

№1
2025

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ, ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ӨРЛЕУ
Шымыкент

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС

МЕДЕТБЕКОВА МЕРУЕРТ АСҚАРБЕКҚЫЗЫ – БАС РЕДАКТОР,
«Өрлеу» БАҰО» АҚ «Шымкент қаласы бойынша ҚДИ» филиалының директоры, ф.ғ.к.

ФАЗЛАЕВА АЛЬБИНА РИНАТОВНА – ЖАУАПТЫ ХАТШЫ, «Өрлеу» БАҰО» АҚ «Шымкент қаласы бойынша ҚДИ» филиалы директорының оқу-әдістемелік жұмыс жөніндегі орынбасары, педагогика ғылымдарының магистрі

РАБИҒА ҚУАТБЕКОВА ӘБДІМҰСАЕВНА, профессор, медицина ғылымдарының докторы, Академик Ә.Қуатбеков атындағы Халықтар достығы университетінің ректоры

СИХИМБАЕВА СВЕТА МАМЕТҚЫЗЫ, Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университетінің доценті, биология ғылымдарының кандидаты

ДЖУМАГУЛОВА ГУЛЬНАРА ШИНГИСОВНА, Орталық Азия инновациялық университетінің «Жалпы педагогика және психология» кафедрасының меңгерушісі, психология ғылымдарының кандидаты

РАХИМЖАНОВА ГУЛЬФАЗИРА ҚОЗЫБАЕВНА, «Өрлеу» БАҰО» АҚ «Шымкент қаласы бойынша ҚДИ» филиалы, кафедра меңгерушісі, ф.ғ.к.

ШОЙМАНОВА МОЛДИР БАЛГАБАЕВНА, «Өрлеу» БАҰО» АҚ «Шымкент қаласы бойынша ҚДИ» филиалы, кафедра меңгерушісі, ф.ғ.к.

АРЫСБАЕВА ЖАРҚЫНАЙ АСЕТУЛЛАЕВНА, Шымкент қаласы білім баскармасы, Әдістемелік орталықтың «Жалпы орта білім беру» бөлімінің басшысы

ШЕРАЛХАН ГҮЛМИРА, Шымкент қаласы Т.Тәжібаев атындағы №47 мектеп-гимназияның қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-шебер

СЕИТКАЗИЕВА ЗАМИРА САТАРОВНА - шығарушы редактор

НАРМЕТОВА ДИЛЬДАР ХАЛМЕТОВНА - техникалық редактор.

МЕКЕНЖАЙЫМЫЗ: Шымкент қаласы, Дулати көшесі, 201
Жұм.тел: 8(7252)32-32-40

Электрондық пошта: shymkentonleu@gmail.com

Сайт: <https://orleu-edu.kz/>

МАЗМҰНЫ

Медетбекова М.А. Педагогтің кәсіби дамуы – қоғам айнасы.	3
Курбанова Ф.Ю. Мектеп – білім мен тәрбиенің қайнар көзі.	6
Оспан М.Б. Қазақстан Республикасындағы және шетелдердегі заманауи тәсілдер.	8
Асанбаева Д.М. Химия сабағында ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды кіріктіру жолдары.	10
Бегимбетова Р.М. «БАУЫРЖАНТАНУ ЖӘНЕ «БІРТҰТАС ТӘРБИЕ» ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ» жобасын мектеп бағдарламасына енгізудің маңызы.	13
Сейдахметова К.А. Білім беру кеңістігіндегі қозғалыс: дене шынықтыру мен спорттың рөлі.	15
Сыпатаева У.К. Сабақты жоспарлауда саралау тәсілдерінің тиімділігі.	17
Оналбаева Ы.О. STEAM-технология заманауи білім беру кеңістігінде.	20
Балабекова Г.Т. Физика сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру.	22
Пірназарова Ұ.И. Физика сабақтарында оқушылардың танымдық қызығушылығын дамыту.	24
Әжен Г.А. Патриоттыққа тәрбиелеуде өлкетану элементтері бар есептердің маңызы.	26
Онгарбаева А.Б. Развитие критического мышления на уроках русского языка.	29
Керімбекова Р.Ә. Бастауыш сынып оқушысының зейінін психология тұрғысынан дамытудағы ерекшеліктер.	30
Muratayev A. THE FLIPPED CLASSROOM AS A TOOL FOR COMPETENCY-BASED ENGLISH TEACHING IN KAZAKHSTAN	32
Байманова А.Қ. Ағылшын тілі сабағында аутенттік материалдарды пайдалану жолдары.	35
Мұсатан М.М. Ағылшын тілі сабағындағы заманауи білім беру технологиялары.	37
Бектібаева Ә.Н. DEVELOPING STUDENT COMPETENCES IN ENGLISH LANGUAGE	39
Жумашова Х.Б. Оқылым стратегияларын тиімді қолдану арқылы оқушылардың мәтіндерге салыстырмалы анализ жасау дағдысын дамыту.	42
Джанмұлдаева Г.А. Химия және биология сабақтарының интеграциясы: тәжірибелік бағыт.	43
Әсілбек Н.Ж. Химия сабағында саралап оқыту әдісі арқылы оқушының траекториясын қалыптастыру.	46
Исаева А.А. Химия сабағында тиімді кері байланыс беру әдістері.	48
Өскенбай М.Қ. Сабақта оқытудың тиімділігін арттыру үшін ақпараттық технологияларды қолдану.	51
Адырбаева З.А. PYTHON тілін оқыту – алгоритмдік ойланудың негізі.	52
Пармонова А.С. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылықтарын қалыптастырудағы сыни ойлау жүйесі.	54
Сагимбекова Г.Ж. Бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын дамыту жолында жүргізілетін жұмыстар.	55
Арыкова А.Т. Бастауыш сыныптарда математика және логикалық тапсырмалардың маңыздылығы.	57
Ашекова Л.Қ. Білім берудегі заманауи парадигмалар.	59
Үсен Ә.Ө. Білім берудегі менеджмент.	62
Тойбаева И.А. Білім беру жүйесінде оқушылардың сыни дағдыларын қалыптастыру	63
Шектибаева А.Н. Жібек жолы және өркениеттердің өзара әрекеті.	64

МЕДЕТБЕКОВА МЕРУЕРТ АСҚАРБЕКҚЫЗЫ

“Өрлеу” БАҰО” АҚ
“Шымкент қаласы бойынша
“Педагогтердің кәсіби даму
институты” филиалының
директоры, ф.ғ.к.

ПЕДАГОГТИҢ КӘСІБИ ДАМУЫ – ҚОҒАМ АЙНАСЫ

Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесіне қойылатын талаптар күрделене түсуде. Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы реформалары педагогтің кәсіби деңгейін арттыруды, жаңа форматтағы мұғалім бейнесін қалыптастыруды негізгі басымдықтардың қатарына қосып отыр. Осы тұрғыда педагогтің кәсіби дамуын қамтамасыз ету – ұлттық білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігінің, сапасының және тұрақты дамуының негізгі факторы ретінде қарастырылады.

Ең алдымен, «Педагогтің кәсіби дамуы дегеніміз не?» – деген сұрақ аясында бірқатар ой қозғауды жөн көрдік... Педагогтің кәсіби дамуы – мұғалімнің білімін, біліктілігін, тәжірибесін үздіксіз жетілдіру үдерісі ретінде кәсіби білімді тереңдетуді, педагогикалық шеберлікті арттыруды, заманауи білім беру технологияларын меңгеруді, тұлғалық және кәсіби рефлексияны қамтиды. Егер педагог үздіксіз өзін-өзі дамытып, қоғамға өз үлесін қоса алатындай тұлға болса, мемлекетіміздің іргесі берік, өркениетті озық ойлы ұлт қатарына қосылуына дара жол ашылары хақ... Сондықтан да, педагогтің кәсіби дамуы тек жеке мұғалімнің ғана емес, бүкіл білім беру жүйесінің сапасына әсер етеді. Оқыту мазмұнының жаңаруы, цифрландыру, инклюзия, құндылықтарға негізделген білім – мұғалімнің заманауи талаптарға сай болуын қажет етеді.

Осы тұрғыда ҚР Оқу-ағарту министрлігіне қарасты «Өрлеу» БАҰО» АҚ «Педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты» (ПҚ БАИ) атауын «Педагогтердің кәсіби даму институты» (ПҚДИ) деп өзгертілгені өте маңызды шешім. Ұстаздардың ұстаханасы болған қара шаңырақ өз құзыретін толықтыра түскені қуантарлық.

Педагогтердің кәсіби даму институтының **басым бағыттары** – бұл мұғалімдердің білімін, біліктілігін және кәсіби құзыреттілігін жүйелі, мақсатты түрде жетілдіруге бағытталған негізгі стратегиялық бағыттар болып табылады. Бұл бағыттар заманауи білім беру талаптарына,

ұлттық басымдықтарға және жаһандық трендтерге негізделеді.

Осы бағыттарға тоқталар болсақ:

Біріншіден, пәндік-әдістемелік даярлықты тереңдету бағыты бойынша білім беру мазмұны бойынша оқыту, пән бойынша білім тереңдігін, сабақ беру әдістерін жетілдіру, STEM, CLIL, жобалық оқыту, саралап оқыту секілді заманауи әдістерге бейімделуді ұйымдастыру қажет. **Мысалы:** Математика, жаратылыстану, тіл және әдебиет пәндері мұғалімдеріне арналған тереңдетілген курстар мен тренингтер ұйымдастыру.

Екіншіден, педагогикалық менеджмент және көшбасшылықты дамыту бағытында мектеп басшылары мен әкімшілік құрамға арналған басқару, стратегиялық жоспарлау, өзгерістерді басқару саласындағы біліктілікті арттыру, мектептегі кәсіби қауымдастықтарды басқару және дамыту. **Мысалы:** "Мектеп көшбасшысы" бағдарламасы, кәсіби дамыту коучтері мен менторларды даярлау.

Үшіншіден, цифрлық педагогика және ақпараттық технологиялар бағытында сандық білім беру ресурстарын қолдану дағдыларын жетілдіру және онлайн оқыту, гибриді оқыту, цифрлық бағалау құралдарын меңгерту. **Мысалы:** Google Workspace for Education, Learning Apps, Kahoot, Moodle платформаларымен және ЖИ-мен жұмыс істеу курстары.

Төртіншіден, инклюзивті білім беру және ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс бойынша ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыларға бейімделген педагогика әдістерін меңгерту мен кемсітусіз орта қалыптастыру, эмпатия және психологиялық қолдау. **Мысалы:** Инклюзивті сабақтар құру, IEP (Жеке білім беру жоспары) құру курстары.

Бесіншіден, құндылықтарға негізделген білім мен тәрбиелік компонент бағытында білім алушыларға ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды дарыту мен азаматтық жауапкершілік, рухани-адамгершілік тәрбиені қалыптастыру. **Мысалы:** «Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасы аясындағы тәрбие мен білімді кіріктіру курстары.

Алтыншыдан, ғылыми-зерттеу және рефлексивті практика бағытына мұғалімдердің зерттеушілік дағдыларын дамыту мен Lesson Study, Action Research, рефлексия жүргізу және оны практикамен ұштастыру алгоритмдерін қарастыру. **Мысалы:** мұғалімдерге арналған шағын зерттеу жобаларын жүргізу, әдістемелік ұсынымдар жазу.

Жетіншіден, кәсіптік бағдар және еңбек нарығына бағытталған құзыреттер бағытында

оқушылардың кәсіби бағдарын анықтаудағы мұғалімдер ролін күшейту мен Soft skills, кәсіпкерлік және өмірлік дағдыларды дамыту әдістемелерін меңгерту.

Сегізіншіден, психологиялық-педагогикалық қолдау және мұғалімнің кәсіби имиджін арттыру бағытында педагогтердің эмоционалдық сезімін басқара алу, психологиялық саулықты сақтау, кәсіби мотивацияны көтеру. **Мысалы:** Стресске төзімділік, кәсіби рефлексия, тимбилдинг, кәсіби этика бойынша тренингтер.

Жалпы, педагогтердің кәсіби даму институты – білім сапасын арттырудың, мұғалім беделін көтерудің және мектептің жаңаруын қамтамасыз етудің негізгі тетігі. Оның жоғарыда атап өткен басым бағыттары **заман талабына сай мұғалім моделін** қалыптастыруды мақсат етуі тиіс. Қазіргі таңда өкінішке қарай бұл процесте шешімін таппай отырған бірқатар стратегиялық мәселелер де бар. Әр педагог кәсіби дамудағы өз міндетін терең түсінуі үшін кәсіби дамудағы стратегиялық бағыттарды, туындаған мәселелерді өн бойынан өткізіп, шешім шығаруға қабілетті болғаны жөн. Осы орайда келесідегідей **кәсіби дамудағы стратегиялық мәселелерді** санамалар болсақ:

1. Жүйелілік пен үздіксіздіктің жеткіліксіздігі

Осыған дейін мұғалімдердің кәсіби дамуы көбінесе оқыту курстарымен шектеліп, бұл курстар көбінесе қысқа мерзімді, тәжірибеден алшақ, нақты кәсіби қажеттіліктерді ескере бермеуіне нақтылай түсетін бірнеше **мысал** келтірсек:

- **Курстардың бір реттік және формалды өтуі.**

Мысалы: Мұғалім 3 жылда бір рет біліктілік арттыру курсына қатысады. Бұл курс тек аттестациядан өту үшін формалды түрде таңдалып, нақты пәндік немесе әдістемелік қажеттілікке жауап бермейді. Нәтижесінде, курстан алған білім мен дағды практикалық әрекетте өз деңгейінде қолданылмауы;

- **Кәсіби даму жоспарларының жоқтығы немесе қағаз жүзінде қалуы.** **Мысалы:** Білім беру ұйымында мұғалімдердің кәсіби даму жоспары құрылмаған немесе бар болғанымен, нақты іске асырылмайды. Мұғалім жыл бойы жүйелі түрде дамуға бағытталған семинарларға, шеберлік сыныптарына қатыспайды, ал ішкі бақылау формальді түрде жүргізіледі.

- **Кәсіби дамуға уақыт пен жағдайдың жасалмауы.**

Мысал: Ауылдық мектеп мұғалімі аптасына 27-30 сағат сабақ береді, қосымша сынып жетекшілік, тәрбие жұмыстары, есеп беру

міндеттерімен жүктелген. Мұндай жағдайда мұғалімнің оқуға, жаңалық енгізуге уақыты мен энергиясы қалмайды, кәсіби даму үздіксіздік сипатын жоғалтады.

- **Пәндік және әдістемелік қолдаудың бірізділігінің болмауы.**

Мысал: 2016-2019 жж. арналған жаңартылған білім беру мазмұнына көшкеннен кейін көптеген мұғалімдерге бағдарламалар түсініксіз болды. Оларға қысқа мерзімді курс берілді, бірақ кейіннен сол бағдарлама бойынша тұрақты қолдау, әдістемелік сүйемелдеу болмады. Бұл да кәсіби дамудың жүйелілігін бұзады.

- **Циклді емес, науқандық оқыту форматтары.**

Мысал: Жыл соңында мектептерде аттестация немесе рейтинг талаптарына сай "жедел оқыту" басталады – мұғалімдерге қысқа мерзімді курстар, тренингтер ұсынылады. Алайда бұл науқандық шаралар ұзақмерзімді нәтижеге әкелмейді, даму циклі сақталмайды.

- **Жас мамандарға арналған қолдаудың болмауы.**

Мысал: Жаңа келген жас маман мектепке жұмысқа орналасады. Бірақ оған бейімделуге арналған коучинг, менторлық бағдарлама қарастырылмаған. Ол өз бетімен кәсіби ортаға енеді және жүйелі даму процесіне қосыла алмай қалады.

Сондықтан да, жүйелілік пен үздіксіздіктің болмауы – педагогтің кәсіби біліктілігінің тереңдетілуіне, заманауи әдістемелерді меңгеруіне және білім сапасының артуына кері әсерін тигізеді. Бұл мәселені шешу үшін әр мұғалім үшін дербес кәсіби даму траекториясын құру, институционалдық қолдау жүйесін енгізу, уақыт пен ресурс жағынан қолайлы жағдай жасау қажет.

2. Мотивация мен қажеттіліктің арасындағы алшақтық

Педагогтердің кәсіби дамуға қатысуы көбінесе сыртқы себептермен (аттестация, әкімшілік талаптар) анықталады. Ал шынайы ішкі мотивацияның төмендігі кәсіби дамудың нәтижелілігіне әсер етеді. Педагогтердің кәсіби дамуындағы **мотивация мен қажеттіліктің арасындағы алшақтық** – бұл мұғалімнің кәсіби дамуға ішкі ниетінің (мотивация) болмауы немесе оны нақты кәсіби қажеттілікпен байланыстыра алмауы. Бұл алшақтық білім сапасына тікелей әсер етеді. Төменде осы мәселеге қатысты нақты **мысалдар** келтірілген:

- Сыртқы қысыммен қатысу (формалды мотивация);

Мысал: Мұғалім біліктілік арттыру курсына тек **аттестация талаптары үшін** қатысады. Ол

курс мазмұнының өзіне қызық немесе қажет екенін сезінбейді. Сабақтарына ол үйренген жаңалықтарды енгізбейді. Мұндайда курсқа қатысу – қағаз жүзінде ғана нәтиже беріп, шынайы даму болмайды.

- Қызығушылық пен ұсынылып отырған курс мазмұны бағдарламаларының сәйкес келмеуі;

Мысал: Математика пәнінің мұғалімі оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға қызығушылық танытады. Бірақ мектеп басшылығы оны жалпы педагогика тақырыбындағы курсқа жібереді. Мұғалім курсқа қатысса да, өзіне қажетті нақты әдістемелік көмек ала алмайды.

- Мадақтау немесе қаржылық себептермен ғана қатысуы;

Мысал: Бірқатар мұғалімдер кәсіби дамуға арналған конкурстарға, семинарларға **тек сыйақы, грамота немесе марапат үшін** қатысады. Шынайы кәсіби өсуге, тәжірибе бөлісуге деген ішкі ниет әлсіз.

- Өз қажеттілігін анықтай алмауы;

Мысал: Жас маман өзінде **қандай кәсіби әлсіз тұстар барын білмейді**, себебі кері байланыс, кәсіби рефлексия жүргізілмейді. Сәйкесінше, қандай курстар оған пайдалы екенін түсінбейді, сондықтан кәсіби даму процесі нәтижесіз және бейтарап өтеді.

- Мектеп ұжымының кәсіби мәдениетінің әлсіздігі;

Мысал: Ұжымда кәсіби даму – тек міндет ретінде қабылданады. Тренингтер мен семинарлардан кейін бір-бірімен тәжірибе бөлісу мәдениеті қалыптаспаған. Мұғалім курстан кейін алған білімін бөлісетін немесе талқылайтын орта таппай, бәрін өз ішінде қалдырады.

Осы орайда ескеретін жайт, мотивация мен қажеттіліктің алшақтығы – педагогтің кәсіби дамуының сапасын төмендететін басты кедергілердің бірі. Бұл алшақтықты жою үшін:

- мұғалімдердің **кәсіби рефлексия дағдыларын дамыту**,
- **дербес даму жоспарларын** жасау,
- **уәждеуші қолдау құралдарын** енгізу қажет.

Сонымен ойымызды түйіндей келе, оқу мазмұны мен әдістемелік қолдау өзекті әрі икемді болмаған жағдайда, педагог кәсіби даму мүмкіндігін толық пайдалана алмайтынына көз жеткіздік. Бұл үшін:

- курстар мазмұны **нақты пән, деңгей және қажеттілікке** сай құрылуы;
- курстан кейін **тәжірибелік қолдау мен рефлексия** ұйымдастырылуы;
- **жаңашыл, заманауи әдістерге негізделген** құралдар қолданылуы қажет.

Қазіргі таңда Оқу-ағарту министрлігіне қарасты «Өрлеу» БАҰО» АҚ Басқармасы жаңа жобалар мен бастамаларды енгізе келе, мақалада көрсетілген мәселелердің шешу жолдарын ұсынып, тың серпінді нәтижеге бағыттауды жоспарлап отыр.

• **Ұзақ мерзімді кәсіби даму траекториясын жасау**

Әр педагог үшін жеке кәсіби даму жоспарын құру. Бұл жоспар кәсіби қызығушылықтарға, оқу жетістіктеріне, қызметтік міндеттерге негізделуі тиіс.

• **Коучинг пен менторлықты дамыту**

Тәжірибелі мұғалімдердің жаңадан келген педагогтерге бағыт-бағдар беруін жүйелі жолға қою қажет. Бұл педагогикалық дәстүр мен тәжірибені ұрпақтан ұрпаққа жеткізудің тиімді құралы болады.

• **Цифрлық білім беру платформаларын кеңейту**

Онлайн оқыту ресурстарын, вебинарлар мен МООС курстарын көбейту, мұғалімдерге дербес білім алу мүмкіндігін арттыру.

• **Мұғалімнің кәсіби дамуын бағалаудың жаңа тетіктерін енгізу**

Аттестация жүйесі мен кәсіби дамудың өзара байланысын күшейту, мұғалімнің дамуын оның тәжірибесіне, рефлексиясына және нақты жетістіктеріне негіздеп бағалау.

• **«Ұстаз»** платформасы арқылы педагогтердің кәсіби дамуын жүйелейтін платформаны жетілдіру.

• **«Адал азамат»** біртұтас тәрбие бағдарламасы аясында жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды пән мазмұнына кіріктірудегі мұғалім құзыреттілігін арттыру.

Педагогтің кәсіби дамуы – стратегиялық деңгейде қарастырылуы тиіс кешенді үдеріс. Бұл бағыттағы жүйелі жұмыс мұғалім беделінің артуына, білім сапасының жақсаруына және білім беру жүйесінің жаңаруына жол ашады. Сондықтан кәсіби даму саласындағы барлық мүдделі тараптардың – мемлекет, білім беру ұйымдары, педагог қауымдастығы – үйлесімді әрекетін үйлестіру нәтижелі болары хақ.

ӘОЖ 37.01

Курбанова Феруза Юнусматовна

*Шымкент қаласы,
Айбек атындағы №14
ЖОББМ тарих пәні
мұғалімі*

МЕКТЕП – БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕНІҢ ҚАЙНАР КӨЗІ

Аңдатпа. Бүгінгі күні еліміз ХХІ ғасырдың 20-жылдары болашаққа нық қадам басуы үшін білім мен тәрбиеге көп көңіл бөлінуде. Мемлекетіміздің білім беру саясатында оң өзгерістер мен жаңалықтар баршылық. Білім мазмұны жаңартылып, оқу-тәрбие процесіне отандық және шетелдік жаңа технологиялар енгізіліп келеді. Қазіргі кезде білім беруді жетілдірудің бірі мектептің жоғарғы буынына бейінді оқыту мен ұлттық құндылықтарды енгізу болып отыр. Жалпы білім беретін мектептерді болашақтың алдыңғы шебі деу орынды айтылған. Яғни, еліміздің білімі қандай болса, ХХІ ғасырдағы орнымыз да сондай. Демек, білім беру саласын ұдайы жетілдіріп отыру, оған ерекше қамқор болу, мемлекеттік маңызы бар іс.

Біздің алдымызда стратегиялық міндет – таяудағы жылдары елімізді әлемнің барынша бәсекеге қабілетті елдерінің қатарына шығару міндетін қоя отырып, біз ғылым мен технологияларды, білім беруді дамытудың жаһандық үрдістерін жіті назарда ұстауға тиіспіз. Қазір ғылым мен білім, жаңа технологиялар бәсекеге қабілеттіліктің шешуші факторына айналды. «Әлем сондайлық жедел өзгеруде, ал білім жүйесі сондайлық оралымсыз да жігерсіз, ол бейнебір уақыттың торына түсіп қалғандай, әлдеқашан аяқталған өткен дәуірге қызмет көрсетуін жалғастырып келеді» – дейді Гордон Драйден мен Джанет Вос өздерінің білім беру саласында осы заманғы әлемнің көптеген елдеріне тән проблемасы баяндалған «Білім беру революциясы» кітабында (2003). Бұл біздің атымызға да айтылған сын секілді, білім саласында қызмет етіп жүрген әрқайсысымызды ойландырмай қоймайды. [1, 110].

Білім ақпараттық қоғамда құндылықтың негізгі көзіне айналып барады. Білімі, экономикасы жоғары дамыған елдер дамуы төмен бәсекелестерін ығыстыруда. Білім, инновациялар мен оларды нақты қолданудың әдістері адам өміріне барған сайын қажетті болуда. Сондықтан экономикалық дамудың жаңа тұрпаты мұғалім мен білім алушы үшін өз өмірінде ізденушілігін, өз біліктілігін үнемі арттыру қажет. 2020 жылдары оқу процесінде электронды журнал және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу, орта білім беру ұйымдарында жасанды интелектің қажеттілігіне

қарай тиімді пайдалану айқын көрініп отыр. Қазақстандық білім беру реформасы бағыттарының бірі бәсекеге қабілетті білім беру кеңістігін құруға бағытталған жалпы орта білім деңгейіндегі бағдарлы оқыту болып табылады. Бұл мектебімізде 10-11 сыныптарда қоғамдық-гуманитарлық, жаратылыстану-математикалық бағыттарда жүзеге асырылуда.

Бейінді оқытуда тарих пәнін сыни тұрғыдан тереңдетіп оқыту технологиясын қолданудың тиімді жақтары:

- білім беруде оқытуды даралау;
- білім алушыны әлеуметтендіру;
- тарихи сананы қалыптастыру;
- анализ жасау мен зерттеу жұмыстарын жүргізу

- мамандық таңдауда дұрыс шешім қабылдау;

- жеке тұлға қалыптастыру;

- орта және жоғарғы кәсіби білім берудегі сабақтастықты жүзеге асыруға күш салады.

Мектепте жас ұрпақты сапалы білім мен саналы тәрбие беру арқылы дайындау қажеттілігі туындап отыр. Орта білім саласында 2016 жылдан бастап жаңартылған білім мазмұны енгізіліп, жандана бастады. Мақсаты: алған білімді өмірде қолдана алу, функционалдық сауаттылықты арттыру. Жаңартылған бағдарламаның жағымды жақтары қандай болды? Мұғалім мен білім алушы арасындағы психологиялық қарым-қатынастың жақсаруы, «білім алушы үнімен» санасу, шетелдің озық технологияларын пайдалану, кері байланыс беру, рефлексия жасау, білім алушыны қажеттілігіне қарай ынталандыру, мұғалімнің бағалауы, білім алушының өзін-өзі бағалауы, модерация, рубрика жасау және т.б. Қорытынды бағалаудың оң әсері барын өз тәжірибемде көріп жүрмін. Дені сау, рухы биік, бәсекеге қабілетті жеке тұлға қалыптастыру үшін ұлттық құндылықтар мен тарихи сананы сіңдіру тарих мұғалімдерінің міндеті дер едім.

Білім беру деңгейі– экономикалық және ғылыми-техникалық прогрестің бастау көзі, мемлекет пен қоғамның табысты дауының кепілі. Білім беру саласында кенжелеп қалу елдің бәсекеге қабілеттілігіне, ұлт болашағына және мемлекеттің қауіпсіздігіне тікелей әсер етеді.

Салыстырмалы халықаралық зерттеулер білім алушылардың білім жетістігінің нәтижелері бойынша мектепте білім беру жүйесінің нәтижелері туралы, әртіімділігін көрсетуге, білім берудің мықты және әлсіз жақтары туралы, реформа жүргізу және білім беру елдің білім беру қызметін жақсартуға әсер ететін факторлар мен жағдайлар туралы Қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Мектеп жүйесінің тиімділігі жоғары Финляндия, Сингапур сияқты елдер мұғалім

жұмысының сапасын арттыруға ерекше көңіл бөледі. Мектепте білім сапасы ондағы мұғалімдердің жұмыс сапасына негізделген. Мұғалім мамандығына лайықты кадрларды тарта білу – оқыту сапасын арттырудың шешуші шарты болып табылады. Білім беру саласында алдыңғы қатарлы елдер педагогикалық мамандықтарды дайындайтын оқу орындарына ең жақсы мектеп түлектерін қабылдайды.

Оңтүстік Кореяда бастауыш мектеп мұғалімі мен орта мектеп мұғалімі мәртебесінің арасында айтарлықтай айырмашылық бар, үкімет бастауыш сынып мұғалімдерінің даярлығын қатаң бақылауда ұстайды. Алдыңғы қатарлы елдер кадр таңдаудағы бір ғана қате шешім сапасыз оқытудың қырық жылға артқа апарып соғатынын түсінді.

Сингапур мен Финляндия мұғалімдерді іріктеудің тиімді шаралары жүзеге асырылатын елдер қатарына кіреді. Сингапурге 2016 жылы Nanyang Technological University-не тәжірибе алмасу үшін барғанымда өз көзіммен көріп қызықтым. Университет аумағы үлкен қалашық, ішінде тегін 2-қабатты автобустар жүреді. Әр корпус бөлек, мектеп деп айтылады екен, білім алушылар мен оқытушыларға барлық жағдай жасалған. Жері аз, ешқандай қазба байлығы жоқ, топырақ пен тасты шет жақтан алдырып, жерді құрғатып, қалашық салдырған елдің білімге жоғары дәрежеде мән беретіні мені таң қалдырды. Жоғары техникалық базамен жабдықталған. Мұғалім мамандығына түсу, оқу үшін талап қатаң. Мектепте үздік оқыған, балалармен жұмыс істегенді ұнататын, балаларды сүйетін маман болу керек. Жұмысқа қабылдау үшін бірнеше конкурстан өтіп, мектепте тәжірибеден өткен маман ғана мұғалім болып қабылданады екен.

Ал, Жапония – жас ұрпаққа білім мен тәрбиелеуге үлкен мән беретін ел. «Қытай білімпаздығы мен жапон рухы» ұраны «Жапон рухы мен батыс технологиясы» (вакон-есай) ұранына ауыстырылды. «Вакон-есай» шетелдіктер жасаған білімді алу, бірақ оларға жапон рухы мен жапондық ойлау қалпының негіздерін әлсіретуге мүмкіндік бермеу» дегенді білдіреді. 1879 жылы император Мэйдзи «Білім берудің ұлы ұстанымдары» деген жарлық шығарды. Конфуцийлік моральдық-этикалық тәрбиелеу ұстанымдарын қолға алды. «Адамдар алдымен өзінде руханилықты тәрбиелеп, адамгершілік қағидаларын ұстануы керек, содан кейін өздерінің қабілетіне сәйкес әрүрлі пәндерді игеруіне болады», -деп атап жазылған құжатта.[2, 143].

Ұстаздық іс-тәжірибемде мынадай ой түйіндедім:

- ер елдің озығы мен тозығы бар демекші, озығын алып, тозығын тастау керек;
- білім алушыларымыздың бойына тарихи

сана қалыптастырып, ұлттық құндылықтармен сусындатып өсіру қажет;

- 10-11 сыныптарда бейінді оқыту мамандық таңдауға көмектеседі;

- орта мектепке білімді мамандар алу қажет (соның ішінде ер адамдар саны азайып кеткен, бұл ер балалардың тәрбиесіне әсер етпей қоймайды);

- техникалық-базамен жабдықталу керек, екіншіке қарай ауыл мектептері толық жабдықталмаған (әлі де үш ауысымды мектептер бар).

- тарих оқулықтарында сапаға көңіл бөлініп, тарихи дерек көздерімен толықтырылса;

- дүниежүзі мен құқық негіздері пәндері болашақта қосылмай жеке пән ретінде оқытылса;

- құқықтық мемлекет құратын болсақ, құқық негіздері пәндері де тереңдетіп оқылса нұр үстіне нұр болар еді.

Озық елдің тәжірибесін алғанда тура көшіріп ала салуға болмайды, ұлттық тамырынан үзіледі. Әр халықтың өз ерекшелігі ескеріліп, ұлттық кодты жалғастыратын, сан қуаламай, сапаға көңіл бөлген дұрыс. Жас ұрпақты Мағжан Жұмабаевтың педагогикасы мен Ж.Аймауытовтың психологиясымен сусындатайық.

«Мұғалім баланың қаһарлы қожасы болмасын, жұмсақ жолдасы болсын», - деп, Мағжан Жұмабаев айтқандай [3], қазіргі қоғамда мұғалім жан-жақты білімді болумен қатар, баланы жан-тәнімен түсіну керек. «Қазақша оқу жайынан» мақаласында Ахмет Байтұрсынұлы былай деп жазады: «Бала оқытуын жақсы білейін деген адам, балаларға үйрететін нәрселерін өзі жақсы білерге керек, екінші, баланың табиғатын біліп, көңіл сарайын танитын адам боларға керек. Оны білуге баланың туғаннан бастап, өсіп жеткенше тәнімен қатар қалай кіретін жолын білерге керек. Баланың ісіне, түсіне қарап, ішкі халінен хабар аларлық болу керек». [4, 252]. Ел мен елді, ұлт пен ұлтты теңгеретін ғылым, өнер екенін біліп, оқуға, ағартушылыққа ден қойған. Қазіргі қоғамда дені сау, рухы биік, бәсекеге қабілетті, құзыретті жеке тұлға дайындап, тәрбиелеу орта мектеп пен мұғалімнің негізгі міндеті.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ұлттық интеллигенцияның жалпы қазақстандық бірегейлікті қалыптастырудағы рөлі : пленум материалдары /жалпы ред. басқарған Т.Жұртбай. – Астана, 2013. –136 б.
2. Құсайынов А. Әлемдегі және Қазақстандағы білім берудің сапасы. –Алматы, 2013. – 196 б.
3. Жұмабаев М. Шығармалар. Т.2, 3. – Алматы, 1996. – 512 б.
4. Байтұрсынов А. Ақ жол: өлеңдер мен тәржімелер, публ.мақалалар және әдеби зерттеу/құраст. Р.Нұрғалиев. – Алматы, 1991. –

ӘОЖ 371.3

**Оспан Мағира
Бөкенбайқызы**

Шымкент қаласы,
№136 ЖОББМ бастауыш
сынып мұғалімі

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДЕРДЕГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕР

Аңдатпа. Қазақстандағы білім беру жүйесін жетілдірудің негізгі бағыттары **Аңдатпа.** Қазақстандағы білім беру жүйесін жетілдірудің негізгі бағыттары қарастырылады. Цифрлық білім беру технологиялары, құзыреттілікке негізделген білім беру, жобалау және зерттеу негізіндегі оқыту, білім беруде инклюзивті тәсіл, дербестендіру және білім алушыларға арналған жеке білім беру жолдары жайлы толық ақпарат беріледі. Шетелдердегі білім берудегі заманауи тәсілдер білім саласындағы инновациялық және технологиялық жетістіктер қарастылып, оқыту әдістемесін жетілдіруге бағытталған әртүрлі тәсілдер мен әдістерді қамтиды.

Өнер-білім бар жұрттар, тастан
сарай салғызды.
Ыбырай Алтынсарин

Бүгінгі таңда заманауи тәсілдер қоғам өмірінің барлық салаларына еніп, білім беру жүйесін түбегейлі өзгертуде. Дәстүрлі оқыту әдістерімен қатар, заманауи технологиялар білім беру үдерісін анағұрлым тиімді әрі қолжетімді етуде. Аталмыш тәсілдер қоғам өмірінің барлық салаларына еніп, білім беру жүйесін түбегейлі өзгертуде. Оқу үдерісінде цифрлық технологияларды пайдалану білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, олардың өзіндік жұмыс жасау дағдыларын жетілдіреді. Сонымен қатар, білім беру мекемелері қашықтықтан оқыту мүмкіндіктерін кеңейтіп, оқытушылар мен студенттер арасындағы өзара әрекеттестікті жаңа деңгейге көтеруде[1, 80].

Білім беру – тек ақпарат беру емес, ол білім алушылардың ойлау қабілеттерін дамытуға, өз бетімен білім алуға дағдыландыруға бағытталған біртұтас жүйе. Заманауи оқыту тәсілдері әлемдік стандарттарға сай білім беру мақсатымен тиімді әдістерді енгізуге негізделген. Мұғалімнің өзін-өзі жетілдіруі мен оқытудағы жаңа әдістерді игеруі білім беру сапасының артуына мүмкіндік жасайды. Соның нәтижесінде педагогикалық үрдіс жаңарып, тиімді оқыту технологиялары пайда болуда. Қазіргі заман мұғалімінен терең теориялық білім, психологиялық-педагогикалық құзіреттілік,

әдістемелік дағды, шәкірттердің ішкі жан дүниесін түсіну және олармен өзара тиімді қарым-қатынас орнату талап етіледі. Осы өзгерістерге икемделе алатын педагогтар ғана қоғамның қажеттіліктеріне сай, білім алушылардың тұлғалық даму талаптарына жауап бере алады.

Қазақстандағы білім беру жүйесін жетілдірудің негізгі бағыттары қарастырылады. Цифрлық технологиялар, инклюзивті білім беру, STEM және құзыреттілікке негізделген оқыту, сондай-ақ мұғалімдердің кәсіби дамуы – осы саладағы негізгі өзгерістердің бірі болып табылады. Бұл реформалар еліміздің білім беру жүйесін халықаралық стандарттарға сәйкестендіруге ықпал етуде. Осыған байланысты төмендегі бағыттар бойынша қарастырып өтейік:

Цифрлық технология білім беру саласында да кеңінен қолданыла бастады. Білім берудегі жаңашылдыққа орай оқытушылардың деңгейін көтеру мәселесі де күн тәртібінде тұр. 2006 жылы Путиа Мишра мен Мэтью Келер технологиялық, педагогикалық және мазмұндық білімді қиюластырып, мұғалімнің деңгейін анықтайтын әдісті ұсынған. Осы бағыттағы білімді меңгерген мұғалім оқу мен оқытуда цифрлық технологияны еркін қолдана алады. Жаңа технология қағаз бен қаламды ығыстырып, оның орнына клавиатура мен экранды әкелді. Осыған орай, қолмен жазу дағдысы азайып барады. Кейбір шет мемлекеттердің мектеп бағдарламасында жазу сағаттары қысқартылды. білім алушылардың клавиатурамен жазу дағдысын дамыту керек деп есептейді [2, 95].

STEM бағытындағы оқыту көбінесе эксперименттік зерттеулер, жобалық жұмыстар, командалық тапсырмалар және практикалық тәжірибелерді қамтиды. STEM салаларының дамуымен жастарды осы бағытта оқыту өте маңызды, себебі бұл қазіргі әлемде еңбек нарығында бәсекеге қабілетті мамандар даярлауға көмектеседі. Қазір STEM білім беру бағдарламалары бүкіл әлемде кеңінен таралған және көптеген оқу орындары бұл тәсілді өз оқу жоспарларына енгізуде.

Инклюзивті білім беру – барлық балалардың, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың, тең мүмкіндіктерге ие болуын қамтамасыз ететін жүйе. Бұл тәсіл білім берудің қолжетімділігін арттырып қана қоймай, қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуына да ықпал етеді. Инклюзивті білім беру балалардың қабілеттерін толық дамытуға, олардың қоғамға толыққанды мүшесі ретінде бейімделуіне көмектеседі. Бұл жүйе арқылы балалар:

- әлеуметтік дағдыларын дамытады;
- көптүрлілікке құрмет көрсетуді үйренеді;
- өзін-өзі бағалауын жақсартады;
- білімге деген қызығушылығын арттырады.

Тілдік білім беруді дамыту қазіргі заманда өте маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Әрбір елде мемлекеттік тілдің дамуы мен оның қолданылу аясын кеңейту, сондай-ақ көптілділікті қолдау мәселелері басты назарда. Тілдік білім беру жүйесі азаматтардың білім алуына, қоғамдағы өз орнын табуына және халықаралық аренада бәсекеге қабілетті болуына негіз болады. Ал, шетелдердегі білім берудегі заманауи тәсілдер білім саласындағы инновациялық және технологиялық жетістіктерді қарастыратын болсақ, олар оқыту әдістемесін жетілдіруге бағытталған әртүрлі тәсілдер мен әдіс-тәсілдерді қамтиды. Бұл тәсілдер оқу процесін тиімді әрі қызықты етуге, студенттерді сыни ойлауға, креативтілікке және практикалық дағдыларды дамытуға бағытталған [3,11].

Қазақстанда соңғы жылдары білім беру жүйесінде сандық технологияларды қолдану, онлайн және аралас оқыту (blended learning) тәсілдері кеңінен енгізілуде. білім алушылар мен студенттер үшін мобильді білім беру платформалары, электронды оқулықтар мен онлайн курстар сияқты құралдар ұсынылып, олар оқуға деген қызығушылықтарын арттырады. Шетелдерде де осыған ұқсас әдістер кеңінен қолданылуда. Мысалы, Финляндия мен Сингапурда оқыту жүйесі студенттің жеке дамуына, шығармашылыққа және практикалық дағдыларға баса назар аударады. АҚШ-та және Ұлыбританияда әртүрлі виртуалды және аралас оқу форматтары өте танымал болып келеді, соның ішінде онлайн платформалар мен қосымша білім беру бағдарламалары кеңінен таралған. Бұл үрдістер білім беру деңгейлерін арттырып, білім алушылардың болашақ кәсіби өміріне дайын болуына ықпал етеді. Шетелдердегі білім берудегі заманауи тәсілдер түрлі елдер мен мәдениеттерге байланысты әртүрлі болуы мүмкін. Дегенмен, жалпы білім беру жүйесінің қазіргі даму үрдістері әлем бойынша ортақ және біршама бағыттарда дамып келеді. Оларға ақпараттық технологияларды қолдану, инклюзивті білім беру, педагогикалық инновациялар, білім беру сапасын бағалау жүйелерінің жетілдірілуі жатады [4, 34].

Цифрлық білім беру технологиялары. Қазіргі таңда цифрлық құралдар мен онлайн платформалардың көмегімен білім беру үрдісі жаңа деңгейге шықты. Мысалы, көптеген шетелдерде қашықтықтан оқыту, онлайн курстар мен мобильді қосымшаларды қолдану кеңінен таралған. Бұл тәсілдер білім алушылар мен студенттердің оқу процесіне әр түрлі құралдар арқылы қатысуын қамтамасыз етеді. Жасанды интеллект, виртуалды шындық (VR) және кеңейтілген шындық (AR) технологиялары да

білім беру процесіне интеграциялануда.

Құзыреттілікке негізделген білім беру – қазіргі уақытта көптеген елдерде білім беру жүйесі тек теориялық білім берумен шектелмейді. Құзыреттілікке негізделген тәсілдерге көшу – студенттердің жеке, әлеуметтік және кәсіби дағдыларын дамытуға бағытталған. Мысалы, Германия мен Финляндия сияқты елдерде білім алушылардың шығармашылық, проблемаларды шешу қабілеттері мен коммуникативтік дағдыларына ерекше назар аударылады.

Жобалау және зерттеу негізіндегі оқыту – шетелдерде білім алушыларға нақты өмірлік мәселелерді шешу үшін топтық жобалармен жұмыс жасауға мүмкіндік беріледі. Бұл тәсіл білім алушылардың шығармашылық ойлауын, сыни тұрғыдан ойлауды және топтық жұмыс дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мұндай тәсілдер әсіресе АҚШ, Канада және Ұлыбритания сияқты елдерде кеңінен қолданылады.

Білім беруде инклюзивті тәсіл – білім беру жүйесіндегі инклюзия – барлық балалардың, оның ішінде ерекше қажеттіліктері бар балалардың да білім алуына тең мүмкіндік беру. Бұл тәсіл қазіргі білім беру саясатын едәуір өзгертті. Шетелдерде инклюзивті білім беру бағдарламалары кеңінен таралған, әсіресе, Еуропа елдерінде, АҚШ-та және Канадада. Мұнда әртүрлі мүмкіндіктері бар балалар үшін арнайы білім беру бағдарламалары әзірленген.

Дербестендіру және білім алушыларға арналған жеке білім беру жолдары – әлемнің көптеген елдерінде оқыту тәсілдері білім алушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімделуде. Оқытудың дербестендірілген тәсілі білім алушылардың өз қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес оқу бағдарламасын таңдауға мүмкіндік береді. Бұл білім алушылардың өздігінен оқуға деген қызығушылығын арттырады және олардың білім сапасын жақсартады.

Интернационализация және көптілді білім беру – білім беру жүйесі шетелде халықаралық қатынастарды дамытуға үлкен мән береді. Шетелдік университеттерде оқу үшін әртүрлі тілдерде бағдарламалар ұсынылуда, ал көптеген мектептер мен жоғары оқу орындары шетелдік студенттерді қабылдайды. Бұл тәсіл білім алушылардың мәдениаралық қарым-қатынас дағдыларын дамытуға, сондай-ақ шетел тілдерін меңгеруге мүмкіндік береді.

Coursera, Udemy, Khan Academy, OpenEdX сияқты платформалар Қазақстанда да, шетелде де кеңінен қолданылады. Сонымен қатар, PBL (Project-Based Learning – жобалық оқыту); білім алушылардың өмірлік қажетті дағдыларын

дамыту (soft skills & hard skills); білім мекемелерінде және ЖОО-ларда кодтау, 3D-модельдеу, робот жасау сияқты бағыттарды дамыту т.с.с заманауи тәсілдерді мысал келтіруге болады [5, 80-бет].

Қорытындылай келе, Қазақстан және шетелдік білім беру жүйелеріндегі заманауи тәсілдер оқыту сапасын арттырып, білім алушылардың жеке қабілеттерін дамытуға бағытталған. Білім беру саласындағы жаһандық трендтерді ескере отырып, Қазақстанның білім беру жүйесі үздік халықаралық тәжірибені енгізу арқылы бәсекеге қабілетті мамандарды даярлауға мүмкіндік береді. Болашақта цифрлық технологияларды кеңінен пайдалану, инновациялық әдістерді енгізу және халықаралық ынтымақтастықты дамыту – білім беру сапасын арттырудың басты жолдары болып қала береді. Алдағы уақытта да білім беру саласындағы реформалар жалғасып, елдің интеллектуалды әлеуетін арттыруға бағытталатын болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Еркебаева Г.Ғ. Қазақстан Республикасының ұлттық білім беру жүйесінің міндеттері, бағыттары мен мазмұны // Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Шымкент, 2017. – Б.6-9.
2. Смирнова С.А. Педагогика: теории, системы, технологии. – М., 2012.
3. Беспалько В.П. Слабаемые педагогической технологии. – М., 2010.
4. Халықова К.З., Абдулкерімова Г.А. Педагогикалық информатика: білім беруді ақпараттандыру. – Алматы, 2007.
5. Өстеміров К. Қазіргі педагогикалық

ӨЖ 372.854

Асанбаева Динара Мусаевна

Шымкент қаласы,
№68 ЖОББМ химия
пәні мұғалімі

ХИМИЯ САБАҒЫНДА ҰЛТТЫҚ ЖӘНЕ ЖАЛПЫАДАМЗАТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ КІРІКТІРУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа. Бұл мақалада химия пәні сабақтарында ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды кіріктірудің әдіс-тәсілдері қарастырылған. Негізгі мақсаты - оқушылардың рухани-адамгершілік қасиеттерін дамытуға

бағытталған білім беру процесін жетілдіру. Автор ұлттық құндылықтарды химия сабақтарында қолданудың маңыздылығын атай отырып, олардың отансүйгіштікке, мәдениетке деген құрметін қалыптастырудағы рөлін көрсетеді. Сонымен қатар, жалпыадамзаттық құндылықтарды оқушы бойына сіңіруде зерттеу жобалары, әңгімелер, көрнекіліктер мен тәжірибелік жұмыстарды қолдану ұсынылады. Мақалада білім беру процесінде ұлттық және әлемдік мәдениеттің бірлігін қамтамасыз ету жолдары қарастырылып, педагогикалық тәжірибеге арналған нақты әдістемелік ұсыныстар берілген. Бұл жұмыс мұғалімдерге пәндік сабақтарда құндылықтарды кіріктіру арқылы оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етуге көмектеседі.

Кіріспе

Бүгінгі білім беру жүйесінде білім алушыларға тек пәндік білім беріп қана қоймай, рухани-адамгершілік, мәдени құндылықтарды бойына сіңіру – қоғамның тұрақты дамуы мен тұлғаның жан-жақты қалыптасуы үшін маңызды міндеттердің бірі болып отыр. Әлеуметтік өзгерістер мен жаһанданудың нәтижесінде адамзат қоғамы түрлі мәдениеттер мен құндылықтар тоғысқан кеңістікке айналды. Осыған байланысты, білім беру саласында ұлттық құндылықтарды сақтау мен дамытуға ерекше назар аударылуда.

Химия пәні – табиғатты зерттей отырып, адамзаттың өміріне қажетті білім мен дағдыларды қалыптастыратын негізі пәндердің бірі. Сондай-ақ, химия пәні арқылы ұлттық дәстүрлер мен мәдениеттің ерекшеліктерін көрсету, жалпыадамзаттық құндылықтарды насихаттау мүмкіндігі зор. Мысалы, ұлттық тағамдардағы өсімдіктердің химиялық құрамын талдау, болмаса табиғатты қорғау мәселелерін қозғау арқылы оқушылардың экологиялық санасын дамытуға болады.

Бүгінгі таңда пәндік біліммен қатар, тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттерін дамытуға ерекше көңіл бөлінуде. Осы мақсатта ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды сабақта кіріктіру – педагогикалық үрдістің маңызды бөлігіне айналды. Осыған орай, химия сабақтарында ұлттық дәстүрлер мен әлемдік мәдениеттің бірлігін көрсететін әдіс-тәсілдерді қолдану оқушылардың дүниетанымын кеңейтіп, олардың азаматтық ұстанымдарын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Осы мақалада химия сабағында ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды

кіріктірудің негізгі жолдары мен әдістемелік тәсілдері қарастырылып, педагогикалық тәжірибеге арналған нақты ұсыныстар беріледі. Бұл бағыттағы жұмыстар оқушылардың рухани-адамгершілік қасиеттерін дамытуға және олардың жан-жақты тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді деп сенеміз.

Негізгі бөлім

Қазіргі білім беру жүйесінде пәндік біліммен қатар, оқушылардың адамгершілік, рухани-адамгершілік және мәдени құндылықтарды бойына сіңіруі маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Бұл бағытта химия пәні арқылы ұлттық құндылықтарды дәріптеу және жалпыадамзаттық құндылықтарды насихаттау мүмкіндіктері зор. Химия сабақтарында ұлттық дәстүрлер мен мәдениеттің ерекшеліктерін көрсету, табиғатты қорғау мәселелерін қозғау арқылы оқушылардың патриотизмін, экологиялық санасын дамытуға болады.

Сонымен қатар, жалпыадамзаттық құндылықтарды оқушылардың бойына дарыту үшін зерттеу жұмыстары, әңгімелер, көрнекіліктер мен практикалық жұмыстарды қолдану тиімді әдіс болып табылады. Мысалы, табиғатты қорғау тақырыбындағы жобалар арқылы оқушылардың жауапкершілік сезімін қалыптастыруға және олардың дүниетанымын кеңейтуге мүмкіндік туады. Осылайша, химия сабағында ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды кіріктіру – оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал ететін маңызды педагогикалық тәсілдердің бірі.

Бұл бағыттағы жұмыстар мұғалімдердің шығармашылық ізденісі мен әдістемелік шеберлігін талап етеді. Оқытудың әртүрлі әдіс-тәсілдерін пайдалана отырып, пән мазмұнын ұлттық және әлемдік мәдениетпен байланыстыру арқылы оқушылардың дүниетанымын кеңейтіп, олардың адамгершілік қасиеттерін дамытуға зор үлес қосуға болады.

Ұлттық құндылықтарды сабаққа кіріктірудің маңызы

Қазіргі қоғамда ұлттық құндылықтарды сақтау және дамыту – елдің рухани байлығы мен мәдени мұрасын ұрпақтан ұрпаққа жеткізудің негізгі кілті болып табылады. Бұл құндылықтар халқымыздың тарихы, санасы, салт-дәстүрлері, әдет-ғұрпы мен дүниетанымын қамтиды. Осылар арқылы келешек ұрпақ өз елінің ерекшелігін, өзіне тән болмысын түсінеді және патриоттық сезімін қалыптастырады. Сондай-ақ, ұлттық құндылықтар жеке тұлғаның адамгершілік қасиеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады.

Химия пәні арқылы ұлттық құндылықтарды кіріктіру – оқушылардың ұлттық болмысты, мәдениетті және халқымыздың дәстүрлерін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Мысалы,

ұлттық тағамдар мен өсімдіктердің химиялық құрамын зерттеу арқылы ұлттық ерекшеліктерді көрсетуге болады. Бұл әдіс оқушылардың химия пәніне деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың өз мәдениетіне деген құрметін де қалыптастырады. Сонымен қатар, ұлттық құндылықтарды сабақта қолдану арқылы оқушылардың патриотизмін дамытуға, туған жеріне деген сүйіспеншілігін оятуға мүмкіндік туады.

Ұлттық құндылықтарды сабаққа кіріктірудің маңызы – білім беру процесінде ұлттық бірегейлікті сақтау және оны болашақ ұрпаққа жеткізу болып табылады. Бұл бағытта жүргізілген жұмыстар оқушылардың рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етеді және олардың тұлға ретінде дамуына зор әсер етеді. Осылайша, ұлттық құндылықтарды сабаққа кіріктіру – қоғамның тұрақтылығы мен елдің болашағы үшін маңызды педагогикалық міндеттердің бірі болып саналады.

Жалпыадамзаттық құндылықтарды енгізу әдістері

Жалпыадамзаттық құндылықтар – адамзат қоғамының барлық мүшелеріне ортақ, адамгершілік, ізгілік, әділдік, теңдік, бостандық сияқты ұғымдар. Бұл құндылықтарды білім беру процесіне енгізу арқылы оқушылардың дүниетанымын кеңейтіп, олардың адамгершілік қасиеттерін дамытуға мүмкіндік туады. Жалпыадамзаттық құндылықтарды тиімді түрде сабақта қолдану үшін бірнеше әдіс-тәсілдер бар.

Біріншіден, «Әңгіме және пікірталас әдісі» арқылы оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға және олардың адамгершілік ұстанымдарын қалыптастыруға болады. Мысалы, әділдік пен теңдік туралы әңгімелер жүргізу немесе нақты өмірлік жағдайларды талдау арқылы оқушылардың өз көзқарасын білдіруіне жағдай жасалады. Бұл әдіс оқушылардың сыни ойлауын дамытып қана қоймай, олардың адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеуге де ықпал етеді.

Екіншіден, жобалық жұмыстар мен шығармашылық тапсырмалар арқылы жалпыадамзаттық құндылықтарды сабаққа кіріктіруге болады. Мысалы, экологиялық жобалар жасау немесе әлеуметтік мәселелер бойынша зерттеу жұмыстарын жүргізу арқылы оқушылардың жауапкершілігін арттырып, олардың ынтымақтастық пен өзара құрмет сезімін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың белсенділігін арттырып, практикалық дағдыларын дамытады.

Үшіншіден, көрнекі құралдар мен мультимедиялық технологияларды қолдану маңызды рөл атқарады. Бейнематериалдар, презентациялар мен әңгімелер арқылы адамгершілік құндылықтарды нақты өмірлік

мысалдармен байланыстырып көрсетуге болады. Мысалы, әлемдегі адам құқықтары туралы фильмдер немесе тарихи тұлғалардың өмірбаяндары арқылы жалпыадамзаттық құндылықтардың маңыздылығын түсіндірген дұрыс.

Сонымен қатар, әдеби шығармалар мен көркемөнерді пайдалану да маңызды әдіс болып табылады. Әңгімелер, поэзиялар мен драмалық қойылымдар арқылы оқушылардың эмоционалды қабылдауын арттырып, олардың адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеуге әсер етеді.

Құндылықтарды кіріктірудің негізгі жолдары

Тақырыптық сабақтарда әңгіме жүргізу. Химиялық реакциялар мен заттардың адам өміріндегі маңызы туралы әңгімелер арқылы құндылықтарды насихаттау. Мысалы, химия сабағында «Қышқылдар мен сілтілердің адам өміріндегі маңызы» тақырыбында әңгіме жүргізу. Педагог оқушыларға күнделікті тұрмыста қолданылатын ас содасы, лимон қышқылы, дәрі-дәрмектердің құрамындағы химиялық заттар туралы айтып, олардың адам денсаулығы мен қоршаған ортаға әсерін түсіндіреді. Осы арқылы оқушылардың адамгершілік сезімін оятып, табиғатты қорғау мен денсаулықты сақтау құндылықтарын насихаттайды.

Зерттеу жұмыстары мен жобалар. Оқушыларды экологиялық сондай-ақ табиғатты қорғау тақырыбында зерттеу жүргізуге ынталандыру. Мысалы, «Табиғатты қорғау – біздің басты міндетіміз» тақырыбында жоба жұмысын ұйымдастыруға болады. Зерттеу жұмысында оқушылар жергілікті су көздерін зерттеп, олардың ластану деңгейін анықтайды, содан кейін оны тазарту әдістерін ұсына алады. Бұл жұмыс арқылы оқушыларды экологияға жауапкершілікпен қарауға, сондай-ақ табиғатты қорғау құндылықтарына тәрбиелеуге болады. Сонымен қатар, оқушыларға табиғи өсімдіктердің химиялық құрамын зерттеуді, дәрілік өсімдіктердің қасиеттерін анықтауды да тапсыруға болады.

Дәстүрлермен байланыстыру. Ұлттық салт-дәстүрлерді химиялық тұрғыдан түсіндіру. Мысалы, ұлттық тағамдардағы қоспалар мен олардың химиялық қасиеттерін оқушыларға түсіндіру. Қазақтың қымызында болатын сүт қышқылының химиялық қасиеті жайлы әңгімелеу немесе шәй ішкенде қолданылатын шөптердің (жүгері, жалбыз) құрамындағы пайдалы заттарды сипаттауға болады. Осы арқылы ұлттық тағамдардың химиялық негізін түсіндіріп, мәдени құндылығын дәріптеуге болады.

Әдебиеттер мен көрнекіліктер қолдану. Сабақта ұлттық және әлемдік мәдениеттің

жетістіктерін көрсететін арнайы мультимедиялық материалдар пайдалану. Адам құқықтары туралы фильмдер немесе тарихи тұлғалардың өмірбаяндарымен таныстыру арқылы жалпыадамзаттық құндылықтарды насихаттау. Сондай-ақ, ұлттық салт-дәстүрлерді сипаттайтын суреттер мен фотосуреттерді көрсету арқылы оқушылардың дүниетанымын кеңейтуге болады.

Практикалық ұсыныстар

- Ұлттық құндылықтарға арналған сабақ сценарийлерін әзірлеу.

- Экологиялық акциялар ұйымдастыру арқылы жалпыадамзаттық құндылықтарға тәрбиелеу.

- Оқушыларды ғылыми-зерттеу жұмыстарында патриотизм мен адамгершілікке баули алатын жобаларға қатыстыру.

Қорытынды

Қазіргі білім беру жүйесінде ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды кіріктіру – жас ұрпақтың рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда маңызды орын алады. Бұл құндылықтар арқылы оқушылар өз елінің мәдениеті мен дәстүрін құрметтеуді үйренеді. Сонымен қатар, жалпыадамзаттық құндылықтарды меңгеру арқылы олар әлемдік қоғамда белсенді әрі жауапкершілігі мол азамат ретінде қалыптасады.

Ұлттық құндылықтарды кіріктірудің маңызы – жас ұрпақтың ұлттық бірегейлігін сақтау, патриотизмді дамыту және мәдени мұраға құрметпен қарауды тәрбиелеу. Ал, жалпыадамзаттық құндылықтар – адамгершілік, әділдік, теңдік, бостандық сияқты ұғымдар – қоғамдағы ынтымақтастық пен бейбіт өмірдің негізі болып табылады. Оларды сабақта тиімді қолдану арқылы оқушылардың дүниетанымы кеңейіп, олардың адамгершілік қасиеттері артады.

Әдістердің ішінде нақты тақырып бойынша әңгімелер жүргізу, арнайы зерттеу жұмыстары мен жобалар жасау, салт-дәстүрлермен байланыстыру және көрнекі құралдар мен әдебиеттерді пайдалану сияқты тәсілдер ерекше әсерлі әрі тиімді болып табылады. Бұл әдістер оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың шығармашылық ойлауын дамытады және практикалық дағдыларын жетілдіреді.

Қорытындылай келе, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды сабаққа кіріктіру – білім беру процесінің маңызды бөлігі екендігін тағы айтып кеткен жөн. Бұл арқылы болашақ ұрпақ өз елінің байлығын бағалап қана қоймай, әлемдік қоғамда лайықты орын алуға дайын тұлға ретінде тәрбиеленеді. Сондықтан да, әрбір ұстаз және ата-ана бұл бағыттағы

жұмыстарды жүйелі жүргізіп, болашаққа сеніммен қарайтын азаматтар тәрбиелеуге күш салуы керек.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Әбдіқадірова Г.Қ. Білім беруде адамгершілік құндылықтарды дамыту. – Алматы: «Қазақ университеті» баспасы, 2015.
2. Балажанова А.М. Жалпыадамзаттық құндылықтар және олардың тәрбиелік мәні. – Астана: Ұлттық ғылыми-практикалық орталық, 2018.
3. Қоянбаев Б.Ж., Қоянбаев Ж.Қ. Педагогика негіздері. – Алматы: Мектеп, 2017.
4. Мұқанов Ә. Тәрбие теориясы мен практикасы. – Алматы: Ғылым, 2012.
5. Тәжібаев Т., Қараев Б. Педагогика және оқыту әдістемесі. – Астана: Елорда, 2014.
7. Шәкәрімұлы А., Әбдірахманова Г. Мәдениет пен адамгершілік тәрбиесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2019

ӨЖ 37.017.92

Бегимбетова Раушан Махсұтовна

Шымкент қаласы, №58 ЖОББМ директордың оқу-әдістеме ісі жөніндегі орынбасары, қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

«БАУЫРЖАНТАНУ ЖӘНЕ «БІРТҰТАС ТӘРБИЕ» ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ» жобасын мектеп бағдарламасына енгізудің маңызы

Аңдатпа. Бұл мақалада көрнекті жазушы, қолбасшы және қоғам қайраткері Бауыржан Момышұлының шығармаларындағы ұлттық рух, ана тіліне деген құрмет, отансүйгіштік және тәрбие мәселелері жан-жақты қарастырылады. Автордың әдеби мұрасындағы халқымыздың дәстүрі мен болмысын дәріптейтін идеялар, шешендік пен тәрбиелік мәні зор ойлар талданады. Сонымен қатар, Момышұлының әскери-патриоттық тақырыптағы еңбектерінің жас ұрпаққа берер рухани әсері мен тәрбиелік маңызы жан-жақты ашылады. Бұл зерттеу оның шығармаларының мәдени-танымдық құндылықтарын айқындап, патриоттық тәрбие мәселесіндегі рөлін көрсетеді.

Кіріспе

Қазіргі қоғамда ұлттық сананы қалыптастыру және отансүйгіштік тәрбиесін дамыту өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Бұл бағытта қазақ әдебиеті мен тарихындағы көрнекті тұлғалардың шығармалары ерекше маңызға ие. Соның ішінде

Бауыржан Момышұлының шығармашылығы ұлттық рухты ұрпаққа жеткізу, ана тіліне құрмет көрсету және патриоттық құндылықтарды насихаттау тұрғысынан маңызды зерттеу нысаны болып табылады.

«Бауыржантану және «біртұтас тәрбие» құндылықтары» атты жоба қазақ халқының тарихы мен мәдениетін терең танып, ұлттық бірегейлікті сақтауда маңызды рөл атқарады. Бауыржан Момышұлының өмірі мен шығармалары – жас ұрпақтың бойында патриоттық сезімді оятып, рухани құндылықтарды нығайтуға бағытталған өнегелі дереккөз.

Бауыржан Момышұлы – қазақ халқының батыр ұлы, қолбасшы, қоғам қайраткері және көрнекті жазушы. Оның әдеби мұрасы халқымыздың тарихи тағдыры мен ұлттық болмысын көрсететін құнды қайнар көздердің бірі саналады. Әсіресе, оның әскери-патриоттық тақырыптағы еңбектері жас ұрпақтың рухани және адамгершілік тәрбиесінде үлкен орын алады.

Осы зерттеудің басты мақсаты – Бауыржан Момышұлының шығармаларындағы ұлттық рух, ана тіліне деген құрмет пен патриотизм мәселелерін талдау арқылы оның әдеби мұрасындағы тәрбиелік маңыздылығын ашу. Сонымен қатар, бұл жұмыс оның шығармаларының қазіргі замандағы маңызы мен жастарды патриоттық тұрғыда тәрбиелеудегі ықпалын анықтауға бағытталған.

Теориялық негіздеме

Зерттеу жұмысының теориялық негізін ұлттық рух, тіл мен тәрбие мәселелерін зерттеген отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері құрайды. Бауыржан Момышұлының әдеби мұрасын талдауда ұлт руханияты, отансүйгіштік және ұлттық құндылықтар ұғымдары негізгі ұстаным ретінде қарастырылады.

Ұлттық рух мәселесі қазақ әдебиеттану ғылымында кең көлемде зерттеліп келеді. Мәселен, М.Әуезов, Ә.Марғұлан, З.Қабдолов, Т.Кәкішев сынды ғалымдар өз еңбектерінде ұлттық болмыс пен қаламгерлік стильдің үндестігіне назар аударған. Бұл ретте Бауыржан Момышұлы шығармаларындағы ұлтжандылық, тілге деген құрмет пен әскери тәрбие тақырыптарын әдебиет пен тәрбие ғылымдарының тоғысында қарастыру – зерттеудің өзектілігін арттыра түседі.

Сонымен қатар, Момышұлы шығармаларын талдау барысында тіл мен стиль мәселелері, әсіресе, шешендік сөз үлгілері мен ұлттық сипаттағы бейнелеу құралдарына ерекше мән беріледі. Бұл бағытта Р.Сыздық, Б.Майтанов, Ғ.Мұсабаев сынды тілші-ғалымдардың еңбектері теориялық тұғыр

ретінде алынды. Осылайша, зерттеу Бауыржан Момышұлы мұрасын әдебиеттану, тіл білімі және педагогика ғылымдарының тоғысында саралай отырып, оның шығармаларындағы ұлттық рух пен ұлттық сананың қалыптасуына ерекше мәнге ие.

Тәжірибелік бөлім

Зерттеу жұмысының тәжірибелік бөлімінде Бауыржан Момышұлы шығармаларындағы ұлттық рух пен патриоттық тәрбие мазмұнын білім беру үдерісіне тиімді енгізу жолдары қарастырылады. Нақтырақ айтқанда, жалпы білім беретін мектептердің 10-сынып оқушыларына арналған қазақ әдебиеті сабақтарында жазушы шығармаларын қолдану тәжірибесі жүзеге асырылды.

Педагогикалық тәжірибе барысында келесі әдістер қолданылды:

Сабақ жоспарын құру: Б.Момышұлының «Ұшқан ұя», «Соғыс психологиясы» сияқты шығармаларынан үзінділер таңдалып, оқушылардың жас ерекшелігіне сай тапсырмалар әзірленді.

Талдау және пікірлесу сабақтары: Әдеби шығармалар бойынша оқушылар арасында топтық пікірталас, эссе жазу, рөлдік ойындар ұйымдастырылды.

Диагностикалық әдістер: Зерттеу алдында және кейін оқушылардың патриоттық көзқарасын, ұлттық құндылықтарды қабылдау деңгейін анықтауға арналған сауалнамалар мен бақылау карталары жүргізілді.

Эксперимент қорытындысы бойынша оқушылардың бойында келесі нәтижелер байқалды:

- ұлттық сана-сезімнің жоғарылауы,
- тарихи және әдеби тұлғаларға құрмет сезімінің артуы,
- өз ойын көркем әрі дәлелді жеткізу қабілетінің дамуы,
- патриоттық тәрбиеге қызығушылықтың артуы.

Жобаны енгізудің нақты жолдары

Зерттеу нәтижелері негізінде Б.Момышұлы шығармашылығын оқу-тәрбие процесіне енгізудің келесі нақты жолдары ұсынылады:

Оқу бағдарламасына кіріктіру. Қазақ әдебиеті пәнінің мазмұнына Б.Момышұлы шығармаларын кеңінен енгізу арқылы патриоттық бағыттағы сабақтардың санын арттыру. Бұл оқушылардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Элективті курс әзірлеу. «Бауыржантану және «біртұтас тәрбие» құндылықтары» атты факультативтік курс бағдарламасын әзірлеу. Курста жазушының өмірі, шығармалары, ерлігі және оның тәлімдік маңызы қамтылады.

Мектепішілік патриоттық іс-шаралар өткізу

– Б.Момышұлына арналған әдеби кештер, эссе байқаулары, дөңгелек үстелдер, «Батырдың ізімен» атты зияткерлік ойындар ұйымдастыру.
– Арнайы қабырға газеттері мен бұрыштар ашу.

Мұғалімдерге арналған әдістемелік құрал әзірлеу. Б.Момышұлы шығармаларын оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдерді қамтитын нұсқаулық жасап, пән мұғалімдеріне тарату.

Цифрлық білім ресурстарын жасау. Б.Момышұлы шығармалары негізінде интерактивті тапсырмалар, бейне-сабақтар, онлайн тесттер әзірлеу арқылы цифрлық форматтағы білім беру мазмұнын толықтыру тәрбие мазмұнын жүйелі түрде қарастыруды мақсат етеді.

Технологиялар мен әдіс-тәсілдер

Зерттеу барысында білім алушылардың патриоттық және ұлттық құндылықтарға негізделген тұлғалық қасиеттерін дамытуға бағытталған заманауи педагогикалық технологиялар мен тиімді әдіс-тәсілдер кешені қолданылды.

Қолданылған технологиялар:

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы

Оқушыларға мәтінді талдауда, салыстыруда, өзіндік пікір айтуда қолайлы орта жасалды. «INSERT», «Топтастыру», «Болжау», «Дұрыс – бұрыс» сияқты стратегиялар қолданылды.

Модульдік оқыту технологиясы

Оқыту мазмұны модульдерге бөлініп, әрбір бөлім бойынша нақты нәтижелерге жету көзделді.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар

Бауыржан Момышұлы шығармаларына байланысты презентациялар, бейнематериалдар, викториналар мен интерактивті тапсырмалар пайдаланылды.

Дамыта оқыту технологиясы

Оқушылардың логикалық ойлау, тарихи пайымдау, шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге бағытталды.

Қолданылған әдіс-тәсілдер:

Талдау және салыстыру әдісі. Мәтін мазмұнын тарихи оқиғалармен байланыстыра отырып, терең түсінуге бағыт берілді.

Проблемалық сұрақтар мен пікірталас. Әдебиет пен өмір арасындағы байланысты табуға мүмкіндік беретін сұрақтар арқылы шығармашылық ойлау қабілеті дамытылды.

Рөлдік ойындар мен сахналық қойылымдар. Оқушылар Бауыржан Момышұлы шығармалары негізінде сахналық көріністер қойып, кейіпкерлердің мінезін, ұлттық болмысын түсінуге тырысты.

Жоба әдісі. Оқушылар шағын зерттеу жобаларын орындап, оны сыныпта қорғады. Бұл жұмыс зерттеу, талдау және көпшілік алдында

сөйлеу дағдыларын дамытты.

Рефлексия және өзін-өзі бағалау. Сабақ соңында оқушылар «Бағдаршам», «Екі жұлдыз, бір тілек», эссе, пікір білдіру сияқты тәсілдер арқылы сабаққа деген өз қатысын бағалап отырды.

Ұсыныстар

Бауыржан Момышұлы шығармаларын оқу үдерісіне жүйелі енгізу. Жалпы білім беретін мектептердің әдебиет бағдарламасына жазушының тәрбиелік мәні жоғары шығармаларын қосу оқушылардың патриоттық сезімін қалыптастыруға ықпал етеді.

Патриоттық тәрбие берудегі әдеби шығармалардың әлеуетін тиімді пайдалану. Сабақ барысында тек мазмұнды меңгерту ғана емес, ұлттық құндылықтар мен елжандылық сезімін дамытуға бағытталған тапсырмалар мен әдістерді қолдану ұсынылады.

Тұлғалық бағытталған оқыту әдістерін кеңінен қолдану. Оқушыны жеке тұлға ретінде дамытуға бағытталған оқыту әдістері – жобалық жұмыс, пікірталас, шығармашылық тапсырмалар, сахналық қойылымдар – ұлттық болмысты терең ұғынуға жағдай жасайды.

Мектеп кітапханаларында Бауыржан Момышұлына арналған әдеби бұрыштар ұйымдастыру. Оқушылардың еркін танысуына мүмкіндік беру мақсатында жазушының өмірі мен шығармашылығына арналған тұрақты көрме бұрыштарын жасау ұсынылады.

Мұғалімдердің біліктілігін арттыру курстарында ұлттық тәрбие тақырыбын қамту. Әдебиет пәні мұғалімдеріне патриоттық тәрбие беру құралдары мен әдістемелік тәсілдері бойынша арнайы семинарлар ұйымдастыру қажет.

Тәрбие сағаттарында жазушы мұрасын қолдану. Бауыржан Момышұлының ерлігі мен ұлтжандылығын негізге ала отырып, тәрбие сағаттарын мазмұнды әрі тәрбиелік мәні терең етіп өткізу ұсынылады.

Қорытынды

Осы зерттеу барысында Бауыржан Момышұлы шығармаларын мектептің әдебиет пәні аясында патриоттық тәрбие беру құралы ретінде пайдалану мүмкіндіктері жан-жақты қарастырылды. Жазушының өмірі мен шығармашылығы оқушылардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыруда, елжандылықты нығайтуда маңызды рөл атқаратыны анықталды.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, әдеби шығармалар арқылы патриоттық тәрбиені беру оқушылардың тұлғалық және рухани дамуына оң әсер етеді. Мұғалімдердің тиімді әдіс-тәсілдерді қолдануы және шығармаларды оқу үдерісіне жүйелі енгізуі білім беру сапасын арттырады.

Осыған орай, Бауыржан Момышұлы шығармаларын кеңінен қолдану, мектеп бағдарламасына енгізу және тәрбие

сағаттарында пайдалану арқылы оқушылардың ұлттық құндылықтарға деген қызығушылығы мен құрметі артады деп сенім білдіреміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Момышұлы, Б. Ерлік сабақтары. – Алматы: Жазушы, 2005.
2. Қасымов, А. Бауыржан Момышұлы шығармалары арқылы патриоттық тәрбие беру мәселелері // *Қазақ әдебиеті және мәдениеті*. – 2018. – №3(45).
3. Нұрғалиева, С. Патриоттық тәрбиеде әдебиеттің рөлі // *Білім және ғылым*. – 2020. – №7(12).
4. Абдуллин, Ж. Ұлттық құндылықтарды қалыптастыруда әдеби шығармалардың маңызы // *Қазақ тілі мен әдебиеті*. – 2017. – №1(5).

ӨОЖ 372.879.6

**Сейдахметова Калдыкуль
Абетайевна**

*Шымкент қаласы білім
басқармасының Әдістемелік
орталығының әдіскері*

БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ ҚОЗҒАЛЫС: ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МЕН СПОРТТЫҢ РӨЛІ

Аңдатпа. Мақалада дене шынықтыру мен спорттың білім беру жүйесіндегі рөлі жан-жақты қарастырылады. Дене тәрбиесінің оқушылардың физикалық, психологиялық, академиялық және әлеуметтік дамуына әсері ғылыми негізде талданады. Сонымен қатар, заманауи әдістерді қолдану арқылы дене тәрбиесін жетілдіру жолдары ұсынылады.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде дене шынықтыру мен спорттың орны ерекше. Дене тәрбиесі тек физикалық жетілдіру ғана емес, сонымен қатар адамның интеллектуалды және психоэмоционалды дамуына да ықпал ететін маңызды фактор болып табылады [1; Б.23]. Дене шынықтыру пәні мектептерде, колледждерде және жоғары оқу орындарында оқытылып, оқушылардың денсаулығын нығайтуға, қозғалыс белсенділігін арттыруға және салауатты өмір салтын қалыптастыруға бағытталған [2; Б.45].

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДҰ) мәліметтері бойынша, қазіргі қоғамда адамдардың физикалық белсенділігі төмендеуде, бұл жүрек-қан тамырлары ауруларының, семіздік пен қант диабетінің көбеюіне әкеліп соғуда [3; Б.67]. Сондықтан, білім беру жүйесінде дене шынықтыруды дамыту – денсаулықты нығайту мен болашақ ұрпақтың өмір сапасын арттырудың басты шарты болып отыр.

Зерттеудің мақсаты – білім беру жүйесінде дене шынықтыру мен спорттың рөлін жан-жақты талдау және оны жетілдіру жолдарын ұсыну. Бұл мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды:

Дене шынықтырудың теориялық негіздерін қарастыру;

Оның білім алушыларға әсерін талдау;

Қазіргі білім беру жүйесіндегі дене тәрбиесінің жағдайын сипаттау;

Дене шынықтыруды жетілдірудің тиімді жолдарын ұсыну.

Зерттеу барысында отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектеріне сүйеніп, ғылыми көзқарастарды жүйелеу мен салыстырмалы талдау әдістері қолданылды. Сонымен қатар, зерттеудің ғылыми жаңалығы – қазіргі білім беру жүйесінде дене шынықтырудың рөлі мен маңызын кешенді түрде қарастыру болып табылады.

Жалпы, дене шынықтыру мен спорттың білім беру жүйесіндегі маңыздылығы ғылыми тұрғыда дәлелденген және оның оң әсерлері көптеген зерттеулермен расталған [4; Б.89]. Сондықтан дене тәрбиесі бағдарламаларын жетілдіру, заманауи әдістерді қолдану және инфрақұрылымды жақсарту қажеттілігі туындап отыр.

Дене шынықтыру – оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал ететін білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі. Педагогикалық теорияда дене тәрбиесі адамның физиологиялық, психологиялық және әлеуметтік дамуына әсер ететін маңызды құрал ретінде қарастырылады [5; Б.32].

В.А. Сухомлинскийдің пікірінше, дене тәрбиесі баланың ақыл-ой дамуын күшейтуге және оның оқу үлгерімін жақсартуға ықпал етеді [6; Б.47]. Сонымен қатар, педагогика ғылымында дене шынықтыру оқушылардың тәртіптілігін, ерік-жігерін және жауапкершілігін қалыптастыратын фактор ретінде қарастырылады [7; Б.58].

Дене шынықтырудың дамуы мен эволюциясы

Дене шынықтырудың тарихи дамуы қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық жағдайлармен тікелей байланысты. Ежелгі Грецияда дене тәрбиесі әскери дайындық пен азаматтық тәрбие жүйесінің негізгі элементі болса, қайта өрлеу дәуірінде дене шынықтыру жеке тұлғаның үйлесімді дамуына бағытталған [8; Б.76]. XX ғасырда спорт пен дене тәрбиесі мектеп бағдарламаларына енгізіліп, ғылыми зерттеулердің нысанына айналды.

Бүгінгі таңда дене шынықтырудың дамуы жаңа технологиялар мен инновациялық әдістерді қолдану арқылы жүзеге асуда. Заманауи зерттеулер көрсеткендей, дене тәрбиесі бағдарламаларына цифрлық құралдарды енгізу оқушылардың

қызығушылығын арттырып, олардың белсенділігін жоғарылатады.

Физикалық және психологиялық даму

Дене шынықтыру мен спорт адамның физикалық жағдайын жақсартумен қатар, психологиялық тұрақтылығын нығайтады. Ғылыми зерттеулер көрсеткендей, тұрақты физикалық белсенділік жүрек-қан тамырлары жүйесін күшейтіп, бұлшық ет тонусын жақсартады [8; Б.24]. Сонымен қатар, спорттық белсенділік адамның психологиялық әл-ауқатына оң әсер етеді, өйткені ол стресс деңгейін төмендетіп, көңіл-күйді көтереді [9; Б.39].

Балалардың дамуында дене шынықтыру ерекше орын алады. Оқушылардың моторикасы, төзімділігі және үйлесімділігі жақсарып, когнитивті қабілеттері күшейеді [10; Б.55]. Сонымен қатар, спорттық жаттығулар мидың нейропластикалық қасиеттерін арттырып, есте сақтау мен зейінді шоғырландыру қабілеттерін жақсартады.

Академиялық үлгерімге ықпалы

Дене шынықтырудың білім алушылардың академиялық жетістіктеріне тікелей әсер ететіні дәлелденген. Физикалық белсенділік мидың қан айналымын жақсартып, когнитивті функцияларды күшейтеді, бұл өз кезегінде оқушылардың оқу үлгерімін арттыруға көмектеседі. Сонымен қатар, спорт оқушылардың өзін-өзі басқару қабілетін дамытып, оларды тәртіптілікке үйретеді.

Мектеп бағдарламасына дене тәрбиесін белсенді түрде енгізген елдерде оқушылардың үлгерімі жоғарылағаны байқалған. Мысалы, Финляндияда оқушыларға арналған спорттық бағдарламалар олардың академиялық жетістіктерін арттыруда маңызды рөл атқаратыны дәлелденген.

Әлеуметтік бейімделу мен мінез-құлыққа әсері

Дене шынықтыру мен спорттың әлеуметтік аспектілері де маңызды. Спорттық іс-шаралар оқушылардың командада жұмыс істеу дағдыларын дамытып, олардың қарым-қатынасын жақсартады. Сонымен қатар, спорт жасөспірімдер арасында агрессия деңгейін төмендетіп, өзіне деген сенімділікті арттырады.

Зерттеулер көрсеткендей, спортпен айналысатын оқушыларда көшбасшылық қабілеттер қалыптасып, олар өз эмоцияларын жақсы бақылайды. Бұл олардың қоғамға бейімделуіне және болашақта табысты тұлға болып қалыптасуына ықпал етеді.

Қорытындылай келе, дене шынықтыру мен спорт тек физикалық денсаулықты ғана емес, сонымен қатар, психологиялық, академиялық және әлеуметтік дамуды қамтамасыз ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады. Сондықтан білім беру жүйесінде дене

шынықтырудың рөлін күшейту өзекті мәселе болып қала бермек.

Дене тәрбиесі мен спорттың негізгі теориялық тұжырымдамалары

Дене шынықтыру саласында бірнеше теориялық тұжырымдамалар қалыптасқан. Солардың бірі – «Гармониялық даму теориясы», бұл теорияға сәйкес, дене тәрбиесі адамның физикалық қана емес, психикалық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз етуі керек. Сонымен қатар, «Денсаулық сақтау педагогикасы» тұжырымдамасы дене шынықтыру мен спорттың адамның өмір сапасын жақсартудағы рөлін қарастырады.

Қазіргі таңда дене тәрбиесі білім беру жүйесінде кешенді тәсілді талап етеді. Ол тек денсаулықты нығайту құралы ғана емес, сондай-ақ, тұлғаның әлеуметтік дағдыларын қалыптастырудың маңызды аспектісі болып табылады.

Жалпы, дене шынықтырудың педагогикадағы орны, оның дамуы және теориялық негіздері білім беру процесінде ерекше рөл атқарады. Сондықтан, бұл салада ғылыми-зерттеу жұмыстарын жалғастыру және жаңа әдістемелерді енгізу өзекті мәселе болып отыр.

Дене шынықтыру және спорт – білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі. Олар білім алушылардың физикалық, психологиялық және әлеуметтік дамуына оң ықпал етіп, олардың академиялық жетістіктерін жақсартуға көмектеседі. Ғылыми зерттеулер көрсеткендей, тұрақты физикалық белсенділік оқушылардың денсаулығын нығайтып қана қоймай, олардың ойлау қабілетін, есте сақтауын және зейінін шоғырландыруын жақсартады.

Сонымен қатар, дене тәрбиесі мен спорт жас ұрпақтың өзін-өзі тәртіпке келтіруіне, командада жұмыс істеу қабілетін дамытуға және көшбасшылық қасиеттерін қалыптастыруға септігін тигізеді. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде дене шынықтыруды тиімді ұйымдастыру – дені сау, әрі жан-жақты дамыған ұрпақ тәрбиелеудің маңызды шарты болып табылады.

Осыған байланысты, білім беру ұйымдарында дене шынықтыру сабақтарының сапасын арттыру, инновациялық әдістерді енгізу және оқушылардың спортқа деген қызығушылығын күшейту өзекті міндеттердің бірі болып қала береді. Дене тәрбиесі мен спорттың маңыздылығы ғылыми тұрғыдан дәлелденгендіктен, бұл бағыттағы зерттеулерді одан әрі дамыту қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Баевский Р.М. Адаптация организма к физическим нагрузкам. – Москва: Наука, 2004. – 320 с.

2. Вербицкий А.А. Педагогика и спортивная подготовка. – Санкт-Петербург: Питер, 2010. – 256 с.

3. Назарова О.В. Физическое воспитание в образовательных учреждениях. – Новосибирск: Сибирское университетское издательство, 2015. – 198 с.

4. Кенесарин Т.С. Основы спортивной физиологии. – Алматы: КазНУ, 2012. – 275 с.

5. Жұманова Г.К. Дене шынықтырудың психологиялық аспектілері. – Астана: Фолиант, 2018. – 189 б.

6. Құдайбергенов Б. Спорт педагогикасы: оқулық. – Алматы: Білім, 2016. – 312 б.

7. Алексеева Н.И. Влияние спорта на социальную адаптацию подростков. – Екатеринбург: Уральское издательство, 2014. – 223 с.

ӘОЖ 373.026.1

Сыпатаева Улжан Каримбековна

Шымкент қаласы, №45 мектеп-гимназияның қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

САБАҚТЫ ЖОСПАРЛАУДА САРАЛАУ ТӘСІЛДЕРІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа. Бұл мақалада сабақты жоспарлау барысында саралау тәсілдерін тиімді қолданудың маңызы мен әсері қарастырылады. Саралау – әртүрлі деңгейдегі оқушылардың оқу қажеттіліктеріне сай білім алуына мүмкіндік беретін әдіс екені баяндалады. Автор оқушылардың қабілетіне, қызығушылығына, оқу стиліне қарай тапсырмаларды түрлендіру, бағалау мен қолдауды ұйымдастыру жолдарын мысалдармен түсіндіреді. Сонымен қатар, тиімді саралаудың оқу сапасын арттырудағы рөлі, оқыту процесіндегі икемділік пен дараландыру мүмкіндіктері ашып көрсетіледі. Мақалада ұсынылған әдіс-тәсілдер мұғалімдерге оқытуды жоспарлау мен жүзеге асыруда нақты бағыт-бағдар береді.

Еліміздің болашағы көркейіп, өркениетті елдер қатарына қосылуы, бүгінгі ұрпақ бейнесімен көрінеді. Дүниежүзілік озық тәжірибелерге сүйеніп, жаңа типті оқыту, яғни әр баланың табиғи қабілетін дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасай отырып, оны жан-жақты дамыту керек. Қазіргі білім беру мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас пайда болып, оқытудың жаңа технологиясы өмірге келді. Осыған орай, өз тәжірибемде жиі қолданып жүрген

технологиялардың бірі – саралап оқыту технологиясы. Бұл технология бойынша оқушылардың білімді өздігінен саналы түрде меңгеруіне ерекше мән берілген. Оқушыларға тек білім берумен шектелмей, танымдық әрекетін арттырады және ойлау қабілетін, елестету мен есте сақтауын, белсенділігін, білім сапасының білім сапасының дамуын қамтамасыз етеді.

-Оқушылардың сабақ үстінде бірнеше деңгейде жұмыс жүргізуі.

-Білім дәрежесі бірдей топтарды тексеру ісінің жеңілдеуі.

-Оқушылардың жұмыстары әділ бағалануы.

-Оқушы мен оқытушының шығармашылық қызметін белсенді түрде дамытуы.

-Дарынды оқушыларды анықтап, олармен тұрақты және жүйелі жұмыс істеу мүмкіндігінің орнауы.

Осындай талаптарға сәйкес құрылған деңгейлік тапсырмалар арқылы оқушының әдебиеттік оқу сабағында өзіндік шығармашылық қабілеті дамиды. Жас ұрпаққа саналы тәрбие беруде үлкен рөл атқаратын қуатты тәрбие құралының бірі – көркем шығарма, оның ішінде мәтінмен жұмыс. Бастауыш сыныптардағы оқыту мазмұнында ерекше орын алатын пән – әдебиеттік оқу. Әдебиеттік оқу оқытудың негізгі мақсаттарының бірі – оқушылардың сөздік қорын, ауызша және жазбаша сөйлеу тілін, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру болып табылады. Оқытудың алғашқы кезеңінен бастап жүргізілетін жұмыс түрлерінің арасында мәтіннің алар орны ерекше. Мәтін оқушыға білім береді, ойын, тілін дамытады, сөйлеуге жетелейді.

Нәтижеге бағытталған сабақтың негізгі мақсаты:

- Оқушылардың белгіленген оқу мақсаттарына жетуін қамтамасыз ету.

- Оқушылардың білім алу деңгейін арттыру.

- Оқушылардың ойлау, шығармашылық қабілеттерін және әлеуметтік дағдыларын дамыту.

Нәтижеге бағытталған сабақты жоспарлау:

- Оқу мақсаттарын анықтау: Сабақтың соңында оқушылар не үйренуі керек екенін анық қалыптастыру.

- Оқушылардың алдын ала білімін бағалау: Оқушылардың сабақ тақырыбы бойынша алдын ала білім деңгейін анықтау.

- Сабақтың мазмұнын таңдау: Оқу мақсаттарына сәйкес келетін мазмұнды таңдау.

- Оқыту әдістерін таңдау: Оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ететін әдістерді таңдау.

- Бағалау критерийлерін анықтау: Оқушылардың жетістіктерін бағалау үшін нақты критерийлерді белгілеу.

- Сабақ жоспарын жасау: Оқу мақсаттарын, мазмұнды, оқыту әдістерін, бағалау

критерийлерін және уақыт кестесін қамтитын жоспар жасау.

Саралау тәсілдерін қолдану:

- Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру: Әр оқушының білім деңгейі, қызығушылығы және тәжірибесі әр түрлі болғандықтан, олардың әрқайсысы үшін сәйкес тапсырмалар беру.

- Тапсырмаларды саралау: Оқушылардың білім деңгейіне сәйкес тапсырмалардың қиындық деңгейін өзгерту.

- Оқыту әдістерін саралау: Әр оқушы үшін сәйкес оқыту әдістерін қолдану.

- Бағалауды саралау: Әр оқушының жетістіктерін жеке түрде бағалау.

Күтілетін нәтижелер:

- Оқушылардың білім алу деңгейінің жоғарылауы.

- Оқушылардың ойлау және шығармашылық қабілеттерінің дамуы.

- Оқушылардың өз бетінше білім алу дағдыларының дамуы.

- Оқушылардың әлеуметтік дағдыларының жетілуі.

- Оқу процесінің тиімділігінің арттырылуы.

Жаңалықтар:

- Жаңа технологияларды қолдану: Интерактивті тақталарды, онлайн ресурстарды және басқа да жаңа технологияларды пайдалану арқылы оқу процесін қызықты және түсінікті ету.

- Оқытушылардың кәсіби дамуы: Нәтижеге бағытталған сабақ ұйымдастыру әдістерін жетілдіру үшін оқытушылардың кәсіби дамуын қамтамасыз ету.

- Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру: Оқушылардың әр түрлі білім деңгейлері мен қызығушылықтарын ескере отырып, олардың әрқайсысы үшін жеке оқыту бағдарламаларын құру.

«Бұл заман білекке емес, білімге сенетін заман». Заманауи әлемде елдің қуаты, ең алдымен, білім мен ғылымның тұғырының биік болуымен өлшенеді. Білімді игілікке жарата білу, инемен құдық қазғандай, орасан қажыр-қайрат пен ерік жігерді қажет ететін еңбек арқылы келетіні даусыз. Осы еңбектер кабинет жабдығымен жанданады.

Егер жеке-дара жұмыс жасаған болсаңыз, өз ой-пікірлеріңізді қағазға түртіп жазып отырыңыз; айтылғандардың ішінен енді өзге жаңа идеяларды ажыратып аласыз. Оларға түсінік беру мен түзетулер енгізуде шығармашылық шабыт қажет. Топ мүшелерінің қай қайсысы да идеяларды жетілдіруге, басқа нұсқаларын ұсынуға құқылы. Сондықтан қолыңызда бар идеяларды тағы бір екшеп қарау артық болмайды, мүмкін олар тағы да бір жаңа идеялардың тууына алғышарт қалыптастыруы ғажап емес. Кезеңдері: мақсатты анықтау (сізді не қызықтырады: көпшілік алдындағы сөздің

идеялары ма, әлде белгілі бір мәселені шешу қамтыла ма, әлде тақырып па?...); қатысушыларды өз идеяларын айтуға үндеу (көпшілікпен жұмыс жағдайында әр қатысушы кезекпен бір идеядан ұсынуы керек, ал топтық жұмыста әр топтан бірнеше идея қатар ұсынылады); әрбір идеяны тақтаға (флипчартқа) жазып отыру; басқалардың идеяларын жетілдіру мақсатында қолдану; идеялардың бірін-бірі қайталамайтындай анық әрі дұрыс құрастырылуын, қайталанбауын қадағалау; идеяларды жіктеп, жинақтап топтастыру. «Миға шабуыл» соңында жеке адам немесе топтар айтылған ойлардан жалпы қорытынды жасау үшін үдерістің нәтижесін қарастырады. Бұл әдіс даулы мәселелерді талқылау, пікірталасқа қатысуға онша сенімді емес қатысушыларды ынталандыру, қысқа мерзім ішінде идеяны көптеп жинау, аудиторияның тақырып бойынша білімін анықтауда тиімді.

2. Саралау – білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында неге өзекті?

Қысқа да нұсқа айтатын болсақ, оқушылардың метасанасын дамыту. Оқу процесін «қажеттен» «өте қызық» деңгейіне жеткізу. «Бұл сендерге қажеттен» оқушыға «бұл маған қажетке» жетелеу.

Саралап оқыту – мұғалім мен оқушының ынтымақтастығын, оқушының жеке тұлғасының дамып, қалыптасуын көздейтін дидактикалық үдеріс.

Сонымен, дұрыс ұйымдастырылып, жүргізілген саралау нәтижесінде:

Мұғалімде әлсіздерге көмектесуге, мықтыларға назар аударуға мүмкіндік болады;

Қоғамдық нормаларға бейімделе алмайтын үлгерімінде олқылығы бар балалармен тиімді жұмыс істеуге мүмкіндік туады;

Мықты оқушылардың білім беру үдерісінде жылдам және тереңінен білім алуға деген ынталары артады;

«Мен» тұжырымдамасы: мықтылар өз қабілеттеріне көз жеткізеді, әлсіздер оқудағы жетістіктерін сезінуге мүмкіндік алады, толыққанды емес комплексстен арылады.

Нәтижеге бағытталған сабақ – оқушылардың белгіленген оқу мақсаттарына жетуін қамтамасыз етуге бағытталған оқыту процесі. Бұл сабақты жоспарлау және саралау тәсілдерін тиімді қолдануды талап етеді.

1. Сабақты жоспарлау:

Оқу мақсаттарын анықтау: Сабақтың соңында оқушылар не үйренуі керек екенін анық қалыптастыру. Оқу мақсаттары SMART принципіне сәйкес келуі қажет:

Specific (Нақты)
Measurable (Өлшенетін)
Attainable (Жететін)
Relevant (Өзекті)

Time-bound (Уақыт шегі бар)

Оқушылардың алдын ала білімін бағалау: Оқушылардың сабақ тақырыбы бойынша алдын ала білім деңгейін анықтау.

Сабақтың мазмұнын таңдау: Оқу мақсаттарына сәйкес келетін мазмұнды таңдау.

Оқыту әдістерін таңдау: Оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ететін әдістерді таңдау.

Бағалау критерийлерін анықтау: Оқушылардың жетістіктерін бағалау үшін нақты критерийлерді белгілеу.

Сабақ жоспарын жасау: Оқу мақсаттарын, мазмұнды, оқыту әдістерін, бағалау критерийлерін және уақыт кестесін қамтитын жоспар жасау.

2. Саралау тәсілдерін қолдану:

Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру: Әр оқушының білім деңгейі, қызығушылығы және тәжірибесі әр түрлі болғандықтан, олардың әрқайсысы үшін сәйкес тапсырмалар беру.

Тапсырмаларды саралау: Оқушылардың білім деңгейіне сәйкес тапсырмалардың қиындық деңгейін өзгерту.

Оқыту әдістерін саралау: Әр оқушы үшін сәйкес оқыту әдістерін қолдану.

Бағалауды саралау: Әр оқушының жетістіктерін жеке түрде бағалау.

Нәтижеге бағытталған сабақтың мысалы:

- Сабақ тақырыбы: “Қазақ тілінде сөйлеу дағдыларын дамыту”

Оқу мақсаттары:

Оқушылар қазақ тілінде қарапайым сөйлемдер құруды үйренеді.

Оқушылар қазақ тілінде өз ойларын айтуды үйренеді.

Оқушылар қазақ тілінде сөйлесу кезінде әдеп нормаларын сақтауды үйренеді.

Сабақ жоспары:

Оқушылардың алдын ала білімін бағалау (5 минут).

Жаңа материалды түсіндіру (15 минут).

Топтық жұмыстар (20 минут).

Рольдік ойындар (15 минут).

Бағалау (5 минут).

Саралау:

Әр топқа сәйкес тапсырмалар беру.

Оқушыларға таңдау мүмкіндігін беру (тапсырманы өз деңгейіне сәйкестендіру).

Қосымша тапсырмалар беру (қосымша дағдыларды дамыту).

Нәтижеге бағытталған сабақ - оқушылардың оқу мақсаттарына жетуін қамтамасыз ететін оқыту әдісі. Сабақты жоспарлау мен саралау тәсілдерін тиімді қолдану оқушылардың білім деңгейін арттыруға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және олардың жеке тұлғаларының жетілуіне ықпал етеді.

Қорытынды

«Ұстазы жақсының, ұстамы жақсы» демекші, шәкірт ұстазға қарап өседі. Құзырлы мұғалімнің бойында ағылшынның педагог-психологы, әрі зерттеушісі Шульман айтып өткендей бас, қол, жүрек сияқты үш көмекшілер болған жағдайда ғана, оқушыларға білім беру сапасы артады. Сол үшін керекті жабдықтардың болуы керек. Қорыта айтар болсам, мұғалім тура жол көрсетуші, бағыт беруші. Сондықтан біз ұстаздар үнемі даму, іздену үдерісінде жүруіміз керек.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақ тілді емес мектептердегі «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәндері бойынша педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы, Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016.

2. Үлестірме материал / «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016.

3. Саралап оқытуды ұйымдастырудың тиімді жолдары / «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ. – Астана, 2017.

4. Сыныпта сындарлы әңгімені ынталандыратын стратегиялар / «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ. – Астана, 2016.

ӨОЖ 372.857

**Оналбаева Ырыскул
Омирзаковна**

Шымкент қаласы, N83 ЖОББМ
биология пәні мұғалімі

STEAM- ТЕХНОЛОГИЯ ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕ

Аңдатпа. Бұл мақалада биологиялық білім беруді жетілдірудегі STEAM білімінің рөлі қарастырылады. Биологияны басқа пәндермен біріктіру арқылы STEAM нақты мәселелерді шешуге және пәнаралық ынтымақтастыққа ықпал етеді. Қолданбалы STEAM жобалары оқушылардың сыни ойлауын, шығармашылығы мен бейімделуін дамыта отырып, белсенді оқыту мен ынтымақтастыққа ықпал етеді, сонымен бірге оларды заманауи ғылыми мәселелерді шешуге дайындайды және биологияны зерделеу тәжірибесін байытады.

Соңғы жылдары отандық білім беру саласында STEAM білім беру – ғылым, технология, инженерия, өнер және математика – оқыту мен оқудың инновациялық тәсілі ретінде

айтарлықтай қарқынды дамып келе жатыр. STEAM күрделі ұғымдарды түсінуге ықпал ететін түрлі пәндердің пәнаралық интеграциясына баса назар аударады. Биологиялық білімге қатысты STEAM білім алушыларға ғылыми білімді шығармашылықпен, технологиялармен және инженерлік принциптермен үйлестіре отырып, нақты мәселелерді шешуде динамикалық іс-әрекеттерге қатысуға мүмкіндік береді.

Биологиялық білім берудегі STEAM маңыздылығы

Биология– өмірді жасушадан организмге және экожүйеге дейін әр түрлі жағынан зерттейтін, процестерді, өзара байланыстарды және қоршаған ортаға әсерді терең түсінуді қажет ететін кең сала. STEAM оқыту білім алушыларға биологияны жеке пән ретінде емес, технологиямен, инженериямен және тіпті өнермен тығыз байланысты пән ретінде қабылдауға көмектеседі. Биологияны ғылымның басқа салаларымен біріктіре отырып, олар биологиялық тұжырымдамалардың өзара байланысын және олардың қазіргі әлемде қолданылуын жақсы түсіне алады. Мысалы, жасуша биологиясын зерделеу кезінде оқушылар жасуша құрылымдарын егжей-тегжейлі зерттеу үшін микроскопия және цифрлық модельдеу сияқты технологияларды пайдалана алады. Инженерлік тұжырымдамалармен таныстыра отырып, олар эксперименттерді жоспарлай алады немесе практикалық сабақтар арқылы түсініктерін тереңдете отырып, жасушалық процестердің модельдерін жасай алады [1].

Пәнаралық интеграция: STEAM негізгі элементі

Пәнаралық интеграция STEAM білім берудің негізі болып табылады. Мұндай тәсіл биологиялық білімді өзекті және қолжетімді ете отырып, оқушыларға бір-бірімен байланысты емес болып көрінетін пәндер арасында байланыс орнатуға көмектеседі. Бұл сыни ойлауды, проблемаларды шешу қабілетін және креативтілікті, қазіргі заманауи әлемде қажетті дағдыларды дамытады.

Осы тұста, прәнаралық интеграция арқылы биологиялық білім беруді жақсартудың бірнеше тәсілін қарастырайық:

1. Технологиялар биологияда: Технологиялар заманауи биологияда гендік инженериядан деректерді талдауға дейін шешуші рөл атқарады. Биология сабақтарында технологияларды пайдалана отырып, оқушылар биологиялық зерттеулердің биоинформатикаға арналған бағдарламалық қамтамасыз ету, 3D модельдеу және деректерді визуализациялау сияқты технологиялық құралдарға қалай сүйенетінін біле алады [2].

2. Инженерлік тұжырымдамалар: инженерлік принциптерді суды тазарту жүйелерін жобалау немесе организмдердің биомеханикасын зерттеу сияқты биологиялық мәселелерге қолдануға болады. Оқушылар денсаулық немесе қоршаған ортаның жағдайын мониторингілеуге арналған биосенсорларды құру сияқты биологиялық мәселелерді шешу үшін инженерлік жобалау процестерін қамтитын жобаларға қатыса алады.

3. Өнер биологияда: көркем өнер жаратылыстану білімінде жиі назардан тыс қалады, бірақ ол биологияны түсінудің күшті құралы бола алады. Сурет салу, модельдеу және дизайн арқылы оқушылар күрделі биологиялық құрылымдар мен процестерді жақсырақ елестете алады. Өнерді кіріктіру сонымен қатар оқушыларға ғылыми тұжырымдамаларды анағұрлым қол жетімді және шығармашылық тәсілдермен жеткізуге мүмкіндік береді.

4. Математика биологияда: биология генетика, популяцияны зерттеу немесе экология саласында болсын, жиі күрделі мәліметтер жиынтығын қамтиды. Биологиялық мәліметтерді түсіндіру үшін статистикалық талдау, модельдеу және алгоритмдерді әзірлеу сияқты математикалық дағдылар қажет. Математиканы биология сабақтарына кіріктіру арқылы оқушылар биологиялық есептерді шешуге сандық пайымдауды қолдануды үйренеді [3].

Биологиялық білім беруде STEAM практикалық қолдану

STEAM жобалары биологияны оқытуда маңызды болып табылатын, белсенді оқытуға және практикалық тәжірибе жинауға ықпал етеді. Өз тәжірибемнен STEAM биология сабақтарында қалай қолдануға болатыны бойынша бірнеше мысал:

- Қоршаған ортаны қорғау саласындағы жобалар: оқушылар жергілікті экожүйелерді талдау үшін биологияны технологиямен, инженериямен және математикамен біріктіре алады. Мысалы, олар ауа сапасын немесе судың ластануын бақылау және экологиялық мәселелердің шешімдерін әзірлеу үшін сенсорларды пайдалана алады. Бұл жобалар биологияны, технологияны және инженерияны практикалық қосымшалармен біріктіреді.

2. Сыни тұрғыдан ойлау және креативтілік: STEAM оқыту оқушыларға биологиялық тұжырымдамаларды модельдеу, эксперименттерді жоспарлау немесе цифрлық құралдарды пайдалану сияқты дәстүрлі емес тәсілдермен зерттеуге мүмкіндік беру арқылы шығармашылықты дамытады. Бұл тәсіл оқушыларды биологиялық жүйелердің қалай

жұмыс істейтінін және оларды нақты мәселелерді шешу үшін қалай қолдануға болатынын сыни тұрғыдан қарастыруға шақырады.

3. Қызығушылық және мотивация: биологияны технология және өнер сияқты пәндермен біріктіру нәтижесінде оқушылар оқу процесіне қызығушылықпен қатысады. STEAM жобалары көбінесе оқушылар үшін өзекті, өйткені олар биологиялық білімнің экология, денсаулық сақтау және инженерия сияқты салаларда тікелей қолданылуын көре алады.

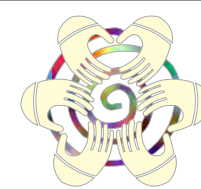
4. Ынтымақтастық және коммуникация: STEAM жобалары әртүрлі пәндер бойынша оқушылардан құрдастарымен өзара әрекеттесуді талап ететін топтық жұмысты жиі болжайды. Бұл қарым-қатынас дағдыларын дамытып қана қоймай, сонымен қатар оқушыларды ынтымақтастық маңызды болып табылатын болашақ командалық жұмысқа дайындайды.

STEAM бұл білімнің тәжірибемен үйлесетін пәнаралық оқыту тәсілі, яғни теория практикамен байланыста игеріледі. Бірнеше пәндерден алған білімдерін қоса отырып, бір қолданбалы мақсатқа жетеді. Мысалы, биология пәніндегі оқу мақсаты: 7.4.1.4 өсімдіктер үшін минералдық тыңайтқыштар құрамындағы азот, калий және фосфордың маңызын оқып білу мақсатында өткізетін сабақ жоспарында ғылымилығы: химия - минералды тыңайтқыштар, биология-өсімдіктердің өсуі мен дамуы, география - егіншілік және мал шаруашылығы, экология - топырақ эрозиясы. Технологияны тыңайтқыш пен көңді басқаруды жақсарту жолдарын әзірлеу үшін пайдалануға болады. Бұған биогаз өндіру процестері мен оны пайдалану технологияларын зерттеу де кіруі мүмкін. Инженерлік принциптері көңді өңдеу және басқару жүйелерін жобалауға, сондай-ақ көң негізіндегі тыңайтқыштарды өндіруді жақсарту механизмдерін әзірлеуге қолдануға болады. Математиканы көң өндіруге және пайдалануға қатысты мәліметтерді талдау және берілген топырақ бетіне қажетті тыңайтқыш мөлшерін есептеу үшін пайдалануға болады.

Бұл тапсырмалар оқушылардың кең ауқымды дағдыларын дамытуға көмектеседі:

- Пәнаралық ойлау: биология, химия, физика және математиканы кіріктіру арқылы оқушылар осы пәндердің өзара қалай байланысатыны туралы тұтас түсінік қалыптастырады.

- Зерттеу дағдылары: ғылыми әдістерді қолдану зерттеу жүргізу, деректерді түсіндіру және әртүрлі ғылым салаларындағы ақпаратты

талдап қорыту дағдыларын дамытады.

- Коммуникативті дағдылар: нәтижелермен алмасу, әдістемелерді талқылау және алынған нәтижелерді ұсыну ғылыми дискурста қажетті ауызша және жазбаша қарым-қатынас дағдыларын дамытады.

- Бейімделу және икемділік: эксперименттер жүргізу кезінде қиындықтардың туындауы бейімделу мен икемділікке ықпал етеді, өйткені оқушылар өз тәсілдерін түзетуді және мәселелерді шешуді үйренеді.

STEAM білім беру биологиялық білімді пәнаралық жүйеге біріктірудің бірегей және тиімді әдісін ұсынады. Биологияны технология, инженерия, өнер және математика сияқты басқа салалармен біріктіре отырып, оқушылар осы пән туралы тереңірек және жан-жақты түсінік алады. Бұл тәсіл биология бойынша үлгерімді арттырып қана қоймай, сонымен қатар оқушыларда сыни ойлау, проблемаларды шешу қабілеті және креативтілік сияқты қажетті дағдыларды дамытады, оларды қазіргі ғылымның күрделі мәселелерін шешуге дайындайды.

Мектептерге STEAM білім беруді енгізу жағдайында биология сабақтары оқушыларға оқулықтар мен дәстүрлі оқыту әдістері аясынан тыс практикалық пәнаралық оқытумен айналысуға мүмкіндік беретін болады.

Әдебиеттер:

1. Борисенко Н.С. Создание закрытой экосистемы, как инструмент STEM и STEAM ориентированного подхода в развитии инженерных компетенций у школьников в рамках внеурочной деятельности по биологии //Организационный комитет. – 2022. – С. 103.

2. Кошкодан Д.П., Мошану-Шупак Л.В. Образовательная методика STEM в исследовательской работе на уроках биологии //Информационно-коммуникационные технологии в педагогическом образовании. – 2021. – № 4. – С. 23-26.

3. Котович М.С. Реализация STEM-подхода на уроках биологии в 7 классе //Современная педагогика и психология: проблемы и перспективы. – 2023. – С. 5-8.

ӨОЖ 372.853

**Балабекова Гулзат
Тилиябековна**

*Шымкент қаласы, №15
Д.Менделеев атындағы
мектеп-лицейінің физика
пәні мұғалімі*

ФИЗИКА САБАҚТАРЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа. Мақала физиканы оқыту процесінде білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру және дамыту мәселесіне арналған. Физика сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру ерекшеліктері сипатталған және қалыптастыруға ықпал ететін әдістер мен тәсілдерді қолдану мысалдары келтірілген.

Қазіргі заманауи білім беру жүйесінде, білім беру оқыту мен тәрбиелеу арқылы тұлғаны дамытуға бағытталған іс-әрекет ретінде қарастырылады, ал мұғалім білім алушылардың танымдық қызметін ұйымдастырады.

Осы ретте, заманауи білім беру жүйесінің міндеті мектеп бағдарламалары бойынша білім көлемін беру емес, білім алушылардың мектепте алған білімдері мен дағдыларын қоғам мен өмірдің түрлі салаларындағы нақты өмірлік мәселелерді шешуде тиімді қолдану қабілетін қалыптастыру болып табылады.

Бүгінгі күні өзгермелі әлемде барлық өзгерістерге тез жауап беру қажеттілігі, ақпаратты өз бетінше табу, талдау, қолдану мүмкіндігі бірінші орынға шығуда. Орта білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылық тұрмыстық міндеттерді шешуге, әлеуметтік ортада қарым-қатынас жасауға, іскерлік байланыстарды ұйымдастыруға, мәдени кеңістікте бағдарлануға, табиғи ортамен өзара әрекеттесуге көмектесетін метапәндік білім беру нәтижесі ретінде қарастырылады.

Жоғарыда айтылғандар оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мәселесінің өзектілігін, оның барлық білім беру сатыларында қазақстандық білім беру сапасын арттырудың басым міндеттерінің бірі ретінде айқындайды.

Физиканы оқу үдерісіндегі функционалдық сауаттылықтың негізгі компоненттері:

Оқу сауаттылығы, оның қалыптасуы параграфтың жоспар-конспектсі көмегімен жүзеге асырылуы мүмкін, ол бойынша білім

алушы мәтіндегі ақпаратты зерделейді, мәтінді түсініп оқиды және пайдаланады, ол туралы ойланады және түсіндіреді, жоспар бойынша конспект жасайды. Оқу сауаттылығында ең бастысы – мәтінді оқу кезіндегі түсініктің пайда болуы, мәтінді талдап, маңызды ақпаратты анықтауға дағдылануы.

Математикалық сауаттылық, оның қалыптасуы тек есептерді шешуде ғана емес, сонымен қатар білім алушы математикалық аппаратты қолдана отырып, физикалық есептеулер жүргізетін, физикалық шамалардың өлшем бірліктерін SI бірліктері жүйесіне түрлендіретін тапсырмаларды орындау кезінде де жүруі мүмкін.

Жаратылыстану-ғылыми сауаттылық, оның қалыптасуы негізінен бізді қоршаған әлемдегі физикалық процестер мен құбылыстарды түсіну үшін жаратылыстану-ғылыми білімдерін пайдалану дағдыларының негізін қалайтын эксперименттік тапсырмалар арқылы жүзеге асады.

Физика жаратылыстану-ғылыми оқу пәндері үшін жүйе құраушы пән болып табылады, өйткені физикалық заңдар химия, биология, астрономия және физикалық география пәндерінде зерделенетін процестер мен құбылыстардың негізінде жатыр, ол танымның ғылыми әдісін қолданудың, яғни әлем туралы сенімді білім алу тәсілінің ең айқын үлгілерін ұсынады.

Жалпы білім беру құрылымындағы физикалық білім берудің негізгі міндеттерінің бірі – білім алушылардың жаратылыстану-ғылыми сауаттылығы мен ғылымға деген қызығушылығын қалыптастыру. Физиканы оқып зерделеу жаратылыстану-ғылыми сауаттылықты сипаттайтын келесі құзыреттіліктерді сенімді меңгеруді көздейді:

құбылыстарды ғылыми тұрғыдан түсіндіру,

ғылыми зерттеудердің ерекшеліктерін бағалау және түсіну,

деректерді түсіндіру және қорытынды жасау үшін ғылыми дәлелдемелерді қолдану.

Физика сабақтарында функционалдық сауаттылықты дамыту үшін төмендегі әдіс-тәсілдерді пайдалануға болады:

Физикалық эксперимент. Физикалық эксперимент физиканы оқытуда шешуші рөл атқарады, өйткені ол оқушылардың физикалық құбылыстармен тікелей өзара іс-әрекетін қамтамасыз етеді. Бұл оқушыларға процестерді бақылап қана қоймай, оларды талдауға, өлшеу жүргізуге және өз қорытындыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Эксперименттер абстрактілі тұжырымдамаларды неғұрлым көрнекі және қолжетімді етуге көмектеседі, бұл материалды

неғұрлым терең түсінуге ықпал етеді.

Физикалық эксперименттерді жүргізу оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырады, өйткені оларға жаңа білімді өз бетінше зерттеуге және ашуға мүмкіндік береді. Эксперименттік жұмыс физикалық құбылыстардың себептері мен салдарын түсінуге қызығушылық пен ұмтылысты ынталандырады, сондай-ақ сыни ойлау дағдыларын және талдамалық тәсілді дамытуға ықпал етеді. Эксперименттерге белсенді қатысатын оқушылар физиканы үйренуге барынша ынталы және қызығушылық танытады, бұл олардың оқу үлгеріміне оң әсер етеді.

Физикалық эксперименттерді табысты жүргізу үшін оқушылардың дайындық деңгейі мен оқу бағдарламасына сәйкес келетін тапсырмаларды дұрыс таңдау маңызды. Эксперименттер әртүрлі болуы және оқушыларға негізгі физикалық тұжырымдамаларды жақсы түсінуге мүмкіндік беретін әртүрлі тақырыптарды қамтуы тиіс. Мысалы, физиканың негізгі заңдарын бейнелеу үшін қарапайым демонстрациялық эксперименттерді және нақты тақырыптарды терең зерделеу үшін неғұрлым күрделі зертханалық жұмыстарды пайдалануға болады.

Эксперименттер оқушылардың танымдық қызығушылығы мен уәждемесін ынталандыру үшін өзекті және қызықты болуы тиіс. Барлық эксперименттер қауіпсіздік ережелерін сақтай отырып жүргізілуі тиіс.

Эксперимент аяқталғаннан кейін оған талдау жасау және нәтижелерін талқылау қажет. Бұл оқушыларға алынған деректерді ұғынуға, оларды теориялық біліммен салыстыруға және қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Талқылау белгілі бір құбылыстардың қалай және неліктен болғаны, нәтижелерге қандай факторлар әсер етуі және эксперимент жүргізуді қалай жақсартуға болатыны туралы сұрақтарды қамтуы мүмкін.

Тәжірибеге бағытталған тапсырмалар. Осындай тапсырмалар арқылы мұғалім физиканың әр адамның өміріндегі рөлін түсіндіріп, өз пәніне деген қызығушылықты дамыта алады.

Жаратылыстану-ғылыми сауаттылықты дамытуда тәжірибеге бағытталған тапсырмалар үлкен әлеуетке ие. Тәжірибеге бағытталған тапсырмалар деп мазмұнында күнделікті өмірге қажетті қоршаған айналаның шындық жағдайлары сипатталатын, физикалық білім мен дағдыларды қолдану арқылы тәжірибелік дағдыларды қалыптастырумен байланысты болатын, оның ішінде өндірістік процестердің элементтерін қолданумен байланысты тапсырмалар түсіндіріледі.

Бұл тапсырмалардың мақсаты – әлеуметтік

маңызды жағдайларда әрекет ете білу қабілетін қалыптастыру.

Тәжірибеге бағытталған тапсырмалар білім мен дағдыларға негізделеді, бірақ жинақталған білімді «өмірлік» немесе кәсіби тапсырманы шешуде практикалық іс-әрекетте қолдана білуді талап етеді. Мысалы, физика сабақтарында (8 сынып, I тоқсан) «Жылу мөлшерін есептеу» тақырыбын қарастырғанда оқушыларға ыстық кезде олар қоршаған ортаға бөлетін және суық кезде сіңіретін жылу мөлшерін анықтауды ұсынуға болады.

Мектепте физиканы оқытуда тәжірибеге бағытталған тапсырмаларды үнемі қолдану оқушыға білімді жалпылауға және тереңдетуге, тақырып бойынша білімдер мен дағдылар жинақтауға, оқу үдерісін нақты өмір жағдайымен байланыстыруға, бастамашылық пен дербестік көрсетуге мүмкіндік береді.

Тәжірибеге бағытталған тапсырмаларды өзірлеу кезінде келесі талаптарды ескеру қажет:

1. Тапсырмаларда сипатталған өзара әрекеттесу объектілері өндірістің немесе тұрмыстың шынайы объектілері болып табылады;

2. Сандық мәндер бар заттардың нақты мәндері болып табылады немесе тікелей өлшеу жолымен алынған мәндер болып табылады;

3. Мұндай тапсырманы шешу нақты өмірлік проблемаларды немесе жағдайларды шешуге ықпал етеді.

Сонымен қатар, тәжірибеге бағытталған тапсырмалар: белгілі бір пәннің бағдарламасына сәйкес келуі, оқу пәнінің негізгі ұғымдарын байытуы, олардың өмірмен, тәжірибемен, өндіріспен байланысты мәнін ашуы керек.

Сапалы есептер. Физика сабағында функционалдық сауаттылықты қалыптастырудағы тиімді құралдар мен әдістердің бірі сапалы есептерді шешу болып табылады. Сапалы есептердің басты ерекшелігі оларда назардың физикалық құбылыстардың мәніне, олардың өзара байланысына аударылуында. Мұндай есептерді шешу физиканың іргелі ұғымдары мен заңдарын түсінуді едәуір дәрежеде тереңдетеді, құбылыстың физикалық мәнін талдауды, гипотезалар құруды және оларды негіздеуді талап етеді, тиісінше логикалық және бейнелік ойлауды қалыптастыруға ықпал етеді, білім алушылардың қоршаған ортаны тануға қызығушылығын оятады.

Физиканы оқыту процесінде сапалы есептерді қолдану ерекше маңызды. Сапалы есептер оқушылардың сандық есептерге қарағанда үлкен қызығушылығын тудырады. М.Е.Тулчинский: «Сапалы есептерді шешу материалды тереңірек игеруге ықпал етеді, зейінділікті, ойлауды дамытады, физикаға

қызығушылық тудырады», – деп жазды. Сапалы есептердің айрықша ерекшелігі – олардың шарттарын талдай отырып, білім алушылар қарастырылып отырған құбылыстардың физикалық мәніне ерекше назар аударады. Олар, әдетте, ауызша, логикалық пайымдау жолымен шешіледі.

Тапсырманың мазмұнын талдау кезінде олар жалпы заңдылықтарды қолданады, тапсырмада сипатталған құбылыстың нақты қалай түсіндірілетінін анықтайды. Тапсырмаға жауап жүргізілген талдаудың қорытындысы ретінде алынады.

Сонымен, функционалдық сауаттылық – білім алушының алған білім, біліктілігі мен дағдыларын нақты өмірлік жағдайларда пайдалана алу қабілеті, яғни оқушының физика заңдарын өмірдегі нақты жағдайларда қолдана алуын, ғылыми деректерді күнделікті тұрмыста кездесетін мәселелерді шешуде пайдалануын білдіреді. Мақалада қарастырылған әдістер оқушылардың пәндік білімін бекемдеп қана қоймай, олардың өмірге дайын, өзгермелі жағдайда жол таба алатын, сыни ойлайтын және білімін іс жүзінде пайдаланатын тұлға болып қалыптасуына ықпал етеді деп ойлаймын.

Әдебиеттер:

1. Тульчинский М.Е. Качественные задачи по физике в средней школе: пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1972.
2. Абдолла С. Физика сабағында қолданбалы есептер арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістемесі // In The World Of Science and Education. – 2025. – № 15.

ӨОЖ 372.853

**Пірназарова Ұлмира
Исламқызы**

*Шымкент қаласы, №57
жалпы орта білім беретін
мектебінің физика
пәні мұғалімі*

ФИЗИКА САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ДАМУ

Аңдатпа. Мақалада оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру бойынша мұғалімнің тиімді жұмысы қарастырылады. Егер физика сабақтарын өткізу кезінде мұғалім физикалық экспериментті, шағын зерттеу жобаларын тиімді пайдаланса, бұл оқушылардың физикаға деген танымдық қызығушылығын дамытуға көмектеседі.

Бүгінгі күні білім беру жүйесі оқушылардың танымдық, шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамытуға бағытталған. Осы ретте, жаратылыстану пәндерінде, соның ішінде физика сабақтарында оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыру, қоршаған орта заңдылықтарын түсінуге деген қызығушылықтарын ояту, логикалық ойлау мен зерттеу дағдыларын дамыту физика пәні мұғалімдерінің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

7-9 сыныптардағы физика курсын оқытудың мақсаты – білім алушылардың ғылыми дүниетанымдық негіздерін, әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесін тұтастай қабылдауын, өмірде маңызды практикалық мәселелерді шешуде табиғат құбылыстарын бақылау, талдау қабілеттерін қалыптастыру. «Физика» оқу пәні бойынша бағдарламаның мазмұны да физика эксперименттік ғылым болып табылатына, оның заңдары фактілерге, тәжірибелер көмегіне сүйенетіне негізделеді.

Физика – материалдық әлемнің құрылымы мен эволюциясын анықтайтын жалпы және іргелі заңдылықтар туралы ғылым. Қазіргі заманауи физика қарқынды дамып келе жатқан ғылым, оның жетістіктері адам қызметінің көптеген салаларына әсер етеді.

Осы орайда, өз тәжірибем көрсеткендей, оқушылардың физикаға деген қызығушылықтары мен табиғат заңдылықтарын зерттеуге деген ұмтылысын оятуда тиімді әдістердің бірі – экспериментті пайдаланудың маңызы зор.

Эксперимент – табиғаттағы құбылыстарда орын алатын себеп-салдар тәуелділіктерді анықтау үшін қолданылатын физиканың ең басты зерттеу әдістерінің бірі.

Физика – эксперименттік ғылым. Сондықтан, физикадан өткізілетін оқу эксперименті оқушылардың физика бойынша алатын білімдерінің көзі және физикалық құбылыстарды зерттеудің әдісі, физика сабақтарындағы басты көрнекілік болып табылады. Эксперимент көмегімен физиканың алуан түрлі аспектілерін тексеруге, жаңа құбылыстарды ашуға және ғылыми білімді тереңдетуге болады.

Мен мектепте физика пәнінен сабақ берген жылдары, мақсатты түрде экспериментті қолдана отырып ұйымдастырылған сабақтар, оқушылардың уәждемесін анағұрлым арттырады және оқу процесін нәтижелі етеді деген қорытындыға келдім. Осы орайда, бақылау нәтижелерімен, әдістемелік әдістердің сипаттамасымен және өз тәжірибеммен бөліскенді жөн көріп отырмын.

Эксперимент танымдық қызығушылықты дамыту құралы ретінде

Танымдық қызығушылық – табысты оқытудың негізі. Егер бала қызығушылық танытса, ол өзі көбірек білуге, білімін тереңдетуге, сұрақ қоюға, болжамды тексеруге тырысады. Алайда, қазіргі ақпарат ғасырындағы заманауи мектеп жағдайында мұндай қызығушылықты ояту оңай мәселе емес, әсіресе, оқушыларға ақпараттың шамадан тыс көлемі қолжетімді, ал назары шашыраңқы кезде.

Физикалық эксперимент – физиканы оқытудың ынталандырушы факторы болып есептеледі. Ол:

- абстрактілі ұғымдарды көрнекі көрсетуге;
- қабылдаудың барлық сенсорлық арналарын қосуға;
- зерттеу дағдыларын қалыптастыруға;
- логикалық ойлау мен болжам жасау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Мен әрбір тақырыптық блоктың экспериментке негізделген зерттеу қызметінің элементтерін қамтуға тырысамын. Оқушылардың экспериментті орындау, оны талқылау және нәтижелерді талдау процесіне қосылуы әсіресе өнімді болып табылады. Мұндай тәсіл сондай-ақ дербестікті, жауапкершілікті және ғылыми адалдықты дамытуға ықпал етеді.

Сабақтар топтамасы: көрсетілімнен зерттеуге дейін

Мұнда ең көрнекі мысал – «Механика. Ньютон заңдары» тақырыбы бойынша сабақтар топтамасы. Мен кіріспе сабақтың өзінде-ақ демонстрациялық экспериментті қолданамын: арбаға жүкті салып, оны тегіс бетте итеремін. Содан кейін оқушыларға нақты нені байқағандарын тұжырымдауды сұраймын. Бірден заңдарды айтудың орнына, мен олардан құбылысты сипаттауды, болжамды ұсынуды сұраймын: арба неге қозғалады? Ол неге тоқтайды? Жүктің массасы оған қалай әсер етеді?

Келесі кезеңде оқушылар зертханалық тапсырмаларды орындай отырып, жұпта немесе топта жұмыс істейді. Біз қозғалыс датчиктерін, таймерлерді, өлшеуіш ленталарды пайдаланамыз. Тұрақты күш кезінде жолдың қалай өзгергенін, масса мен жылдамдық арасындағы тәуелділіктің қандай екенін зерттейміз. Оқушылар графиктер құрады, қателіктерді талдайды, экспериментті қалай жақсартуға болатынын талқылайды.

Мұндай шағын зерттеу жобалары «тақырыпты меңгеруді» ғана емес, оны тәжірибеде сезінуге мүмкіндік береді. Көбінесе балалардың өздері заңдардың мәніне келеді, кейде тіпті оқулықпен дауласып, өздерінің қисынды тұжырымдарын қорғайды. Мұндай сәттер – ең құнды сәттер.

Зерттеу сабақтарын ұйымдастыру

әдістемесі

Зерттеу қызметін ұйымдастыру дайындықты талап етеді. Әрбір эксперимент нұсқаулықпен, толтыруға арналған кестелермен, бағалау критерийлерімен сүйемелденеді. Мен оқушылар алгоритмді қайталап қана қоймай, «Біз мұны не үшін жасаймыз?», «Қандай мәселені шешкіміз келеді?» деп ойланатындай жасауға тырысамын.

Мен сабақта гипотезаны қалыптастыруға ерекше көңіл бөлемін. Оқушылар фактіні болжамнан ажыратуды, эксперимент жоспарын ойластыруды, деректерді тіркеуді үйренеді. Нәтижелерді талқылау тағы бір маңызды мәселе. Оқушылар өз қорытындыларын ұсынады, басқалары сұрақтар қояды, баламалы түсініктемелер ұсынылады.

Практикалық мысалдар: «жұмыс істейтін» эксперименттер

Тақырып: «Электр тізбегі. Өткізгіштерді тізбектей және параллель жалғау»

Оқушылар электр тізбектерін жинайды және әртүрлі жалғау тәсілдерінде шамдардың жұмыс істеу ерекшеліктерін зерттейді. Біз Ом заңы қалай жұмыс істейтінін, кедергінің рөлі қандай екенін талқылаймыз.

Тақырып: «Архимед күші»

Мен оқушыларға динамометрдің, су құйылған стаканның және дененің көмегімен батыру кезінде, дененің салмағы қалай өзгеретінін көрсетемін. Содан кейін оқушылар тәжірибені өз бетінше орындайды. Біз ығыстырушы күштің неге байланысты екенін талдап, кемелер мен су асты қайықтарының жұмыс істеу қағидасын талқылаймыз.

Тақырып: «Тербелістер мен толқындар»

Маятник, серіппе, метроном, секундомер қосымшасы бар ұялы телефонды пайдаланамыз. Оқушылар периодтарды, амплитудаларды өлшейді, графикті құрады. Тербеліс неге бәсеңдейтінін, жіптің массасы мен ұзындығының рөлі қандай екенін талқылаймыз.

Осындай зерттеу сабақтарынан кейін жүргізілген сауалнаманың кейбір нәтижелері: оқушылардың басым бөлігі (70%-дан астамы) эксперименттермен оқу қызықты болғанын атап өтті; 57% -ы сыныпта жиі сұрақ қоя бастады; 40% -ы тәжірибелерді үйде қайталап көргендерін хабарлады.

Пәнаралық интеграция және әмбебап оқу әрекеттерін дамыту

Физиканы информатика, математика, биология және химиямен интеграциялану тәжірибені көп қырлы етеді. Мысалы, жылдамдық графигінің физикалық мағынасы оны Excel-де құрғанда жақсы түсініледі. Архимед заңдары адамның биомеханикасымен, ал жылу процестері химиялық реакциялармен көрнекі үйлеседі.

Сонымен, эксперимент – бұл білім алушыларды физика ғылымына қызықтыруға мүмкіндік беретін, теориялық білімді тәжірибеде қолдану қабілетін дамытушы білім көзі. Физикалық эксперимент физикалық білімді меңгеруде жетістікке жетудің қажетті жағдайы ғана емес, сонымен бірге ол оқушылардың пәнге деген қызығушылығын қалыптастырады, бақылаушылық, өз бетінше жұмыс жасау және зерттеушілік қабілеттерінің дамуына, теориялық білімін пайдалана отырып, бақылаған құбылысын түсіндіре білу, себеп-салдар байланысын орната білу білігінің дамуына әсер етеді. Ең бастысы тоқтамау, іздеу, бақылау және оқушыларды зерттеуші болуға шабыттандыру.

Әдебиеттер:

1. Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған "Физика" оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Оқу - ағарту министрлігінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 бұйрығына 57-қосымша.

ӨОЖ 372.851

**Әжен Гауһар
Аманқожақызы**

Шымкент қаласы, №140
ЖОББМ бастауыш
сынып мұғалімі

ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕЛЕУДЕ ӨЛКЕТАНУ ЭЛЕМЕНТТЕРІ БАР ЕСЕПТЕРДІҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа. Мақалада автор өлкетану элементтері бар есептер арқылы оқушылардың туған жеріне, елінің тарихына, мәдениетіне деген сүйіспеншілігін арттыру және оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамыту мәселелері қарастырылады. Мақала оқыту процесін жаңғыртуға және жас ұрпақтың ұлттық құндылықтарға деген сүйіспеншілігін арттыруға бағытталған.

Өлкетану – бұл оқушылардың қоршаған әлемді қабылдауы, оқуға деген қызығушылығын ояту және дамыту үшін тиімді құрал болып табылатын білім беру әдісі. Өз өлкесінің, қаласының немесе елінің тарихы мен табиғатын терең меңгеру оқушылардың білімін тереңдетіп қана қоймай, олардың адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеуге де ықпал етеді.

Математика сабақтарында өлкетану материалдарын пайдалану білім алушылардың туған өлкесінің тарихына деген қызығушылығын арттырып, олардың Отаны туралы білімдерін кеңейтеді. Ең бастысы, бұл білімді практикада қолдану арқылы танымдық белсенділікті

ынталандырып, сабақта қызығушылықты арттырады.

Жергілікті ерекшеліктерге негізделген есептерді құрастыру ерекше мәнге ие. Аймақтық сипаттағы есептердің тәрбиелік маңызы жоғары: осындай есептер арқылы оқушылар еліміздің әсем жерлерімен танысады, туған жерінің байлығын танып біледі. Бұл өз кезегінде Отанға деген сүйіспеншілік пен мақтаныш сезімдерін оятып, патриоттық рухты қалыптастырады. Сонымен қатар, осындай патриот адам елінің гүлденіп-дамуына үлес қосатын тұлғаға айналады.

Жергілікті ерекшеліктерге негізделген есептерді шығару да оңайырақ: себебі, оқушылар өздерінің туған жері – Қазақстанда өзі жақсы білетін нысандар, заттарды көз алдарына елестете отырып, есеп шартын терең түсінеді, сондықтан оларға бұл есептерді шығару қиындық тудырмайды.

Математика сабағында өлкетану материалдарын қолдану балалардың танымдық қажеттіліктерін арттыруға әсер етеді. Өлкетану сипатындағы тапсырмалар мен есептер шығармашылық ойлау, логикалық және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі әрі ойлау шеңберін кеңейтеді.

Енді, осы өлкетану материалдарына негізделген есептерді қарастырмастан бұрын еліміздің бірінші деңгейдегі әкімшілік бөлінісіне тоқталып өтейік.

Бүгінгі күні (2025 жылғы мәліметтер бойынша) Қазақстан Республикасы 17 облыс және республикалық маңызы бар 3 қаладан тұрады. Олар:

1. Абай облысы
2. Ақмола облысы
3. Ақтөбе облысы
4. Алматы облысы
5. Атырау облысы
6. Батыс Қазақстан облысы
7. Жамбыл облысы
8. Жетісу облысы
9. Қарағанды облысы;
10. Қостанай облысы;
11. Қызылорда облысы;
12. Маңғыстау облысы;
13. Павлодар облысы;
14. Солтүстік Қазақстан облысы;
15. Түркістан облысы.
16. Ұлытау облысы
17. Шығыс Қазақстан облысы.

ҚР республикалық маңызы қалалар: Астана, Алматы және Шымкент.

Астана қаласы

Бұл есепте оқушы еліміздегі ресми демалыс күндерді білуі керек, берілген есеп оқушыны жүйелілікке тәрбиелейді.

Еліміздің астанасы – Астана қаласындағы Бәйтерек монументін жылына

580 000 турист тамашалайды. Егер монумент тек мереке күндерінде жабық болса, ақпан айында канша адам монументті көреді?

Шешуі:

Алдымен бір жылда еліміздегі ресми мереке күндерді санап алып, жалпы бір жылдағы күндер санынан алып тастаймыз.

Ресми мерекелер: 1-2 қаңтар, 8 наурыз, 21-23 наурыз, 1 мамыр, 7 мамыр, 9 мамыр, 6 шілде, 30 тамыз, 25 қазан, 16 желтоқсан. Барлығы – 13 күн.

Енді екі жағдайды қарастырамыз:

1) толық жыл (ақпан айы 29 күн) 366-13=353

580000:353=1643 (адам).

2) толық емес жыл (ақпан айы 28 күн) 365-13=352

580000:352=1647 (адам).

Жауабы: 1643 немесе 1647 турист.

Алматы қаласы

Іле Алатауы шатқалында орналасқан «Шымбұлақ» тау шаңғы базасында аспалы жолдың ұзындығы 4,5 км-ге созылған. Аспалы жол желісімен 15 минут ішінде базаға көтерілуге болады. Аспалы жолмен есептегенде 1 сағат ішінде қанша қашықтыққа баруға болады?

Шешуі: 1 сағат = 60 минут

60:15=4 (рет көтеріледі)

4,5·4=18 (км).

Жауабы: 18 км.

Ақтөбе облысы

Мұғалжар тауындағы Ор өзенінен бір топ қаз Ырғыз өзеніне ұшты. Екі өзеннің арасы 180 км. Қаздардың ұшу жылдамдығы 30 км/сағ. Барлық жолдың 52 ұшып өткен соң, бір көлшікке 20 минут аялдама жасады. Қаздар Ырғыз өзеніне қанша сағатта жетті?

Шешуі:

180:30=6 (сағ)

Павлодар облысы

Павлодар облысындағы Баянауыл ауданының аумағында орналасқан Баянауыл мемлекеттік ұлттық табиғи паркінің жалпы аумағы 68452,8 га құрайды. Бұл жан-жағынан көлдер және таулармен қоршалған табиғат жаратылысы. Ұлттық парктің аумағы үш орманшылыққа бөлінген.

$6 + \frac{20}{60} = 6 + \frac{1}{3}$ (сағ) лығы – 19188 га

тығы – 22904 га

ы – 8596 га.

Жауабы: $6\frac{1}{3}$ сағат. ылықта 53 адам

жұмыс жасаса, территория аумағы бойынша әр орманшылықта шамамен қанша жұмысшы бар?

Шешуі:

19188 + 22904 + 8596 = 50688 (га).

50688/53 = 956

19188/956 = 20 (жұмысшы)

22904/956 = 24 (жұмысшы)

53-(20+24) = 9 (жұмысшы)

Жауабы: 9, 20, 24.

Арал теңізі

Арал теңізі Қазақстан (Қызылорда және Ақтөбе облысы) мен Өзбекстан шекарасында орналасқан тұйық көл. Теңіз XIX ғасырда ауданы жағынан (68 мың км²) әлемде төртінші орында болатұғын. 1960 жылдардан бастап теңіздің суы азайып келеді. Теңіз суының жылдан жылға тартылуына байланысты 1998 жылы теңіз ауданы 28687 км², ал 2004 жылы 17160 км² құрады. Арал теңізінің ауданының 1998 және 2004 жылғы деректер бойынша қанша пайызға қысқарғанын тап.

Жауабы: 1998 жылы 58 %, 2004 жылы 75%.

Ертіс өзені

Қазақстандағы ең ұзын өзен – Ертіс өзені. Оның Қазақстан аумағындағы ұзындығы 1700 км, ал одан сырт аумақта 2548 км құрайды. Ертіс өзенінің жалпы ұзындығы қандай?

Шешуі: 1700 + 2548 = 4248 км.

Түркістан облысы

Талас Алатауының солтүстік батыс бөлігін және Өгем жотасын алып жатқан Ақсу-Жабағылы қорығы 1926 жылы құрылған Қазақстандағы тұңғыш қорық. Қазір Ақсу-Жабағылы қорығы ЮНЕСКО жасаған дүние жүзі қорықтары тізіміне енген. Қорықтың жануарлар әлемі өте бай. Сүтқоректілердің 42 түрі тіршілік етеді.

Қорыққа келген Нұрасыл, Айбибі және Мадина әрқайсысы арқар, тауешкі және елікті көргендерін айтты. Нұрасыл тауешкіні көрген жоқ, Мадина арқарды да, тауешкіні де көрген жоқ. Кім қандай аңды көрді?

Жауабы: Нұрасыл арқарды, Мадина елікті, ал Айбибі тауешкіні көрді.

Жамбыл облысы

Жамбыл облысы – Қазақстан Республикасының оңтүстігіндегі әкімшілік-аумақтық бөлік. Шу-Іле таулары мен Балқаштың батыс жағалауы, Қазақстан, шығысында Алматы облысымен шектеседі. Жер көлемі 144,3 мың км². Орталығы – Тараз қаласы.

2025 жылғы 1 ақпанға облыс халқының саны 1221,7 мың адамды құрады, соның ішінде қалалықтар – 535,8 мың адам, ауыл тұрғындары – 685,9 мың адам.

Қалалықтарға қарағанда ауыл тұрғындары қанша пайызға артық?

Жауабы: 12,4 пайызға артық.

Өлкетану элементтерімен есептерді кез-келген тақырыпта құрастыруға болады және сабақтың кез-келген кезеңінде қолдануға болады. Төменде арифметикалық амалдар, өлшем бірліктері қайталанатын, шамалар салыстырылатын есептер берілген. Мұндай есептердің шешімі оқушылардың математикалық білімін тереңдетіп қана қоймай,

сонымен бірге туған өлкенің территориясы туралы түсінік қалыптастырады.

№1 есеп.

Солтүстіктен оңтүстікке Ақтөбе облысы 750 км-ге созылады, ал батыстан шығысқа 890 км. Аймақ батыстан шығысқа қарай, солтүстіктен оңтүстікке қарай қанша шақырымға созылады?

№2 есеп.

Картадан Алматы қаласынан Семейге дейінгі қашықтықты сызғышпен өлшеңіз, масштабты пайдаланып, бұл қашықтықты километрмен анықтаңыз.

№3 есеп.

2025 жылы біздің Астана қаласына 28 жыл толады. Қала қай жылы құрылды?

Бұл тапсырмалардың маңызды құрамдас бөлігі – бала жай проблеманы ойлап қана қоймай, нақты фактілерді қолданып, проблеманың шешімін және сыныптастарына осы есептің түсіндірмесін дайындауы керек.

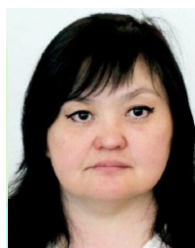
Бұл әдіс оқушылардың математикалық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді және жобалық-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруға көмектеседі. Ақпаратты іздеу және тапсырмаларды құрастыру процесі шығармашылық ойлауды дамытуға ықпал етеді, сонымен қатар жеке тұлғаның азаматтық қасиеттерін қалыптастырады, туған жерге деген сүйіспеншілікті тәрбиелейді.

Сонымен, математика сабақтарында өлкетану материалдарын пайдалану оқушылардың өз Отаны туралы білімдерін кеңейтіп қана қоймай, білімді практикада қолдану арқылы танымдық қызметті ынталандырып, жандандырады.

Қорыта айтқанда, өлкетану – туған өлкенің көрінісі. Бұл үлкен қала немесе шағын ауыл болсын, олардың өз тарихы бар. Математика мен өлкетанудың тікелей байланысы жоқ сияқты көрінгенімен, тәжірибе көрсеткендей, сабақта жергілікті өлкетану материалдарын қолдану Отанға деген патриоттық сезімдерді қалыптастыруға және туған жерге деген сүйіспеншілікті тәрбиелеуге маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, математика арқылы өлкетанудың сандық материалдарын меңгеру оңай әрі қолжетімді болады. Нәтижесінде оқушылар қоршаған әлемді тұтас қабылдауды дамытады. Айта кету керек, бастауыш сынып оқушылары өздерінің туған өлкелері туралы мәселелерді қызығушылықпен шешеді.

Әдебиеттер:

1. Дюсембина Ж.К., Жағыпар Ә.Қ. Математика пәнін түсінудегі өлкетану элементтерінің ықпалы //Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің хабаршысы. – 2022. – №3. – Б.167-171.

УДК 372.881.1

**Онгарбаева Алима
Бахытбековна**

Учитель русского языка и
литературы ОСШ №142
г. Шымкент

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В данной статье рассматриваются пути развития критического мышления учащихся на уроках русского языка в казахской школе. Автор, опираясь на теоретические основы критического мышления, выделяет три ключевых компонента его формирования: работа с текстом, развитие аргументационных навыков и лингвистический анализ. Также представлены эффективные методы и приёмы, повышающие активность обучающихся (таблица K-W-L, сократовские вопросы, интеллект-карты, дебаты, формативное оценивание и др.). В статье приводятся конкретные примеры упражнений и учебных заданий, позволяющих одновременно развивать языковые и когнитивные навыки. Работа представляет практическую ценность для педагогов и направлена на формирование критически мыслящего ученика.

Развитие критического мышления - одно из важнейших направлений современной педагогики, признанное как на международном, так и на национальном уровне. Государственные образовательные стандарты (ГОСО) подчеркивают необходимость формирования универсальных учебных умений, среди которых особое место занимает умение анализировать, сравнивать, обобщать, делать выводы, т.е. критически мыслить. В этом контексте уроки русского языка служат мощным инструментом для развития этих умений, ведь язык - это не только средство общения, но и средство познания и выражения мысли.

Существует множество определений термина «критическое мышление». Одно из самых распространенных определяет его как целенаправленный, саморегулируемый мыслительный процесс, основанный на анализе, оценке и интерпретации информации с целью принятия обоснованных решений [1]. Американские исследователи Р. Эннис и Д. Халперн отмечают, что критическое мышление включает в себя постановку вопросов, проверку фактов, логический анализ аргументов, выявление предвзятости, формулирование и обоснование собственных суждений.

Теоретические основы развития критического мышления были заложены такими педагогами и психологами, как Дж. Дьюи, Л.С. Выготский и Ж. Пиаже. Выготский, в частности, подчеркивал социальную природу мышления и роль учителя как организатора совместной познавательной деятельности. Современные методики, такие как «Шесть шляп мышления» Эдварда де Боно и программа «Чтение и письмо для развития критического мышления» (РКМЧП), широко используются в образовательной практике и были адаптированы для обучения русскому языку.

Развитие критического мышления на уроках русского языка может быть реализовано через три ключевых компонента: работа с текстом, устная и письменная аргументация, рефлексия в сочетании с анализом языковых явлений [2].

Первый компонент - анализ текста. Работа с текстом - это не просто чтение и пересказ, это полноценная познавательная деятельность. Тексты могут быть разными - литературными, публицистическими или научно-популярными, поэтому важно предлагать учащимся задания, которые выходят за рамки простого воспроизведения содержания. Их следует поощрять к определению точки зрения автора, выявлению подтекста, анализу стиля и сравнению содержания с другими источниками. Например, при изучении журналистской статьи учащихся можно спросить: «Какова основная идея и насколько убедительно автор ее доказывает?» или «Какие лингвистические приемы используются для воздействия на читателя?».

Второй компонент - развитие навыков аргументации. Русский язык предоставляет широкие возможности для обучения учащихся построению логически выстроенной речи. Уроки могут включать упражнения на формулирование и защиту тезисов, написание аргументированных эссе, участие в дебатах. Например, при обсуждении цитаты известного писателя учащимся может быть задан вопрос: «Согласны ли вы с мнением автора? Приведите два аргумента в поддержку своей точки зрения, проиллюстрировав их примерами из жизни или литературы». Такие задания учат учащихся опираться на факты, устанавливать логические связи, уважительно и связно выражать свою точку зрения.

Третий компонент - лингвистический анализ. Даже изучение орфографии и грамматики может способствовать развитию критического мышления, если задания выходят за рамки заучивания. Учитель может побудить учащихся самостоятельно формулировать правила, выявлять закономерности и объяснять причины исключений в языке. Например, при

изучении причастий учащиеся могут сравнивать предложения с причастными и наречными причастными конструкциями и обсуждать их стилистические эффекты. Это помогает развивать не только языковую компетенцию, но и логическое мышление и внимание к деталям.

Особое внимание следует уделять техникам, стимулирующим самостоятельное мышление [2]. Одной из таких техник являются кейсы и проблемные ситуации, в рамках которых учащимся предлагается решить языковую или речевую задачу, оценить точку зрения героя текста, исправить речевые ошибки и обосновать свои корректировки. Эффективным инструментом также служат таблицы «Знаю - Хочу узнать - Узнал» (K-W-L), которые помогают структурировать знания на всех этапах изучения темы: до начала, в процессе и после изучения. Метод Сократа заключается в последовательном задавании уточняющих вопросов, которые побуждают ученика глубже задуматься о своих убеждениях, аргументах и выводах. Большую роль играют диалоги и полилоги, в рамках которых учащиеся обсуждают спорные или проблемные темы, а затем письменно рефлексуют над ходом беседы и собственным участием. Наконец, развитие логических связей и ассоциативного мышления можно успешно формировать с помощью интеллект-карт, которые позволяют наглядно отразить взаимосвязь между понятиями, идеями и аргументами.

Также важно не упускать из виду формативное оценивание. Вместо традиционной модели «правильно или неправильно» учителям следует использовать такие критерии, как обоснование позиции, логическая связность и глубина анализа. Учащиеся должны понимать, что важен не только окончательный ответ, но и ход рассуждений, который привел к нему [3].

Таким образом, уроки русского языка обладают огромным потенциалом для развития критического мышления. Они объединяют вербальную деятельность с аналитической, творческой и рефлексивной работой. Правильно организованные занятия способствуют развитию у учащихся важнейших жизненных навыков - анализа, аргументации и самовыражения, которые необходимы не только для успешной учебы, но и для того, чтобы ориентироваться в современном сложном, перенасыщенном информацией мире. Учитель русского языка, вооружившись богатым набором текстов, речевых заданий и грамматического материала, может превратить стандартный урок в урок, развивающий мышление нового поколения учащихся.

Список литературы:

1. Новицкая Е.П. Развитие критического мышления на уроках русского языка и литературы//Инновационные исследования: проблемы внедрения результатов. – Выпуск 163. – 2025.
2. Чункурова З.К. Использование приёмов критического мышления на уроках русского языка / З.К. Чункурова, А.К. Латаева, Е.Т. Катанова //Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилёва. Серия: Педагогика. Психология. Социология. - 2024. – №148(3). – С.151-169.
3. Нурғалиева Д.Б. Технология развития критического мышления на уроках русского языка//В сборнике: Русский язык в поликультурном образовательном пространстве. – 2021. – С.187-19.

ӨОЖ 159.922.7

**Керімбекова Раушан
Әпенқызы**

«Өрлеу» БАҰО» АҚ «Шымкент қаласы бойынша кәсіби даму институты» филиалы «Қоғамдық-гуманитарлық бағыт» кафедрасының аға оқытушысы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫСЫНЫҢ ЗЕЙІНІН ПСИХОЛОГИЯ ТҮРҒЫСЫНАН ДАМУДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

Аңдатпа. Бастауыш мектеп оқушысының жас ерекшелігіне қарай психикалық даму барысында зейіннің дамуы мен шоғырлану аспектілері қарастырылады. Зейіннің ырықты және ырықсыз түрлерінің ерекшеліктері. Бастауыш сынып оқушыларының зейінін зерттеу әдістемесі, зейін деңгейін анықтауға арналған сұрақтар легі, зейіннің бөлінуін анықтауға арналған әдіс, зейінді тұрақтандыруға арналған ойындарға мысалдар келтірілген.

Зайырлы еліміздің демократиялық жолмен қалыптасуы жағдайында өскелең ұрпақтың рухани байлығы мен мәдениетін, еркін ойлау қабілеті мен шығармашылығын, кәсіби біліктілігі мен білімдерін арттыру басты қажеттілік. Оқушыны өзін дұрыс ұстай білуге, ішкі және сыртқы жағдайларды бағалауға және мінез-құлқы мен танымдық өрістерін дамытуға бағыттау олардың оң қалыптасуларына ықпал етеді.

Қазіргі уақытта ақпараттық құралдар мен компьютерлік технологиялардың қарқынды дамуы қоғамның білім беру саласындағы талаптарына жауап беретін озық әдістерді қолдануды қажет етеді. Сонымен қатар, білім беру процесінде балалардың назарын мақсатты түрде аударып, шоғырландыру маңызды.

Бастауыш мектеп жасындағы балалардың психикалық даму кезеңінде зейіннің тұрақтылығын бағалап, оны дамыту келесі бағыттарды қамтиды:

- Бастауыш мектеп оқушыларының зейінін қанағаттандыру, яғни олардың қажеттіліктері мен қызығушылықтарын анықтау;
- Бастауыш мектеп жасындағы балалардың зейінін зерттеу әдістемелерін қолдану;
- Бастауыш мектеп оқушыларының зейін қалыптасу деңгейін бағалау.

Зейін механизмдерінің жұмысында бағдарлаушы рефлексінің маңызы зор. Бұл құбылыс адамдар мен жануарлардың сыртқы ортадағы өзгерістерге тума жауап беру қабілетіне негізделген. Мысалы, сәл ғана сыбыр естіген мысық елең етіп, дыбыс шыққан жаққа құлағын аударады. Ойынға шомған балалар да кенет есік ашылғанда, ойындарын тоқтатып, назарларын есікке еріксіз аударады. Бұл рефлекс И.И. Павловтың «Бұл не?» рефлексі деп аталады. И.И. Павловтың «Бұл не?» рефлексі арқылы баланың зейінін қажетті ақпаратқа бағыттау маңызды. Осылайша, баланың назарын шашырмай, оны нақты ақпаратқа шоғырландыруға болады.

Сыртқы әлемнің кез келген объектілері кейде ырықсыз түрде біздің назарымызды аударады. Мысалы, көше бойымен жүрген адам бояулы афишаға көзі түсіп, мойнын бұрады немесе милиционердің ысқырығына жалт қарайды. Бала өмірінде ырықсыз зейін маңызды рөл атқарады, әсіресе жас балаларда бұл жиі байқалады. Себебі, балалық шақта адамның күрделі әрекеттері (оқу, еңбек және т.б.) әлі жүйеленбеген, нәтижесінде олардың психикасы өте нәзік және түрлі сыртқы әсерлерге сезімтал болады. Дегенмен, бұл ырықсыз зейіннің маңызы бала есейген соң жойылады дегенді білдірмейді. Бала өмірінің барлық кезеңдерінде ырықсыз зейін маңызды болып қала береді. Қызығу – ырықсыз зейіннің қайнар көзі, себебі қызықты іс-әрекеттерге назарымыз тез аударады. Мысалы, қызықты кітапты оқыған кезде ырықсыз зейін жеткілікті болады, ал қызықсыз кітапты оқу үшін ырықты зейін қажет.

Ырықсыз зейін физиологиялық тұрғыдан барлау рефлексінің нәтижесі болып табылады. Ырықсыз зейіннің пайда болуына бірнеше факторлар әсер етеді:

а) Күшті тітіркендіргіштер: мысалы, көзді аштырмайтын жарық, қанық бояулы заттар, қатты дыбыстар, мұрын жаратын иістер. Сонымен қатар, заттар мен құбылыстардың жаңалығы мен қозғалысы да ырықсыз зейінді қоздырады, мысалы, адамның киіміндегі өзгерістер, дыбыстың немесе жарықтың артуы не кемюі.

ә) Баланың сыртқы дүниедегі объектілермен қатынас жасауының дәрежесі: баланың қызығуы, қажетсінуі және көңіл күйінің хош болуы ырықсыз зейіннің пайда болуына оң әсер етеді. Баланың қызығушылығы мен эмоциялық жағдайы оның назарын сыртқы объектілерге аударады, бұл ырықсыз зейіннің белсенділігін арттырады.

Баланың ырықты зейіні оның ерік күшін саналы түрде қолдана отырып, белгілі бір әрекетті орындағанынан көрінеді. Бұл түрдегі зейін нақты мақсатқа бағыттталып, тапсырманың басынан аяғына дейін ерік-жігерді толық жұмсауды қажет етеді. Ырықты зейіннің сипаттамалары:

Қандай да бір тапсырманы орындау үшін әрекетке дереу кірісу керек.

Әдеттегі жұмыс жағдайын жасап, алаңдататын факторлардан аулақ болу маңызды.

Орындап жатқан тапсырманың мәнін түсіну үшін оған шынайы қызығушылықпен қарау керек.

Түрлі қолайсыз жағдайларда жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру қажет. Мысалы, айналадағы шудан алаңдамай, жұмысқа толық беріліп, мақсатқа жетуге тырысу – бұл зейінді шынықтырудың және оны мықты етіп тәрбиелеудің тиімді жолы.

Зейінді үнемі бақылап, оның бөлінуін болдырмау үшін тұрақты жаттығулар жасау қажет. Қысқаша айтқанда, ырықты зейін дегеніміз – іс-әрекетті жоспарлы түрде ұйымдастыру.

Ырықты және ырықсыз зейін бір-біріне тығыз байланысты. Ырықты зейін көбінесе ырықсыз зейінге айналады, ал ырықсыз зейін де өз кезегінде ырықты зейінге ауысады. Бала алғашында қызыққан нәрсеге тікелей зейінін аударып, кейін ойынның мақсатына қарай басқа да элементтерге назар аударады. Бұл кезде ырықсыз зейіннен ырықты зейінге өту процесі байқалады.

Зейіннің үйреншікті түрі де бар. Ол адамның табиғатына еніп, ерекше күш жұмсамай-ақ орындалатын зейін. Мысалы, бала оқуға дағдыланса, оның зейіні үйреншікті түрде қалыптасады. Үйреншікті зейіннің қалыптасуы ырықты зейіннен дамиды. Әдетте, зейіннің екі түрі де жұмыс нәтижесін жақсарту мақсатында бірлесіп қолданылады.

Оқушылардың зейінін зерттеудің бірнеше әдістемесі бар. Оқу процесінде зейінді басқару оқушының өзін-өзі бақылауын дамытады.

Бастауыш сынып оқушыларымен жұмыс істеуде зейіннің мөлшері, тұрақтылығы, шаршауы және бөлінуі өте маңызды.

Зейіннің бөлінуін зерттеу әдісі (С.Я. Рубинштейн бойынша) бір уақытта бірнеше тапсырманы орындау арқылы жүзеге асады. Мысалы:

Оқушы 1-ден 20-ға дейін сандарды ретімен жазып, сонымен қатар 20-дан 1-ге дейін санауы керек. Егер оқушы шатасса, онда зейіннің бөлінуі әлсіз деген сөз.

Оқушы 1-ден 31-ге дейін санауы керек, бірақ 3-ке бөлінетін сандарды атамай, орнына «шатаспаймын» деп айтуы тиіс.

Зейіннің бөлінуін осылайша тексеруге болады, бұл балалардың зейінін анықтауға көмектеседі. Бұдан кейін зейіннің тұрақтылығы мен өнімділігін анықтауға арналған түрлі әдістерді қолдануға болады. Ландольт сақиналары әдісі арқылы зейіннің бұл қасиеттерін тексеруге болады.

Зейінді тұрақтандыруға арналған ойындар да маңызды рөл атқарады. Мысалы, балалар шеңберде тұрып, жүргізушінің айтқан мүшелерін дұрыс көрсетуі тиіс. Бұл ойындар балалардың зейінін қалыптастыруға және шынықтыруға көмектеседі.

Қорыта айтқанда, зейін – психикалық әрекеттің айналадағы заттар мен құбылыстарға бағыттталып, жинақталуы. Зейіннің болмауы адамды дұрыс қабылдаудан айырады, әсіресе балалар үшін. Егер бала зейін қойып тыңдамаса, онда ол мұғалімнің айтқанын дұрыс түсініп, есте сақтай алмайды. Сондықтан, оқыту барысында балалардың зейінін дамыту өте маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Алдамұратов Ә. Қызықты психология. – Қазақ университеті, 1992.
2. Алдамұратов Ә. Оқушылардың грамматикалық ұғымдарды меңгеру психологиясы. – Алматы: Мектеп, 1983.
3. Жігітбекова Б.Р. Оқыту процесіндегі танымдық іс-әрекеттің мотивациялы –мағыналық компоненттерінің дамуы. – Алматы, 2003. – 43 б.
4. Орманова З. Мектеп оқуына дайындау психологиясы. – Алматы: Дарын, 2005.
5. Крылов А. Психология. – М.: Проспект, 2001.
6. Абрамова Г.С. Психологическое консультирование: теория и опыт: учебное пособие. – М.: Академия, 2000.
7. Дьяченко М.И. Психологический словарь-справочник / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Харвест, 2004.

UDC 372.881.1

Adilbek Muratayev

Teacher-Master, Specialized boarding school No.3 named after M. Tasova, Shymkent

THE FLIPPED CLASSROOM AS A TOOL FOR COMPETENCY-BASED ENGLISH TEACHING IN KAZAKHSTAN

Abstract. *This article explores the Flipped Classroom Approach (FCA) as an effective methodology for supporting competency-based English language teaching in Kazakhstan. Drawing on national educational reforms, pedagogical theory, and practical classroom experience, it argues that the flipped model supports key 21st-century competencies such as critical thinking, communication, autonomy, and collaboration. The paper also highlights implementation strategies, challenges, and local teacher experiences. The findings suggest that FCA can play a transformative role in aligning teaching practices with Kazakhstan's updated curriculum and digitalization goals, while also increasing student engagement and reducing reliance on traditional lecture-based instruction.*

Introduction

The Kazakhstani education system is undergoing major reforms aimed at cultivating 21st-century skills, promoting digital learning, and improving student-centered instruction. Central to these reforms is the shift toward competency-based education (CBE), which emphasizes the development of functional skills and real-world application over rote memorization. In this context, the Flipped Classroom Approach (FCA) offers a timely and practical methodology for transforming traditional teaching and learning processes, particularly in English language instruction.

The FCA redefines the structure of lessons by moving instructional

content—usually delivered through lectures—to outside the classroom, allowing class time to be dedicated to practice, discussion, and personalized support. This article presents the flipped model not simply as a digital innovation, but as a strategic tool for promoting competencies such as autonomy, communication, critical thinking, and collaboration among secondary school students in Kazakhstan.

Theoretical Foundations

The FCA is rooted in constructivist theories of learning, which suggest that students build knowledge through active engagement rather than passive reception. In Bloom's Taxonomy terms, it allows students to work through lower-order thinking skills (remembering and understanding) before class and focus on higher-order skills (applying, analyzing, evaluating) during class time.

Additionally, FCA supports Vygotsky's Zone of Proximal Development (ZPD) by providing more classroom time for differentiated instruction and scaffolded learning. These pedagogical foundations align closely with the State Program for the Development of Education and Science 2020–2025, which emphasizes personalized learning, digitalization, and active student participation.

The Role of FCA in Supporting Competency-Based Teaching

In English language classrooms, competency-based teaching aims to help students not only learn grammar and vocabulary, but also develop the ability to communicate ideas, interpret meaning, and solve problems in real-life contexts. The flipped model facilitates this by:

- Encouraging autonomy: Students engage with video content or reading materials at their own pace, which fosters responsibility and independent study

habits.

- Enhancing communication: In-class time is used for dialogues, debates, presentations, and peer feedback—activities that build interpersonal and linguistic skills.

- Promoting collaboration: Group work and interactive tasks during class mirror real-world collaboration, an essential 21st-century skill.

- Developing critical thinking: Instead of repeating information, students apply knowledge through analysis, comparison, and problem-solving.

FCA is not just a methodological shift; it redefines the teacher's role as a facilitator and mentor, rather than a transmitter of information. This aligns with competency-based teaching, where learning is contextual, process-oriented, and student-driven.

Practical Implementation in Kazakhstan

Drawing from classroom experience and a methodological guidebook developed for secondary English teachers, the following implementation process is recommended:

1. Pre-Class Phase: Teachers assign videos or interactive materials via platforms like Google Classroom or WhatsApp. Tasks include watching a grammar explanation, completing a comprehension quiz, or preparing discussion questions.

2. In-Class Phase: Lessons focus on interactive tasks—grammar games, role-plays, writing workshops, peer reviews—designed to reinforce and apply prior learning.

3. Assessment and Feedback: Exit tickets, student reflections, and mini-presentations help monitor progress and inform future planning.

To adapt to the Kazakhstani context, especially in rural or mixed-ability

classrooms, teachers use solutions such as printing video transcripts, showing videos in school IT labs, or pairing students for peer learning. These adaptations ensure that FCA is inclusive and scalable across diverse settings.

Teacher Reflections and Local Insights

Research and teacher interviews conducted in southern Kazakhstan show that while initial challenges exist—such as technological barriers and students skipping pre-class tasks—these can be overcome with structure, consistency, and communication. Teachers reported improved student engagement, reduced reliance on private tutors, and increased classroom interaction.

One teacher noted: “At first, students didn't take the videos seriously. But after seeing how they helped during class, they became more motivated to prepare.” Another shared: “Collaborating with colleagues made it easier—we shared materials and supported each other in recording content.”

These reflections confirm that FCA is adaptable and sustainable, particularly when implemented gradually and with support from peers and school leadership.

Challenges and Recommendations

While promising, the Flipped Classroom Approach is not without challenges:

- Access to devices/internet: Solutions include offline materials or flexible school-based viewing.

- Teacher workload: Reuse of materials and collaboration help manage preparation time.

- Student accountability: Embedding quizzes in videos or assigning peer tasks ensures preparation.

Recommendations for school leaders include providing professional

development on digital tools, recognizing innovative teaching efforts, and creating time for teachers to collaborate.

Conclusion

As Kazakhstan embraces competency-based education and digital transformation, the Flipped Classroom Approach emerges as a powerful methodology for bridging policy and practice. It aligns with national educational goals while addressing classroom realities. For English language teachers, FCA offers a way to make lessons more dynamic, student-centered, and relevant—empowering learners to take ownership of their progress and develop the competencies they need for life beyond school.

References

1. Bergmann J., Sams A. Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. ISTE Press, 2012.
2. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. State Program for the Development of Education in the Republic of Kazakhstan 2020–2025, 2021.
3. Muratayev A. Exploring English Teachers' Perceptions of the Flipped Classroom Approach in Southern Kazakhstan. Master's Thesis, Nazarbayev University, 2023.
4. Ozdamli F., Asiksoy G. Flipped classroom approach. World Journal on Educational Technology: Current Issues, 8(2), 98–105, 2016.
5. Tucker B. The Flipped Classroom. Education Next, 12(1), 82–83, 2012.
6. Bloom B. Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. Longman, 1956.

ӨОЖ 372.881.1

**Байманова Айша
Қылышбайқызы**

*Шымкент қаласы, А.С.Пушкин
атындағы №1 мектеп-гимназиясының
ағылшын тілі мұғалімі*

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА АУТЕНТТІК МАТЕРИАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа. Мақалада ағылшын тілі сабағында аутенттік материалдарды қолданудың маңыздылығы қарастырылады. Аутенттік материалдар шынайы өмірлік жағдайларында қолданылатын мәтіндер мен ресурстарды қамтиды, олар оқыту процесін қызықты әрі тиімді етеді, әрі сабақта табиғи сөйлеу ортасына енуіді имитациялайды. Аутенттік материалдардың бір түрі музыка мен әнді пайдалану, бір жағынан, сабақтарды түрлендіруге, екінші жағынан, ән орындалатын елдің тілі мен мәдениетін түсінуді тереңдетуге мүмкіндік береді.

Еліміздің басқа мемлекеттермен қарым-қатынасы артып отырған бүгінгі күні ағылшын тілін еркін меңгерген, келешекте білімін түрлі саладағы қарым-қатынас жағдайында пайдалана алатын тұлғаны мектеп қабырғасынан оқытып шығару – біздің міндетіміз.

Ағылшын тілі – халықаралық тіл. Әлемдік тіл ретінде бейресми түрде орныққан ағылшын тілін меңгеру ұлттың бәсекеге қабілеттілігін шыңдай түседі. Қазір ағылшын тілін білу – уақыт талабы. Әлемнің көптеген елдері ағылшын тілінде сөйлейді, бірқатар елдерде ол шет тілі ретінде оқытылады. Біздің елімізде де көптеген мектептерде ағылшын тілі оқытылатын шет тілі ретінде таңдалған, сондықтан оқушылардың ағылшын тілінде сөйлеуін жақсарту үшін түрлі әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалана білуіміз керек.

Педагогикалық әдебиеттерде шет тілін оқытуда аутенттік мәтіндерді пайдалану туралы көптеген зерттеу жұмыстары бар: В.Ф. Аитов, Е.И. Шевченко, С.Ф. Гебель, Л.И. Максимова, Е.П. Карпиченкова, Ю.А. Комарова, Е.С. Осипова. Зерттеушілердің назары тілді оқыту процесінде аутенттік материалдарды пайдаланудың жекелеген аспектілеріне шоғырланған.

Отандық ғалым К. Мустафина зерттеулерінде, шет тілін сыныптық оқыту жүйесінде, коммуникативті байланыс болмаған жағдайда, мәдениаралық компоненттерді қамтитын аутенттік мәтіндер жиынтығын қолдану, толеранттылық пен басқа халықтың салтын, әдебін құрметтеу мәдениетін толықтай қалыптастыра алатынын көрсетеді.

Бүгінгі күні шет тілін оқыту коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруға бағытталған, оның негізгі компоненттері: тілдік, сөйлеу, әлеуметтік-мәдени, әлеуметтік-лингвистикалық, мәдениетаралық, прагматикалық және т.б. компоненттер. Ағылшын тілін оқыту процесіне тән проблема – ұсынылатын оқу материалы. Яғни, бұл мәселеде оқушыларды ынталандырудан басқа, оқу материалдарының өзектілігі мен тартымдылығы, сонымен қатар, мұғалімнің кәсіби және іскерлік құзыреттілігіне де байланысты болып табылады.

Сабақта мәтінді пайдалану мүмкіндігі оқу дағдыларын дамыту үшін мәтінмен жұмыс жасаудың нұсқаларын қамтиды. Сабақтың мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келмейтін мәтін оқу кезінде пайдасыз болады. Яғни, материал тек ағылшын тілінде ұсынылғандықтан ғана пайдалы бола алмайды.

Оқу мәтіндері келесі талаптарға сай болуы керек: аутенттік лексиканы, фразеологизмдерді, грамматиканы қолдану, мәтіннің үйлесімділігі, ұсынылған жағдайдың жеткіліктілігі мен табиғилығы, шет тілі мәдениетінің ерекшеліктерін көрсету, ақпараттық және эмоционалды байлық.

Мысалы, аутенттік материалдарды пайдалану шет тілін үйренуге деген қызығушылықты арттырады, сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін белсендіруге көмектеседі, оқытылатын тіл елдерінің мәдениетімен таныстырады, әлеуметтік-мәдени құзыреттіліктерді дамытады.

Аутенттік материалдардың әртүрлі түрлерімен жұмыс оқушылардың коммуникативтік-танымдық мотивациясын арттыруға мүмкіндік береді, лингвистикалық және мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыруға көмектеседі, оқушылардың тұлғалық-эмоционалдық жағдайына оң әсер етеді.

Аутенттік материалдардың бір түрі ән мәтіндері болып табылады. Ағылшын тілі пәнінде әнді пайдалану оқу процесіне креативтілік пен түрлендіруді енгізіп қана қоймай, сабақта жағымды психологиялық ахуал қалыптастырудың, жұмыстың бір түрінен екіншісіне ауысудың тамаша тәсілі болып табылады.

Ағылшын тілі сабақтарында музыка мен әнді қолданудың түрлі нұсқаларын қарастыра отырып, ең пайдалыларын атап өткен жөн. Мысалы, ағылшын тіліндегі шығармаларды тыңдау – айтылымды «бақылаудың», дұрыс дыбыстауды анықтаудың, ауызекі сөзді қабылдауды меңгерудің тамаша тәсілі. Қарапайым тыңдауды іс-әрекет түрін ауыстыру кезеңдерінде «музыкалық үзіліс» ретінде қолдануға болады, түрлі жаттығуларды орындау кезінде музыканы «фон» ретінде қосуға болады, мұндай жағдайда әндерді олардың қарқыны

оқушыларды тапсырмаларды санадан тыс деңгейде тезірек орындауға ынталандыратындай етіп таңдауға болады. Сергіту сәттері үшін ағылшын тіліндегі әндерді пайдалану белсенділікті арттыруға ықпал етеді және уақыт өте келе оқушылар ауызекі сөйлеуге машықтанып, әнге қосыла алады.

Оқыту процесінде әндерді пайдалану, бір жағынан, сабақтарды түрлендіруге, екінші жағынан, ән орындалатын елдің тілі мен мәдениетін түсінуді тереңдетуге мүмкіндік береді. Осы тұрғыдан алғанда, ағылшын тілі сабақтарында әндерді лингвистикалық-елтану талдау әдістемесі оқытудың аса тиімді құралына айналады. Әндер халықтың дүниетанымы мен ұлттық құндылықтары, дәстүрлері мен өмір салтының бірегей ақпарат көзі болып табылады, ал олардың лингвистикалық ерекшеліктері ұлттық тіл мен әдебиеттің тереңіне енуге көмектеседі. Атап айтқанда, ағылшын тіліндегі әндер мазмұны ел өмірі, мерекелер мен тарихи оқиғалар туралы тамаша ақпарат көзі болып табылады. Осындай әндердің бір мысалы, танымал «Jingle Bells» хиті – көптеген ағылшын тілді елдерде атап өтілетін Рождество мерекесінде орындалатын ән. Бұл әнді тыңдай отырып, оқушылар Рождество дәстүрлері мен мерекелері туралы, сондай-ақ осы мерекенің ағылшын тілінде сөйлейтін әлем үшін маңыздылығы туралы біле алады.

Жалпы мағынасын түсіну немесе берілген сұрақтарға жауап іздеуде тыңдалым үшін сөздері жақсы дыбысталған қарапайым әндерді қолдануға болады. Бұл жағдайда оқушыларға әнді таныс лексикамен беру керектігін түсіну маңызды.

Оқытудың бастапқы кезеңдерінде әнді пайдалану оқушыларға жаңа сөздерді, сөз тіркестерін білуге, дыбыстау ерекшеліктерін үйренуге көмектеседі. Бұл ретте, әнді таңдау аудиторияның музыкалық талғамына ғана емес, сондай-ақ мектеп оқушыларының білім деңгейіне де байланысты болуы тиіс. Кез келген деңгейде әндер грамматикалық және лексикалық дағдыларды тереңдету, тыңдалым және оқылым дағдыларын дамыту үшін қолданылуы керек.

Мысалы, танымал Queen тобының «Friends Will Be Friends» әні, грамматикалық категорияларды меңгеру үшін ән мәтінінен бай материал ұсынады:

Future Simple Tense:

Friends will be friends;

Present Simple Tense:

...what you need is a rest;

It's not easy love, but you've got friends you can trust;

When you're in need of love they give you care and attention;

When you're through with life and all hope is lost;

Now it's a beautiful day;

Past Simple Tense:

The other half ran away;

The postman delivered a letter from your lover;

You tried to track him down but somebody stole his number.

Present Continuous Tense:

...and the children are creating;

You're getting used to life without him in your way.

Сонымен қатар, осы әйгілі әннің мәтіні – достар мен достық туралы, сөйлесуге, «достар шынында да дос болып қалған» оқиғалармен бөлісуге тамаша мүмкіндік.

Оқушыларға ән мәтінін ұсына отырып, сөздік қорды дамытуға, әдеттегі сөйлесуде қолдануға болатын көптеген тиімді сөздер мен сөз тіркестерін табуға болады. Әрі түрлі тапсырмаларды орындатуға болады, мысалы:

1) ән мәтініне түсіп қалған сөздерді, әнді тыңдап қою;

2) мәтіндегі бос орындарды ұсынылған сөздер нұсқаларынан толтыру;

3) уақытты анықтау (әнді тыңдаңыз және оқушылардан ән мәтініндегі етістіктердің қай уақытта қолданылатынын анықтауды сұраңыз.)

3) әндегі іс-әрекеттерді дұрыс реттілікпен орналастыру;

4) әнге тақырып таңдау (ұсынылған нұсқалардың ішінен таңдау мүмкін);

5) оқушыларға ағылшын тіліндегі мәтінді көрсету және қазақ тіліндегі аударманың бірнеше нұсқасынан дұрысын таңдауды сұрау;

6) ағылшын тіліндегі әнді қазақ тіліне аудару (үлгерімі жоғары оқушылар үшін көркем аударма жасау тапсырмасын беруге болады).

Сонымен қатар, ағылшын тілі сабағында әндерді түрлі жаттығулар мен тапсырмалар ретінде пайдалануға болады:

- балаларға әннің мәтіні таратылады, онда жеке сөздер суреттерге ауыстырылған. Оқушылардың міндеті – әнді барлық сөздерді айту арқылы айту. Бұл жаттығуды бірнеше оқушыға беруге немесе бүкіл сынып оқушылары орындауға болады. Бұл тапсырма үшін керемет материал – «Old McDonald had a farm» әні.

- оқушылар қазақша әнді ағылшын тіліне аударды, ал мұғалім мен қалған балалар бұл әнді ағылшын тіліндегі мәтін арқылы табуы немесе болжауы және қазақ тіліндегі нұсқасын орындауы тиіс.

- Spot the mistake. Мұғалім әннің сөзін, оқушылар түзетуі керек қателерді әдейі жібере отырып, өзгерттеді. Мысалы, believe — beleive, bright — brighth және т.б.

Сонымен, ағылшын тілі сабақтарында ағылшын тіліндегі әндерді қолдану оқушылардың қызығушылығын тудыратынын атап өткен жөн, себебі бұл тапсырмалар әртүрлі және күнделікті сабақтардан өзгеше.

Түйіндей айтсақ, аутенттік мәтіндерді

пайдалану оқу процесін тиімді жүргізуге, шет тілінде сөйлеу ортасына еліктеуге және оқытылатын тілдің ұлттық-мәдени ерекшелігіне сәйкес қарым-қатынас процесін жүзеге асыру қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Аутентті мәтіндер, өз тұрғысынан оқушылардың қызығушылығын, шет тілін үйренуге деген ынталарын арттыратын оқу материалы.

Әдебиеттер:

1. Верникова, Ж.Б. Роль песен при обучении английскому произношению. – М., 2020.

2. Карпиченкова, Е.П. Роль музыки и песен в изучении английского языка // Иностранные языки в школе. – М., 2010. – № 5. – С. 45 - 48.

3. Мустафина К. Е. Работа с аутентичным текстом в оптимизации процесса формирования речевых умений и языковых навыков // Состояние и перспективы обучения профессиональному казахскому, русскому и иностранным языкам / сост. Г.К. Ескатова. – Костанай: Костанайская академия МВД РК, 2014.

ӨОЖ 372.881.1

Мұсатан Мереке Мұхитқызы

Шымкент қаласы, №78 жалпы орта білім беретін мектебі, ағылшын тілі пән мұғалімі

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДАҒЫ ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Аңдатпа. *Заманауи оқу үдерісі ғылым мен техниканың жетістіктерін қолданбай тұра алмайды, сондықтан бұл мақалада ағылшын тілін оқытуда мультимедиялық технологияларды пайдалануға назар аударылып, ағылшын тілі сабағында мультимедиялық құралдарды қолдану мысалдары келтірілген.*

Бүгінгі таңда жаһандану дәуірінде ағылшын тілі – әлемдік коммуникацияның негізгі құралы. Елдер арасындағы экономикалық, мәдени және ғылыми байланыстардың артуы нәтижесінде ағылшын тілі пәнінің маңызы артып келеді. «Ағылшын тілі» оқу пәнінің маңыздылығы осы тілдің коммуникация, ғылым, бизнес, туризм және спорт тілі боуымен анықталады. Мақсаты – оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту, олардың тілдік қабілеттерін кеңейту және шынайы өмірлік жағдайларда қолдана алу біліктіліктерін қалыптастыру болып табылады. Бұл мақсатқа жету үшін дәстүрлі әдістермен қатар, инновациялық технологияларды пайдалану қажеттілігі туындап отыр. Заманауи

білім беру технологиялары – бұл оқытудың тиімділігін арттыруға бағытталған инновациялық әдістер мен құралдар жиынтығы. Олар оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға ғана емес, сонымен бірге олардың шығармашылық ойлау қабілеттерін, ынтасын және өз бетінше іздену дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Ағылшын тілін оқытудағы негізгі заманауи технологиялардың бірі – презентациялар, бейнематериалдар, аудиожазбалар және интерактивті платформалар сияқты мультимедиялық құралдарды пайдалану. Бұл құралдар оқу процесін айтарлықтай байытады, оны әртүрлі, динамикалы және шынайы етеді.

Енді мультимедия ұғымына кіретін компоненттерге қысқаша тоқталсақ: Презентациялар материалды құрылымдауға, грамматикалық ережелерді, лексикалық тақырыптарды және ағылшын тілді елдердің мәдени ерекшеліктерін визуализациялауға мүмкіндік береді. Олар мұғалімге оқушыларға ақпаратты анық және көрнекі түрде жеткізуге, ал оқушыларға графиктер, диаграммалар және схемалар арқылы материалды жақсы меңгеруге көмектеседі.

Мен өзім сабақта презентацияны жиі қолданамын. Осы ретте, кәсіби сайттар мен форумдарда орналастырылған дайын мультимедиялық презентациялар банкін пайдалану, сабаққа дайындық кезінде көп көмектесетінін атап өткен жөн. Сонымен қатар, белгілі бір сабақ немесе тақырып үшін презентацияны өзіміз жасаймыз. Бұл презентациялардың құндылығы – ондағы материалдың сол сыныптың оқушыларының білім деңгейі мен қабылдау ерекшеліктерін, қызығушылықтарын ескере отырып берілетіндігінде; онда артық ештеңе жоқ, дайын слайдтар мен фильмдерден айырмашылығы, барлығы нақты сабақтың мақсаттары мен міндеттеріне жету үшін «жұмыс істейді».

Бейнематериалдар – шетел тілін оқытуда оқушылардың тыңдап-түсіну дағдыларын дамытудың қуатты құралы. Мысалы, өзекті тақырыптағы қысқа фильмдерді, фильм үзінділерін немесе бейнероликтерді көру оқушыларға әртүрлі айтылым ерекшелігіне, сөйлеу жылдамдығына және қарым-қатынас стиліне үйренуге көмектеседі. Бұл нақты жағдайларда шынайы өмірдегі сөйлеуді қабылдау дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Аудио жазбалар – айтылымды жаттықтырудың және сөздік қорды кеңейтудің тамаша тәсілі. Ағылшын тілінде ән тыңдау оқушылардың көңілдерін көтеріп қана қоймай, сонымен қатар мәнмәтінде жаңа сөздер мен сөз тіркестерін есте сақтауға көмектеседі. Сонымен қатар, ән айту айтылу мен интонацияны жақсартуға көмектеседі.

Аудио және бейнематериалдар сабақта жасанды тілдік ортаны құруға көмектеседі, оқылатын тіл елінің мәдениетін, дәстүрлерін, менталитетін оңай және жақсырақ түсінуге мүмкіндік береді.

Интерактивті платформалар мен қосымшалар оқушыларға жаттығулар, викториналар мен диалогтар арқылы грамматика, лексика және коммуникация дағдыларын өз бетінше меңгеруге мүмкіндік береді. Олар геймификацияны қолдану арқылы оқуды қызықты етеді әрі ынталандырады.

Жоғарыда аталып өткен мультимедиа құралдарымен қатар, мұғалімдер оқушылардың ынтасы мен белсенділігін арттыру үшін интернет ресурстарын белсенді қолданады. Сабақта ұжымдық миға шабуыл ұйымдастыруға, үйренгенді қайталауға, қандай да бір процестің немесе құбылыстың алгоритмін зерттеуге, оқиғалардың хронологиясын есте сақтауға және проблемалық мәселелерді талқылауға тиімді және ыңғайлы платформа Padlet виртуалды тақтасы. Padlet тақтасында сыныптағы барлық оқушылар белгілі бір тақырыпқа байланысты мәселенің тиімді шешу жолдарын ұсынып, тың ой пікірімен бөлісуге болады.

Осы тұста өз тәжірибемнен бір мысал келтіре кетсем, оқушыларға ағылшын тіліндегі модаль етістіктерінің грамматикалық ерекшеліктерін түсінгенін және оларды дұрыс қолданып сөйлем құру үшін география пәнімен кіріктіріліп тапсырма берілді. Дүниежүзілік картадан кез келген мемлекетті тауып, сол елде не істеуге рұқсат етілген, тыйым салынады немесе орындауға міндетті туралы модаль етістіктерін (can/could/must/mustn't/have to/ don't have to/ may/might/should/ ought to) қолданып, сөйлем құрастыру керек болды.

Сабақ соңында оқушылар ағылшын тілінде құрастырған сөйлемдерін оқып, әр мемлекеттің заңы мен қызықты деректерін білді. Ең маңыздысы оқушылардың өзі сандық технологияларды пайдаланып, білімдерін көрсетіп, тапсырманы орындау барысында мәтінмен, графикамен, бейне және дыбыспен жұмыс істеуге мүмкіндік алады. Оқушының өз бетімен жұмыс жасауынан шығармашылық және сыни ойлауы дамиды.

Сабақта өзім көп қолданатын тағы бір платформа – Quizziz. Оның көмегімен әртүрлі интерактивті тапсырмаларды, соның ішінде тестілерді, сұрақ-жауаптарды және сұрыптау тапсырмаларын жылдам жасауға болады. Сұрақтарға мультимедиялық мазмұн мен таймерді қосу оқушылардың белсенділік деңгейін арттырып қана қоймай, сонымен қатар өзін-өзі бақылау дағдыларын дамытады.

Жалпы, мультимедиялық құралдар ағылшын тілін оқытудың тиімділігін едәуір арттыратын шынайы тілдік ортаны

қалыптастырады. Олар оқушыларға материалды жақсы түсінуге ғана емес, сонымен қатар нақты жағдайларда практикалық қарым-қатынас дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Онлайн-тестілер, ойын платформалары және мобильді қосымшалар сияқты интерактивті технологиялар ағылшын тілін оқытуда маңызды рөл атқарады, өйткені олар оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуына жағдай жасайды және дербестіктің дамуына ықпал етеді.

Онлайн тестілер оқушыларға нақты уақыт режимінде білімдерін тексеруге мүмкіндік береді. Мысалы, Quizlet платформасы автоматты түрде тексерілетін лексика мен грамматика тесттерін ұсынады. Оқушылар оларды кез-келген уақытта тапсырып, жылдам кері байланыс ала алады. Бұл өзін-өзі бақылау мен оқу жауапкершілігін дамыта отырып, әлсіз жерлерді анықтауға және оларды уақтылы түзетуге көмектеседі.

Ойын платформалары мен білім беру ойындары ағылшын тілін үйрену процесін қызықты етеді әрі ынталандырады. Мысалы, тілдік квесттер, викториналар немесе диалогты симуляциялау дағдыларды ойын түрінде машықтандыруға мүмкіндік береді, бұл оқуға деген қызығушылықты арттырады және материалды бекітуге ықпал етеді. Мұндай платформалар оқушыларды белсенді қатысуға ынталандыратын геймификация элементтерін – марапаттарды, деңгейлерді, ұпайларды – жиі пайдаланады. Мысалы, Kahoot ағылшын тілінде викториналар құруға мүмкіндік береді, онда оқушылар сұрақтарға нақты уақыт режимінде жауап беріп, бір-бірімен жарысады.

Сонымен, заманауи технологияларды қолдану онлайн-қарым-қатынас, виртуалды пікірталастар мен жобаларға қатысу арқылы коммуникативтік дағдыларды дамытуға ықпал етеді және әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруге, оқуды оның деңгейіне бейімдеуге көмектеседі.

Жалпы, заманауи білім беру технологияларын ағылшын тілі сабақтарына енгізу оқушылардың тілдік дағдыларын ғана емес, сонымен бірге ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын, сыни тұрғыдан ойлау мен оқудағы дербестігін қалыптастыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1. Погребнякова, Е. Ю. Использование мультимедийных средств обучения на уроках английского языка как условие повышения уровня знаний и познавательной активности обучающихся / Е. Ю. Погребнякова, О. Ю. Холота. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2019. — № 7 (245). — С. 159-161.

2. Долженкова Е. С., Будникова А. С. Использование мультимедийных технологий на уроках английского языка // Будущее науки-2021. – 2021. – С. 347-348.

UDC 372.881.1

**Бектібаева Әсел
Нысанбайқызы***Шымкент қ, Ы. Алтынсарин
атындағы №65 мектеп-
гимназияның ағылшын тілі
пәні мұғалімі*

DEVELOPING STUDENT COMPETENCES IN ENGLISH LANGUAGE

Abstract. *The advancement of English language competences among students is a key priority in today's educational landscape, reflecting the heightened importance of communicative skills in the context of globalization. English holds a leading position as the global language of communication, science, and technology, making it essential across numerous areas of modern life. This article highlights the importance of developing communicative competence as a central goal of foreign language instruction. It critiques traditional approaches that rely solely on mechanical or communicative drills and emphasizes the need for integrated methods that promote critical thinking, problem-solving, and meaningful interaction. Incorporating language instruction into authentic communicative situations enables educators to foster more engaging and intellectually enriching learning environments, which in turn promotes the development of both language proficiency and cognitive abilities. Furthermore, the article emphasizes that English should be viewed not merely as a school subject, but as a practical tool for articulating ideas and participating in meaningful exchanges.*

In contemporary education, particular emphasis is placed on the implementation and advancement of a trilingual education program. In this regard, one of the key issues at the current stage of our society's development is the technologization of the teaching process within the education system. Accordingly, different technologies related to the pedagogical process are being developed and are increasingly being integrated into the structures of the education system.

The Law of the Republic of Kazakhstan "On Education" identifies the primary objective of the national education system as creating optimal conditions for providing high-quality education aimed at the comprehensive formation, development, and professional advancement of individuals. This objective is based on both national traditions and universal principles, alongside contemporary scientific and pedagogical achievements. The education system prioritizes nurturing creativity, ethical values, physical health, and the promotion of a healthy lifestyle, while also supporting intellectual growth and the overall

development of the individual. Notably, foreign language education has been mainly incorporated into the curriculum at the secondary school level. In this regard, numerous works by pedagogical researchers - such as Ye.I. Passov, A.P. Starkov, I.V. Komkov, N.I. Gez, G.V. Rogova, I.V. Rakhmanov, T.V. Markova, among others were published. These studies primarily concentrated on shaping the curriculum for foreign language education in schools, enhancing teaching techniques, and increasing the overall efficiency of the learning process. [1]

In today's world, rapid advancements in information and communication technologies are profoundly transforming many aspects of life, especially education. Competence is currently considered a crucial measure of students' preparedness, demonstrating their capacity to apply learned knowledge and skills effectively in practical contexts, solve real-life problems, and adjust to changing conditions through the process of learning. A major focus of modern education is the development of a comprehensive set of competencies as key learning outcomes for each student. [2] Foreign languages, particularly English, serve an essential communicative function across diverse areas of life, enabling interaction with individuals from different countries. A primary goal of foreign language instruction is to develop communicative competence. Nevertheless, researchers contend that solely depending on rote exercises or exclusively communicative tasks is inadequate for fostering authentic communicative skills. It is imperative to create learning environments that encourage critical thinking, problem-solving, and purposeful dialogue, thereby emphasizing the meaning and intent underlying language use. Ultimately, language must serve its primary purpose: to articulate and convey thought. The prominent role of the English language in global communication is closely linked to the rapid development of technology, the economy, and public relation technologies. This contributes to growing interest among students in general education schools to learn English as the primary language of international communication and scientific research.

The concept of *competence* is widely studied in international academic literature and generally refers to an individual's ability to apply knowledge and skills in practice. In educational contexts, it encompasses knowledge, skills, values, and personal responsibility. It refers to the ability to apply acquired knowledge and skills in practice and in everyday life to solve various practical and theoretical problems. Today, schools are responsible for developing in students the key competencies that define the quality of modern education such as knowledge, skills, the ability to act independently, and a sense of personal responsibility. [3] The main aim of competence-

based education is to help students adapt to society and lead an active, meaningful life. This aim can only be achieved by fulfilling several key conditions:

Didactic Requirements:

- Clearly defining specific educational objectives
- Determining the optimal content of the lesson
- Predicting students' level of mastery of scientific knowledge
- Selecting the most effective teaching, motivational, and assessment methods
- Implementing all didactic principles in the lesson

Psychological Requirements:

- Structuring lesson content and design in accordance with the principles of developmental learning
- The teacher's ability to self-organize effectively
- Organizing students' cognitive activity
- Encouraging students' thinking and imagination during the acquisition of new knowledge and skills
- Organizing students as a group and as individuals
- Taking into account students' age-specific characteristics

Technical Requirements for Conducting the Lesson:

- The lesson should be emotionally engaging
- The topic and pace of the lesson should be optimal
- There should be full interaction between the teacher and students
- A kind, active, and creative atmosphere should be fostered
- Different types of learning activities should be alternated
- Each student's active participation should be ensured

In creating effective learning environments, both psychological and physical comfort should be ensured. Foreign language lessons provide a highly favorable environment for developing the competence of value-based judgment, as language serves as a tool through which we explore and learn about the world around us. Through analyzing reading and listening texts, engaging in human-centered discussions, and participating in moral decision-making scenarios, students acquire this type of competence. For example, in Grade 7, under the topic "TV Communication and Mass Media," students complete a task such as: "You are a member of a discussion panel involved in a live television program on the topic 'Violence on TV.' Express your opinion on this issue." [4] In Grade 8, under the topic "Problems in Nature", students

engage in a discussion around questions such as: "If you had to design a project to solve the Aral Sea problem, what would you do? What solutions would you propose to address this issue?"

During pedagogical practice, students' individual characteristics, abilities, and inclinations are taken into account. For educational outcomes to be truly high-quality, students should progress along their own individualized learning paths. For example, in Grade 5, it is possible that a student who has never studied English before may join a class where others have already had instruction in the language during primary school. In such cases, the student must follow an individual learning trajectory in order to 'catch up' with their peers in a short period of time. Conversely, some students may show heightened interest in topics beyond the curriculum, such as vocabulary, grammar, or even the history of an English-speaking country. In such cases, the teacher should support and foster their development through a personalized educational trajectory.

Mastering general cultural competence increasingly enables students to engage in intercultural dialogue and develop tolerance - skills that are becoming more essential year by year. The following tasks can be considered typical examples:

Grade 5 "Holidays." The importance of contemporary perspectives on traditional holidays. Task: Read the dialogue between your famous singer (a rock musician) and Luiza Khey (a writer), identify each person's responses from the mixed-up lines. What are their views on traditional holidays? What is your opinion?

The role of extracurricular activities should also be noted. The main aim of extracurricular work is to enrich students' vocabulary within the curriculum framework, increase their interest in the culture, history, and traditions of the countries whose languages they are learning. Students participate in discussions on various topics, conduct research to support their opinions, and often use information technologies to facilitate this process. The primary aim of foreign language teaching is to develop students' communicative skills. Therefore, fostering communicative competence is the foremost objective in foreign language education.

A student who has mastered communicative competence is able to:

- Introduce themselves and in writing; write surveys, requests, résumés, letters, and congratulatory notes;
- Present their class, school, and country in an intercultural dialogue setting;
- Communicate effectively with others, ask relevant questions, and engage in dialogue;
- Perform various language activities such as monologues, dialogues, reading, and writing, mastering both linguistic and communicative competences;

- Work collaboratively, practice compromise, and find common solutions.

In a multinational and multi-confessional environment, having strong communicative skills is essential. Currently, the educational process must create conditions for developing students' key competencies, including:

- The ability to communicate effectively.
- As mentioned above, the primary aim of foreign language teaching is to develop students' communicative competence.
- Proficiency in information and communication technologies (ICT).

Considering that information technologies are becoming an integral part of the educational process and the general education system, Teachers should create optimal conditions during lessons for students to develop their potential, independence, autonomous learning skills, and self-management through the integration of ICT. The use of information technologies in the learning process enhances the clarity of instruction and increases students' motivation. This, in turn, allows me to achieve the aims and objectives related to forming students' key competencies.[5]

Morality is living in accordance with universal human moral laws. To develop these components, it is necessary to use presentations in the learning process. **Utilizing presentations** during lessons allows for fuller implementation of the principles of clarity and accessibility, encourages students' cognitive activity by **presenting problem-based situations**, and enables more efficient use of lesson time. The use of **electronic teaching aids** enhances students' cognitive engagement, fosters critical thinking, and directs their mental activity toward inquiry and research. For several years, it has been effective to leverage the advantages of **project-based learning** in developing students' key competencies. Students' research and project activities represent innovative educational technologies and serve as a comprehensive tool for addressing issues related to the norms and values of the scientific community, education, upbringing, and the development of the individual in contemporary society. Project-based learning plays a significant role in forming students' core competencies within the educational system. Project-based learning encourages intrinsic motivation for self-directed study and research. The process of sourcing relevant information demands a structured approach, often involving the use of reference materials. Based on our observations, over 70% of students engaged in project work utilize not only standard textbooks but also supplementary resources such as methodological guides, academic publications, and online databases. As a result, incorporating project-based activities into the educational framework significantly enhances students' abilities in problem-solving and

communication.

The overall success of the educational process is influenced by a variety of interconnected elements, including the quality of the curriculum, the availability of instructional materials, infrastructure, and, importantly, the level of student engagement. A key determinant of learning outcomes is the teacher's expertise in both subject content and pedagogical strategies. In the context of language learning, which is inherently complex and multidimensional, the adoption of effective and adaptable instructional approaches is essential. Each language has unique phonetic, grammatical, and syntactic characteristics, and the English language is no exception, requiring carefully designed methodologies to support students in developing effective communication skills.

Through students' active participation and cognitive activities, their speaking skills can be developed, and new teaching technologies have been explored to improve the educational process. In secondary schools, during the teaching of English, it is necessary to cultivate in students the skills and competencies that enable them to speak, understand, and write in English, thus forming a personality proficient in the language.[7] This requires the systematic use and development of effective teaching methods and lesson plans for English language instruction.

Students should be able to use the language actively in communication and develop speaking skills, creating favorable conditions for mastering and speaking English. Mastering advanced teaching technologies for English language instruction is the foundation of this important work. Methodological literature has been employed to conduct analyses related to the development of speech. The technological features of forming speaking skills based on new technologies in English language lessons have been identified. [8]

In conclusion, the changes in modern society, the economy, and education require the formation of a 21st-century individual who can analyze any situation, actively participate in cultural and social activities, and make independent decisions in a rapidly changing world. The humanization of the education system and its effective use in innovative processes are essential demands of our time for the personal development of future generations.

References:

1. Amandykova G.N., Mukhtarova Sh.E. *Methodology of Teaching Foreign Languages*. – Astana, 2007. – 260 p.
2. Saqtaganova M.S., Aliyeva N.Q., Aitbayeva N.Q. *Methods of Teaching English II Education*. – 2006. – No. 3. – P. 43.
3. Alkhasishvili A.A. *Fundamentals of Mastering Foreign Speech. Audiovisual Materials for Foreign*

Languages as an Important Means of Intellectual Development of Students II Methodology of Teaching Foreign Languages in Higher Education. – 1993. – 256 p.

4. *Methodology of Teaching Foreign Languages*. – 2003. – No. 2. – P. 21.

5. Borodulina M.K. *Learning a Foreign Language*. – Moscow: Prosveshchenie, 1975. – P. 146–154.

6. Polat E.S. *The Internet in Foreign Language Lessons II Foreign Languages at School*. – 2001. – No. 3. – P. 5.

7. Orazbayeva F. *Linguistic Communication: Theory and Methodology*. – Almaty: RBK, 2000. – 200 p.

8. Buzaubakova K.Zh. *New Pedagogical Technologies*. – Taraz: TarMU, 2003. – 86 p

ӨОЖ 372.881.1

**Жумашова Халима
Бертаевна**

Шымкент қаласы, Қазыбек би
атындағы №36 ЖОББМ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні
мұғалімі

ОҚЫЛЫМ СТРАТЕГИЯЛАРЫН ТИІМДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ МӘТІНДЕРГЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ АНАЛИЗ ЖАСАУ ДАҒДЫСЫН ДАМУ

Аңдатпа. Мақалада оқылым стратегияларын тиімді қолданудың оқушылардың мәтіндерге салыстырмалы анализ жасау дағдысын дамытудағы маңызы қарастырылады. Автор оқылым үдерісіндегі болжау, сұрақ қою, мағынаны анықтау, түсінгенін қорыту сияқты стратегиялардың оқушының сыни ойлауын арттыруға және әртүрлі мәтіндерді салыстырып талдау қабілетін жетілдіруге әсерін талдайды. Зерттеу барысында практикалық тапсырмалар мен әдістемелік тәсілдер ұсынылып, олардың оқу үрдісіне енгізілу жолдары сипатталады. Мақаланың нәтижесінде оқылым стратегияларын мақсатты және жүйелі түрде қолдану арқылы оқушылардың мәтіндік сауаттылығы мен аналитикалық ойлау дағдысы айтарлықтай дами түсетіні дәлелденеді.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде оқушылардың оқу дағдыларын жетілдіру, олардың білім сапасын арттыру, сыни ойлау мен аналитикалық қабілеттерін дамыту маңызды орын алады. Оқылым – білім алудың басты жолдарының бірі, сондықтан оқушыларға

мәтіндермен жұмыс істегенде тиімді оқылым стратегияларын қолдану қажет. Бұл мақалада оқушылардың мәтіндерге салыстырмалы анализ жасау дағдысын дамыту үшін оқылым стратегияларын тиімді қолданудың жолдары қарастырылады.

Оқылым стратегияларының маңызы

Оқылым стратегиялары – мәтінді түсіну, оған талдау жасау және мәтінмен жұмыс істеу әдістері мен тәсілдерінің жиынтығы. Оқушыларға оқылым стратегияларын үйрету оларды мәтіндермен жұмыс істегенде тек ақпаратты түсінуге ғана емес, сонымен бірге алған мәліметтерін салыстыра отырып, оны сыни тұрғыдан бағалауға, талдауға және қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Мектептегі оқу үрдісінде түрлі стратегиялар қолданылады, оның ішінде:

1. Алдын ала оқу стратегиялары – мәтіннің тақырыбы, құрылымы мен негізгі идеясы туралы болжам жасау, мәтінді алдын ала қарастыру.

2. Түсіну стратегиялары – мәтінді оқып, оның мазмұнын, негізгі ойларын, кейіпкерлердің іс-әрекеттерін және автордың көзқарасын анықтау.

3. Салыстыру және айырмашылықтар стратегиялары – бір немесе бірнеше мәтінді салыстыру, ұқсастықтар мен айырмашылықтарды талдау.

4. Сыни тұрғыдан ойлау стратегиялары – мәтіндерге жеке көзқарас білдіру, автордың көзқарасын анықтау және өз пікірін дәлелдеу.

5. Рефлексия стратегиялары – оқыған мәтіннің жеке өмірде қалай қолданылатынын немесе оның қоғамға әсерін бағалау.

Мәтіндерге салыстырмалы анализ жасаудың маңызы

Мәтіндерге салыстырмалы анализ жасау – оқушылардың сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамытуға ықпал ететін маңызды құрал. Бұл әдіс оқушыларға әр түрлі көзқарастарды салыстыру, мәтіндер арасындағы ұқсастықтарды және айырмашылықтарды айқындау, тақырыпты кеңірек түсіну үшін маңызды. Салыстырмалы анализ жасау дағдысы әсіресе әдебиет, тарих, әлеуметтану сияқты пәндерде ерекше мәнге ие.

Мәтіндерге салыстырмалы анализ жасағанда оқушылар тек ақпаратты салыстырып қоймайды, сонымен қатар әр мәтіннің авторлық көзқарасын, оның ұстанған бағытын, қолданылған әдіс-тәсілдерін талдайды. Бұл оқушылардың дүниетанымын кеңейтеді, оларды өз көзқарастарын дәлелдеп, аргументтерді дұрыс құруға үйретеді.

Оқылым стратегияларын қолдану арқылы салыстырмалы анализ жасау дағдысын дамыту

Алдын ала оқудың маңызы

Алдын ала оқу – мәтінді түсінудің бірінші қадамы болып табылады. Мәтінді оқымас бұрын

оның құрылымымен танысып, негізгі тақырыбы мен маңызды бөлімдерін анықтап алу оқушыларға мәтінді жақсырақ түсінуге көмектеседі. Салыстырмалы анализ жасау кезінде екі мәтіннің ұқсас және өзгеше жақтарын айқындау үшін әрбір мәтіннің негізгі элементтерін білу өте маңызды. Осылайша, алдын ала оқу оқушыға мәтіннің жалпы мазмұнын жақсы түсінуге және салыстырмалы талдау жасауға дайындықты қамтамасыз етеді.

Мазмұнды түсіну мен талдау

Оқушылар мәтіннің негізгі идеяларын анықтағаннан кейін, оларды салыстыруға кіріседі. Бұл кезеңде оқушылар мәтіндегі ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтап, оларды салыстырады. Мысалы, екі әдеби шығарманы немесе екі тарихи оқиғаны салыстыру арқылы, оқушы әрбір мәтіннің мазмұнын жан-жақты зерттей алады. Осы кезеңде сұрақтар қою өте маңызды, өйткені олар оқушының талдау қабілетін арттырады. Оқушылар мәтіндердегі ұқсастықтарды, айырмашылықтарды, ұстанымдарды, әдіс-тәсілдерді және түйінді ойларды талдай отырып, өз түсініктерін тереңдете алады.

Сыни ойлау арқылы салыстыру

Сыни ойлау – мәтіндерге тереңірек талдау жасауға мүмкіндік беретін тағы бір маңызды стратегия. Оқушылар әр мәтіннің авторының көзқарасын түсініп, оның ұстанған бағытын, дәлелдерін және аргументтерін сыни тұрғыдан бағалайды. Мысалы, тарихи оқиғаларға қатысты екі әртүрлі көзқарасты салыстыру кезінде оқушылар олардың әрқайсысының маңыздылығын, тарихи контекстін және өзектілігін түсінеді. Сыни ойлау оқушының талдаушы ретінде қалыптасуына көмектеседі.

Салыстырмалы талдау жасау

Мәтіндерге салыстырмалы талдау жасау кезінде оқушылар ұқсас элементтерді, мысалы, кейіпкерлердің мінез-құлықтары, олардың әрекеттері мен шешімдерін салыстырады. Сонымен қатар, мәтіндерде қолданылған стильдер, тіл ерекшеліктері, құрылымдық элементтер де салыстырылады. Бұл әдіс оқушылардың ақыл-ойын дамытып, мәтіндер арасындағы байланыстарды көре білуіне мүмкіндік береді.

Рефлексия мен нәтижелерді қорытындылау

Оқушылар мәтіндерге салыстырмалы анализ жасаған соң, олардың нәтижелерін қорытындылайды. Бұл кезеңде оқушылар өздерінің талдау нәтижелерін ұсынады, автордың көзқарасын бағалайды және қандай қорытындыларға келгенін түсіндіреді. Сондай-ақ, осы салыстырмалы талдау барысында оқушылардың өз ойларын еркін және логикалық түрде жеткізе білуі маңызды.

Қорыта айтқанда, оқылым стратегияларын тиімді қолдану арқылы оқушылардың мәтіндерге

салыстырмалы анализ жасау дағдысын дамыту – олардың сыни ойлау қабілеттерін арттырып, аналитикалық дағдыларын қалыптастырудың тиімді жолы болып табылады. Алдын ала оқу, мәтіннің мазмұнын түсіну мен талдау, сыни ойлау арқылы салыстыру және рефлексия сияқты стратегияларды қолдану арқылы оқушылар тек оқулық материалдарын ғана емес, өмірлік мәселелерді де тереңірек түсінуге мүмкіндік алады. Бұл дағдылардың дамуы оқушыларды тек оқу процесінде ғана емес, күнделікті өмірде де тиімді шешімдер қабылдауға, өз пікірін дәлелдеуге үйретеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ахметов, Ә. Оқытудың әдіс-тәсілдері: теориясы мен тәжірибесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2017.
2. Кәрімова, Г. Оқушылардың оқу дағдыларын дамыту жолдары. – Астана: Педагогика ғылымдарының ғылыми зерттеу орталығы, 2019.
3. Баймұратова, Қ. Сыни ойлау және оқу процесі. – Шымкент: Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, 2018.
4. Мұхамбетова, Ш. Оқылым стратегияларының тиімділігі. – Алматы: Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2020.
5. Оразалиева, Г. Оқылым дағдыларын дамытудағы жаңа әдістер мен тәсілдер. – Нұр-Сұлтан: Ғылым баспасы, 2021.
6. Сәрсенбаева, М. Оқу және жазу дағдыларын дамыту. – Тараз: Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті, 2018..

ӨОЖ 372.85

**Джанмулдаева Гульназ
Ауесхановна**

Шымкент қаласы, №80 ІТ
мектеп-лицейінің химия
пәні мұғалімі

ХИМИЯ ЖӘНЕ БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНЫҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫ: ТӘЖІРИБЕЛІК БАҒЫТ

Аңдатпа. Мақалада химия мен биология пәндері сабақтарында интеграциялық әдістерді қолданудың тәжірибелік бағыты қарастырылған. Интеграцияның мәні мен маңызы, оның оқушылардың білімін тереңдету және практикалық дағдыларын дамытудағы рөлі талданады. Мақалада зертханалық жұмыстарды, экологиялық жобаларды және тәжірибелерді біріктіру арқылы табиғатты кешенді түрде зерттеудің тиімділігі көрсетіледі. Сонымен қатар, интеграциялық сабақтардың педагогикалық тиімділігі мен оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырудағы маңызы айқындалады.

Кіріспе

Бүгінгі білім беру жүйесінде пәндердің интеграциясы – оқушылардың жан-жақты дамуына, олардың ғылыми дүниетанымын кеңейтуге және практикалық дағдыларын қалыптастыруға бағытталған маңызды педагогикалық тәсілдердің бірі. Әр пәннің өзіндік ерекшелігі мен мазмұны болғанымен, табиғат пен қоғам өміріндегі құбылыстар бір-бірімен тығыз байланысты. Сондықтан, химия мен биология пәндерін кіріктіре оқыту арқылы оқушылардың табиғатты кешенді түрде түсінуі, ғылыми ойлау қабілеттері мен зерттеу дағдыларының дамуы қамтамасыз етіледі.

Химия мен биология сабақтарының интеграциясы – бұл тек пәндік шекараларды жою ғана емес, сонымен қатар оқушылардың өмірлік жағдайларда қолдана алатын білімдерін кеңейту, экологиялық мәдениетін қалыптастыру және табиғатты қорғау саласындағы жауапкершілігін арттыру мақсатында жүзеге асырылатын тиімді әдіс. Бұл әдіс арқылы оқушылар табиғаттағы процестердің өзара байланысын түсініп қана қоймай, олардың практикалық маңыздылығын да бағалайды.

Қазіргі таңда білім беру мазмұнын жаңарту және оқыту әдістемелерін жетілдіру қажеттілігіне байланысты пәндерді кіріктіріп оқыту әдістері кеңінен қолданылуда. Бұл тәсілдің негізгі мақсаты – оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырып, олардың ғылыми-зерттеу дағдыларын дамыту, сондай-ақ табиғатты қорғау және тұрақты даму мәселелеріне деген жауапкершілігін қалыптастыру болып табылады.

Бүгінгі білім беру жүйесінде пәндердің интеграциясы – оқушылардың табиғатты кешенді түрде түсінуін қамтамасыз ететін маңызды педагогикалық әдіс. Химия мен биология пәндерінің сабақтарында бұл тәсілді қолдану арқылы оқушылардың ғылыми дүниетанымы кеңейеді, олардың зерттеу дағдылары мен практикалық қабілеттері дамиды. Интеграциялық әдістер табиғаттағы процестердің өзара байланысын көрсетіп, оқушыларға табиғатты қорғау және өмірлік маңызды құзыреттерді қалыптастыруда тиімді құрал болып табылады.

Тәжірибелік бағыттағы интеграциялық сабақтарда зертханалық жұмыстар, экологиялық жобалар және тәжірибелер бірлесіп жүргізіледі. Мысалы, өсімдіктердің фотосинтез процесін зерттеу кезінде химиялық реакциялар мен биологиялық процестер бірлесе қарастырылады. Бұл әдіс оқушылардың теориялық білімдерін практикада қолдана білуіне, табиғатты кешенді түрде түсінуіне және ғылыми ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мұндай сабақтар оқушылардың қызығушылығын арттырып,

олардың экологиялық мәдениетін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Интеграцияның мәні мен маңызы

Интеграция – бұл әртүрлі пәндердің мазмұнын біртұтас жүйеге біріктіру арқылы оқушылардың білімін тереңдету және практикалық дағдыларын дамыту. Химия мен биология сабақтарында бұл әдіс табиғатты кешенді түрде түсінуге, организмдер мен олардың қоршаған ортамен өзара әрекеттесуін зерттеуге мүмкіндік береді.

Тәжірибелік бағыттағы әдістер мен тәсілдер

- Зертханалық жұмыстарды біріктіру. Өсімдіктердің фотосинтез процесін зерттеу мысалы алынады. Бұл зерттеу барысында оқушылар химиялық және биологиялық процестердің өзара байланысын тереңірек түсіну үшін бірнеше қадамды орындауы керек. Мысалы, олар өсімдіктердің фотосинтез процесін бақылау үшін арнайы тәжірибе жүргізеді: өсімдіктің жапырағына жарық түсіріп, оның көмірқышқыл газын пайдалануын және оттегінің бөлінуін бақылайды.

Тәжірибеде, алдымен, өсімдікке көмірқышқыл газын қамтитын газды қолдану арқылы оның фотосинтез процесін ынталандырады. Сонымен қатар, химиялық реакциялар арқылы су мен көмірқышқыл газдың қатысуымен пайда болатын глюкоза мен оттегінің бөлінуі көрсетіледі. Оқушылар өсімдік жапырағындағы хлоропласттарда жүретін фотосинтез реакцияларын түсіндіреді: су молекулаларының бөлінуі (оксигеннің бөлінуі) және көмірқышқыл газынан глюкоза синтезделуі.

Бұл тәжірибеде химия мен биология пәндерінің мазмұны бірлесіп қарастырылады: химиялық реакциялар (су мен көмірқышқыл газдың қатысуымен жүретін реакциялар) биологиялық процестермен (өсімдіктің фотосинтезі) тығыз байланысты. Оқушылар химиялық теңдеулерді жазады, олардың биологиялық маңызын түсіндіреді. Сонымен қатар, тәжірибе нәтижесінде алынған деректерге талдау жұмысын жасау арқылы табиғаттағы процестердің өзара байланысын нақты көре алады.

Осылайша, зертханалық жұмыс химия мен биология пәндерінің интеграциясын жүзеге асырып қана қоймай, оқушылардың ғылыми тұрғыдан ойлау қабілетін, эксперимент жүргізу дағдыларын және табиғатты кешенді түрде түсінуін дамытуға мүмкіндік береді.

- Экологиялық жобалар. Бұл тақырыптағы жобаларда оқушылар қоршаған ортаның ластануын зерттеп, оның химиялық және биологиялық аспектілерін анықтай алады. Экологиялық жобаларға мысал ретінде оқушылардың қоршаған ортаның ластануын зерттеуіне арналған жұмысты алсақ болады.

Мысалы, олар су көздерінен (өзен, көл, бұлақ) су сынамааларын алады және оның химиялық және биологиялық құрамын анықтау үшін бірнеше зерттеу жұмыстарын жүргізеді.

1. Су сынамасын алу: оқушылар арнайы таза контейнерлерге өзен немесе көлден су алады. Бұл жұмыс барысында оқушылар суды алудың дұрыс әдістерін үйренеді, сынама алу кезінде ластанудың алдын алады.

2. Химиялық анализ: сынамадағы рН деңгейін анықтау үшін индикаторлар немесе тест-жолақтар пайдаланады. Сонымен қатар, нитраттар мен фосфаттардың мөлшерін анықтау үшін арнайы тест-жолақтар немесе химиялық реактивтер қолданады. Бұл көрсеткіштер оларға судың химиялық ластану деңгейін бағалауға көмектеседі.

3. Биологиялық зерттеу: су сынамасынан микроорганизмдердің санын анықтау үшін микроскоппен қарау жүргізіледі. Мысалы, колония саны мен түрлерін анықтау арқылы судың биологиялық ластану деңгейі бағаланады. Сонымен қатар, суда тіршілік ететін өсімдіктер мен жануарлардың түрлеріне бақылау жүргізіледі.

4. Нәтижелерді талдау: оқушылар алынған деректерді салыстырып, судың химиялық және биологиялық көрсеткіштері арасындағы байланысты түсіндіреді. Мысалы, нитраттардың жоғары деңгейі микроорганизмдердің көбейуіне әсер етуі мүмкін екенін көрсетеді.

Бұл жоба арқылы оқушылар табиғатты қорғау мәселелеріне ғылыми тұрғыдан қарайды, судың ластану себептері мен салдарын түсінеді және оны болдырмау жолдарын іздейді. Сонымен бірге, химия мен биология пәндерінің мазмұнын біріктіре отырып, нақты практикалық дағдыларды меңгереді және экологиялық мәдениетін қалыптастырады.

Осылайша, экологиялық жобалар оқушылардың табиғатты қорғауға деген жауапкершілігін арттырып қана қоймай, олардың ғылыми-зерттеу дағдыларын дамытуға да зор үлес қосады.

Тәжірибе жүргізу. Тәжірибе жүргізуде жануарлар мен өсімдіктердің тіршілік ету ортасын зерттеу кезінде химиялық заттардың әсерін бақылауға болады. Мысалы, топырақтағы тыңайтқыштардың өсімдіктер мен топырақ микроорганизмдеріне әсерін зерттеу.

Топырақтағы тыңайтқыштардың әсерін зерттеу тәжірибесі

Зерттеу мақсаты: топырақтағы әртүрлі тыңайтқыштардың (органикалық және минералды) өсімдіктердің өсуіне және топырақ микроорганизмдерінің санына қалай әсер ететінін анықтау.

Зерттеу әдісі:

- Топырақ дайындау: бірдей көлемдегі бірнеше контейнерге бірдей түрдегі топырақ

салынады.

- Тыңайтқыш қосу: әр контейнерге әртүрлі мөлшерде (мысалы, 0%, 1%, 3%, 5%) минералды немесе органикалық тыңайтқыш қосылады.

- Өсімдік отырғызу: барлық контейнерлерге бірдей тұқымдар (мысалы, бұршақ немесе шөп тұқымдары) егіледі.

- Бақылау кезеңі: белгілі уақыт аралығында (бірнеше апта немесе ай) өсімдіктердің өсуін бақылап, олардың биіктігін өлшейді, жапырақ саны мен жалпы дамуын бағалайды.

- Микроорганизмдерді анықтау: топырақтың әр контейнерінен микробиологиялық зерттеу жүргізіледі: микробтар саны анықталады, түрлі микроорганизмдердің түрлері есептеледі.

3. Нәтижелерді талдау:

- Тыңайтқыштың мөлшері өсімдіктің өсуіне қалай әсер ететінін салыстырады.

- Микроорганизмдердің саны мен түрлерінің өзгерісін бақылайды.

- Химиялық заттардың топырақтағы тіршілікке әсері туралы қорытынды жасайды.

Бұл тәжірибе арқылы оқушылар химиялық заттардың өсімдік пен топырақ микроорганизмдеріне әсерін нақты бақылайды. Сонымен қатар, химия мен биология пәндерінің мазмұнын біріктіре отырып, табиғаттағы процестердің өзара байланысын түсінеді және экологиялық мәселелерді ғылыми тұрғыдан бағалай алады.

Педагогикалық тиімділігі

Кіріктірілген сабақтар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың аналитикалық ойлауын, эксперимент жүргізу дағдыларын және табиғатты қорғауға деген жауапкершілігін қалыптастырады. Сонымен қатар, бұл әдіс оқушылардың өмірлік жағдайларда қолдана алатын практикалық білімдерін дамытады.

Қорытынды

Химия мен биология пәндерінің сабақтарында кіріктірілген әдістерді қолдану білім беру процесін жаңғыртудың тиімді жолдарының бірі болып табылады. Бұл тәсіл оқушылардың табиғатты кешенді түрде түсінуіне, ғылыми дүниетанымын кеңейтуіне және практикалық дағдыларын дамытуға зор ықпал етеді. Интеграциялық сабақтар арқылы оқушылар тек теориялық біліммен шектелмей, оны нақты өмірлік жағдайларда қолдана білуге үйренеді, табиғатты қорғау және экологиялық мәселелерге деген жауапкершілігін арттырады.

Тәжірибелік бағыттағы интеграцияланған сабақтар оқушылардың зерттеу қабілеттерін, аналитикалық ойлауын және эксперимент жүргізу дағдыларын жетілдіреді. Сонымен қатар, бұл әдіс оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың оқу процесіне белсенді қатысуына мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, пәндердің интеграциясы – қазіргі заманғы білім беру талаптарына сай келетін әрі оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал ететін маңызды педагогикалық тәсіл. Бұл әдісті жүйелі түрде қолдану арқылы білім сапасын арттырып қана қоймай, жас ұрпақтың табиғатты қорғауға деген жауапкершілігін қалыптастыруға мүмкіндік бар. Сондықтан, мұғалімдер мен әдіскерлердің бұл бағыттағы жұмыстарын жалғастырып, тәжірибелерін жетілдіруі – болашақ ұрпақтың экологиялық сауатты әрі білікті болуына негіз қалайды.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Қараев А. Жаратылыстану пәндерін оқыту әдістемесі. – Астана: Нұрлы әлем, 2010.

2. Әбдіқалықова Ж., Қуанышбаев Б. Интеграциялық сабақтар арқылы оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыру // Жаратылыстану ғылымдары мен технологиялар. – 2018. – №3.

3. Мұқанов Ә., Төлегенова Г. Экологиялық білім берудің әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2016.

4. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі

5. Бекмұханбетова Г., Сәрсенова А. Химия мен биология пәндерін интеграциялау әдістері // Педагогика және психология. – 2019. – №2.

6. Интернет-ресурстар:

- <https://bilim.kz>

- <https://ecology.kz>

ӨОЖ 372.854

**Әсілбек Нұржамал
Жүнісбекқызы**

Шымкент қаласы А.С.Пушкин атындағы №1 мектеп-гимназиясының химия пәнінің мұғалімі

ХИМИЯ САБАҒЫНДА САРАЛАП ОҚИТУ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫҢ ЖЕКЕ ОҚУ ТРАЕКТОРИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа. Бұл мақалада химия сабақтарында саралап оқыту әдісін қолдану арқылы оқушылардың жеке оқу траекториясын қалыптастыру мәселесі қарастырылған. Саралап оқыту әдісі әрбір оқушының білім деңгейі, қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес жеке оқу бағдарламаларын құруға мүмкіндік береді.

Мақалада әдістің мәні, ерекшеліктері және оны химия пәнінде жүзеге асыру жолдары баяндалған. Сонымен қатар, жеке оқу траекториясын қалыптастырудың тиімді тәсілдері мен педагогикалық нәтижелері талданады. Нәтижесінде, бұл әдіс оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, білім сапасын жақсартуға ықпал етеді деп көрсетілген. Мақала педагогтерге саралап оқытудың маңыздылығы мен қолдану тәсілдерін түсінуге көмектеседі және білім беру процесін жетілдіруге бағытталған ұсыныстар береді.

Кіріспе

Білім беру жүйесінде оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру және жеке даму жолдарын қолдау маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Әрбір оқушының білім деңгейі, қызығушылықтары, қабілеттері мен танымдық ерекшеліктері әртүрлі болғандықтан, саралап оқыту әдісін қолдану өзекті мәселеге айналады. Бұл әдіс оқушылардың жеке қажеттіліктеріне сәйкес білім беру қадамдарын ұйымдастыруға мүмкіндік береді, соңында олардың пәнге деген қызығушылығы артып, оқу белсенділігі күшейеді.

Химия пәні – табиғи заңдылықтарды терең түсінуді талап ететін күрделі ғылым саласының бірі. Сондықтан химияны оқытуда әрбір оқушының жеке даму деңгейін ескеру маңызды. Саралап оқыту әдісі арқылы мұғалім әрбір оқушыға арналған жеке оқу жоспарын құрып, олардың білім алу процесін тиімді ұйымдастыра алады. Бұл тәсілдің көмегімен оқушылардың қызығушылығы мен шығармашылық қабілеттері дамып, пәнге деген ынтасы артады.

Қазіргі кезде білім беру талаптарына сай, педагогтер жаңа әдіс-тәсілдерді меңгеріп, оларды өз сабақтарында тиімді пайдалана білуі тиіс. Осыған орай, мақалада химия сабағында саралап оқыту әдісін қолдану арқылы оқушылардың жеке оқу траекториясын қалыптастырудың теориялық негіздері мен практикалық тәсілдері қарастырылып, оның педагогикалық тиімділігі көрсетіледі.

Қазіргі кезде білім беру жүйесінде білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру және олардың жеке дамуын қолдау маңызды орын алады. Әрбір оқушының білім деңгейі, олардың қызығушылықтары мен қабілеттері әртүрлі болғандықтан, педагогтердің кәсіби қызметінде саралап оқыту әдісін қолдану өзекті мәселеге айналады. Бұл әдіс оқушылардың жеке қажеттіліктеріне сәйкес білім беру процесін ұйымдастыруға мүмкіндік беріп, олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Саралап оқыту әдісінің мәні мен маңызы

Саралап оқыту - бұл әрбір оқушының жеке

қажеттіліктеріне, қабілеттеріне және оқу деңгейіне сәйкес білім беру тәсілі. Бұл әдіс арқылы мұғалім әрбір оқушыға арналған жеке оқу бағдарламасын құрып, олардың өз мүмкіндіктерін толық пайдалануына жағдай жасайды. Нәтижесінде, оқушылардың оқу мотивациясы артып, пәнге деген қызығушылығы күшейеді.

Химия сабағында саралап оқытудың ерекшеліктері

1. Оқушылардың деңгейін анықтау. Оқушылардың білім деңгейін диагностикалық жұмыстар арқылы анықтау – оқыту процесінің маңызды кезеңі. Бұл әдіс арқылы мұғалім әрбір оқушының пән бойынша меңгерген білімін, дағдыларын және түсіну деңгейін нақты бағалайды. Диагностикалық жұмыстарды жүргізу кезінде тестілер, сұрақ-жауап, практикалық тапсырмалар немесе әңгімелесу қолданылуы мүмкін. Нәтижесінде, мұғалім оқушылардың күшті және әлсіз жақтарын анықтап, олардың жеке қажеттіліктеріне сәйкес оқу материалдарын іріктеп, сабақтың мазмұнын және әдіс-тәсілдерін жоспарлай алады. Бұл тәсіл оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын арттырып, олардың жеке даму жолдарын дұрыс бағыттауға мүмкіндік береді.

2. Жеке оқу траекториясын құру. Әрбір оқушының қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес жеке жоспар жасау – оқушылардың жеке даму ерекшеліктерін ескере отырып, олардың білім алу процесін тиімді ұйымдастырудың негізгі қадамы. Бұл мақсатта мұғалім оқушылардың диагностикалық нәтижелері негізінде әрбіріне арналған оқу бағдарламасын, тапсырмалар мен мақсаттарды анықтайды. Жеке оқу жоспары оқушының қызығушылықтары мен қабілеттерін ескере отырып, оның білім деңгейін көтеруге бағытталған түрлі әдіс-тәсілдерді қамтиды. Сонымен қатар, бұл жоспар оқушының даму бағытын нақтылап, оны өз мүмкіндіктерін толық пайдалана отырып, пән бойынша жетістіктерге жетуіне көмектеседі. Жеке траекторияны құру арқылы әрбір оқушы өзіне ыңғайлы әрі қызықты жолмен білім алуға ынталанады және пәнге деген қызығушылығы артады.

3. Тәжірибелік жұмыстар мен тапсырмаларды бейімдеу. Қиындық деңгейін әртүрлі ету арқылы барлық оқушыларға қолайлы жағдай жасау – оқыту процесінде әрбір оқушының жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, тапсырмаларды икемді түрде өзгерту маңызды. Мұғалім тәжірибелік жұмыстар мен тапсырмаларды қарапайым және күрделі нұсқаларға бөледі, осылайша әрбір оқушы өз деңгейіне сәйкес жұмыс істей алады. Бұл әдіс арқылы оқушылардың қызығушылығы мен сенімділігі артып, қиындықтарға төтеп беруге ынталанады. Сонымен қатар, тапсырмалардың

деңгейін бейімдеу оқушылардың жеке даму ерекшеліктеріне сай білім алу процесін оңтайландырып, олардың пәнге деген ынтасын арттырады. Осылайша, барлық оқушылар үшін тиімді әрі қолайлы оқу ортасы қалыптасады.

4. Қолдау көрсету және кері байланыс. Оқушылардың жетістіктерін бағалап, оларға керек көмекті ұсыну – оқыту барысында маңызды рөлге ие. Мұғалім оқушылардың әрбір жеткен жетістігін мақтап, олардың күшті жақтарын анықтап, ынталандыра алады. Сонымен қатар, тапсырмаларды орындағанда қиындықтарға тап болған оқушыларға қосымша түсіндірме жұмыстарын жүргізіп, кеңес немесе жеке қолдау көрсетеді. Кері байланыс арқылы оқушылар өздерінің жіберген қателерін түсінеді және одан сабақ алады. Ал мұғалім оқушылардың даму деңгейін бақылап, әрі қарай өз жұмыс жоспарын түзеді. Бұл тәсіл оқушылардың сенімділігін арттырады және пәнге деген қызығушылығын күшейтеді. Сондай ақ әрі жеке тұлға ретінде дамуына оң әсер етеді.

Жеке оқу траекториясын қалыптастырудың әдістеріне толылар болсақ:

- Оқушыларға дифференциалды тапсырмалар беру. Олардың деңгейіне сай түрлі тапсырмалар ұсыну, жеке қабілеттерін ескере отырып, оқу процесін тиімді ету.

- Оқушыларға нақты әрі қолжетімді жеке мақсаттар белгілеу, мотивацияны арттыру және жеке даму бағытын анықтау.

- Қолданбалы жобалар мен зерттеу жұмыстары: оқушылардың қызығушылығын арттырып, шығармашылық қабілеттерін дамыту арқылы практикалық дағдыларды меңгерту.

- Топтық және ынтымақтастықта жұмыс жасау: жеке және топтық жұмыстарды дұрыс үйлестіру арқылы өзара тәжірибе алмасуын ұйымдастыру, коммуникативтік дағдыларды жетілдіру және оларды топтық жұмысқа бейімдеу.

- Тұлғалық даму жоспарын құру: әр оқушының мүдделері мен қажеттіліктерін ескере отырып, жеке даму жоспарын жасау және оны жүзеге асыруда қолдау көрсету.

- Қолдау мен кері байланыс беру: оқушылардың жетістіктері мен кемшіліктерін бақылап, тұрақты кері байланыс арқылы мотивацияны сақтау және түзетулер енгізу.

- Инновациялық әдістерді қолдану: ойын технологиялары, интерактивті оқыту құралдары мен цифрлық ресурстарды пайдалану арқылы оқу процесін қызықты әрі тиімді ету.

- Өзін-өзі бағалау және рефлексия: оқушыларға өздерінің оқу барысындағы жетістіктері мен кемшіліктерін бағалауға мүмкіндік беру, өзіндік талдауды дамыту.

Осы әдістерді дұрыс үйлестіру арқылы,

педагог әрбір оқушының жеке ерекшеліктеріне сай білім алу траекториясын құра алады.

Саралап оқытуды ұйымдастырудың педагогикалық нәтижелеріне тоқталсақ, саралап оқыту әдісі арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады, білім сапасын жақсартады, оқу мотивациясын күшейтеді, өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамытады, әрбір оқушының жеке даму жолын анықтауға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, саралап оқыту әдісі химия пәнін оқытуда оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, олардың білім алу процесін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл әдіс арқылы әрбір оқушының қызығушылығы мен қабілеттері ескеріліп, жеке оқу траекториясы қалыптасады, нәтижесінде пәнге деген ынта мен мотивация артады. Сонымен қатар, саралап оқыту педагогтарға оқушылардың даму деңгейіне сәйкес сабақтарды жоспарлауға және жүргізуге көмектеседі, бұл өз кезегінде білім сапасын жақсартуға ықпал етеді.

Осы әдісті қолдану арқылы оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеті дамиды, олардың пәнге деген қызығушылығы артып, оқу мотивациясы күшейеді. Бұл тәсілдің тиімділігі педагогикалық практикада дәлелденген және болашақта білім беру процесін жетілдіруде маңызды рөл атқарады. Сондықтан, мұғалімдерге саралап оқытудың маңыздылығын түсініп, оны сабақта кеңінен қолдану ұсынылады. Бұл – жеке тұлғаның дамуына бағытталған білім беру жүйесін құрудың негізгі қадамы болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Білім беруді жаңарту: саралап оқытудың теориясы мен практикасы. – Алматы, 2020.

2. Қалиев А., Мұқанов А. Педагогика негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.

3. Төлеуова Г., Әбдірахманова Ж. Жеке тұлғаны дамытуда саралап оқытудың рөлі. – Алматы, 2021.

ӘОЖ 372.854

**Исаева Акмарал
Акилбековна**

*Шымкент қаласы, №2
кешкі мектебінің химия
пәні мұғалімі*

ХИМИЯ САБАҒЫНДА ТИІМДІ КЕРІ БАЙЛАНЫС БЕРУ ӘДІСТЕРІ

Аңдатпа. Бұл мақалада химия сабақтарында тиімді кері байланыс берудің әдістері қарастырылған. Кері байланыс оқушылардың білімін бағалау мен дамытуда маңызды рөл атқарады, олардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, оқу нәтижелерін жақсартуға мүмкіндік береді. Мақалада жеке және топтық талдау, жазбаша кері байланыс, дамытушылық сұрақтар қою, автоматтандырылған бағалау, өзін-өзі және өзара бағалау сияқты әдістер сипатталады. Сонымен қатар, визуализация және жеке кеңес беру тәсілдері де қарастырылған. Тиімді кері байланыс арқылы оқушылардың химия пәніне деген қызығушылығы артып, шығармашылық ойлау қабілеті дамиды, ал мұғалімдердің кәсіби шеберлігі жетілдіріліп, сабақтың сапасы жоғарылайды. Бұл материал педагогтарға химия сабағында кері байланысты тиімді ұйымдастыруға арналған практикалық кеңес ретінде ұсынылады.

Кіріспе

Білім беру процесінде кері байланыс – білім алушылардың білімін бағалау мен оларды дамытуда маңызды рөл атқаратын негізгі құрал болып табылады. Ол оқушылардың оқу материалын қаншалықты меңгергенін анықтауға, күшті және әлсіз жақтарын айқындауға, ары қарайғы оқу бағыттарын белгілеуге мүмкіндік береді. Химия пәні – күрделі әрі мазмұнды ғылым саласы болғандықтан, оқушылардың түсіну деңгейін үнемі бақылап, қажетті түзетулер енгізу маңызды. Тиімді кері байланыс арқылы мұғалім оқушылардың қателерін түзетіп, олардың қызығушылығын арттыра алады, шығармашылық ойлау қабілетін дамытады және пәнге деген ынтасын күшейтеді.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде кері байланыстың маңызы артып келеді. Ол тек бағалау ғана емес, сонымен қатар оқушылардың өзін-өзі бағалау дағдыларын қалыптастыруға, өз бетімен жұмыс істеуіне және жауапкершілігін арттыруға ықпал етеді. Химия сабағында қолданылатын әртүрлі әдістер мен тәсілдер арқылы мұғалімдер оқушылардың білім деңгейін нақты анықтап, олардың қызығушылығын оятып,

пөнге деген ынтасын арттыра алады.

Кері байланыс – оқыту процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, ол оқушылардың білім деңгейін анықтауға және олардың оқу жетістіктерін арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, кері байланыстың әртүрлі әдістерін қолдану арқылы сабақтың тиімділігін арттыруға болады. Жеке және топтық талдау, жазбаша пікірлер, дамытушылық сұрақтар қою, автоматтандырылған бағалау және өзара бағалау сияқты тәсілдер оқушылардың білімін жүйелеуге және өзін-өзі бағалауға дағдыландырады. Бұл әдістердің үйлесімді қолданылуы сабақтың сапасын көтеріп, оқушылардың пөнге деген ынтасын арттырады әрі олардың білім алу процесін қызықты әрі нәтижелі етеді.

Тиімді кері байланыс берудің маңызы

Химия пәнінде нақты әрі уақытында берілген кері байланыс оқушылардың теориялық білімін практикамен ұштастыруға көмектеседі.

Химия сабағында қолданылатын тиімді кері байланыс әдістері

1. Жеке және топтық талдау

- О қ у ш ы л а р д ы ң о р ы н д а ғ а н тапсырмаларын жеке немесе топтық түрде талдау. Мұнда мұғалім әр оқушының немесе топтың жұмысын бағалап, жетістіктері мен кемшіліктерін көрсетеді.

Мысал ретінде химия сабағында өткізілетін тәжірибелік жұмыс немесе есеп шығару тапсырмаларын қарастыруға болады. Мысалы, оқушыларға «Қышқылдар мен сілтілердің реакциясы» тақырыбында есептер беру немесе тәжірибе жүргізу тапсырмасы беріледі. Тапсырманы орындаған соң, мұғалім әр оқушының немесе топтың жұмысын жеке немесе топтық түрде талдайды.

Жеке талдау кезінде мұғалім әр оқушының есептеу әдісін, түсінгенін және нәтижелерін бағалайды. Егер бір оқушы дұрыс есептеп, нақты қорытынды шығарса, оны мадақтап, жетістігін атап өтеді. Ал екінші оқушының қателері болса, оны түсіндіреді және қайталап орындауға кеңес береді.

Топтық талдау кезінде бірнеше оқушыдан құралған топтың жұмысын бағалау жүргізіледі. Мұғалім топтың бірлескен жұмысына назар аударады: олар қалай ынтымақтасқанын, әрбір мүшенің рөлі қандай болғанын, тапсырманы қалай орындағандарын бағалайды. Мысалы, бір топ тәжірибе жүргізіп, нәтижелерін дұрыс түсіндірсе және бірлесе жұмыс істесе, оны жоғары бағалайды. Ал егер топ мүшелері арасында ынтымақтастық болмаса немесе тапсырманы орындауда қателер болса, мұғалім оларға кеңес беріп, қайталап орындауға бағыттайды.

Осылайша, жеке және топтық талдау арқылы мұғалім оқушылардың нақты жетістіктері мен кемшіліктерін анықтап, әрі қарайғы оқу процесін тиімді ұйымдастырады. Бұл әдіс оқушылардың өз білімдерін бағалауға дағдылануына көмектеседі әрі ынтымақтастық пен жауапкершілік сезімін арттырады.

2. Жазбаша кері байланыс

Жазбаша кері байланыс – оқушылардың орындаған тапсырмаларына немесе бақылау жұмыстарына мұғалімнің жазбаша түрде берген пікірлері мен кеңестері. Бұл әдіс оқушылардың білім деңгейін нақты бағалауға, олардың қателерін анықтауға және түзету жолдарын көрсетуге мүмкіндік береді. Мұғалім әрбір жұмысқа жеке немесе топтық түрде түсіндірме, түзету ұсыныстары мен кеңестер жазады, сонымен қатар оқушылардың жетістіктерін атап өтіп, ынталандырады.

Мысалы, есеп шығарған оқушының жұмысын қарап, мұғалім оның дұрыс және бұрыс тұстарын көрсетеді, қателерін түсіндіреді және қайталап орындау үшін нақты нұсқаулар береді. Бұл әдіс оқушыларға өз қателерін түсінуге көмектеседі әрі оларды түзету арқылы білімдерін бекітеді. Сонымен қатар, жазбаша кері байланыс оқушылардың өзін-өзі бағалау дағдыларын дамытуға ықпал етеді, себебі олар өз жұмыстарын мұғалімнің пікірлерімен салыстырып, кемшіліктерін анықтай алады.

Жазбаша кері байланысты қолдану арқылы мұғалім оқушылардың жеке қажеттіліктеріне сай кеңес бере алады және олардың оқу процесіне белсенді қатысуын арттырады. Бұл әдіс әсіресе бақылау жұмыстары мен үй тапсырмаларын бағалау кезінде тиімді болып табылады әрі оқушылардың пөнге деген қызығушылығын оятады. Сонымен қатар, жазбаша кері байланыс оқыту процесінде тұрақты әрі жүйелі қолданылса, білім сапасын арттыруға зор үлес қосады.

3. Дамытушылық сұрақтар қою

Д а м ы т у ш ы л ы қ с ұ р а қ т а р қ о ю – оқушылардың ойлау қабілетін, аналитикалық және шығармашылық ойлауын дамытуға бағытталған әдіс. Бұл әдісте мұғалім сабақ барысында немесе сабақ соңында оқушыларға нақты әрі терең ойлануды талап ететін сұрақтар қояды. Мысалы: «Неліктен бұл реакция осылай жүрді?», «Қандай өзгерістер байқалды?», «Бұл тәжірибеден қандай қорытынды шығаруға болады?», «Егер жағдайды басқа тәсілмен жүргізсе, қандай нәтижеге жетер едік?» сияқты сұрақтар оқушылардың пән бойынша білімін тереңдетуге, ойлау дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Бұл әдіс оқушылардың өз ойларын жүйелеуге, дәлелдер келтіруге және логикалық байланыстарды түсінуге ынталандырады.

Сонымен қатар, дамытушылық сұрақтар арқылы оқушылардың пөнге деген қызығушылығы артып, шығармашылық қабілеттері дамиды. Мұғалім әрбір сұраққа жауап алу арқылы оқушылардың түсіну деңгейін анықтап, қажетті бағытта қосымша түсіндірулер жүргізе алады.

Бұл тәсіл әсіресе зерттеу жұмыстары, тәжірибелер мен талдау жүргізу кезінде тиімді болып табылады әрі білімнің тереңдеуіне зор ықпал етеді. Сонымен қатар, дамытушылық сұрақтар оқушылардың сыни ойлауын дамытуға және пөнге деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді.

4. Кері байланысты автоматтандыру (формативті бағалау)

- Сабақ барысында жүргізілетін қысқа тестілер, викториналар, «жылдам жауап» сессиялары арқылы оқушылардың меңгеру деңгейін анықтау.

- Мұғалім әр жауаптан кейін нақты әрі қысқа кеңес береді.

5. Өзін-өзі бағалау және өзара бағалау

- Оқушылар өздері мен сныптастарының жұмыстарын бағалайды.

- Бұл әдіс олардың өзіндік бақылау дағдыларын дамытады және жауапкершілігін арттырады.

6. Кері байланысты визуализациялау

- Диаграммалар, графиктер, сызбалар арқылы оқушылардың жетістіктері мен кемшіліктерін көрсету.

- Мысалы, химиялық реакцияларды схемаларды пайдалану арқылы түсіндіру.

7. Мұғалімнің жеке кеңестері мен тренингтері

- Сабақ соңында немесе жеке кездесулерде мұғалім оқушыға нақты кеңес береді.

- Бұл әдіс жеке қажеттіліктерге бағытталған әрі мотивацияны арттырады.

Қорытынды

Қорытындылай келе, химия сабақтарында тиімді кері байланыс беру оқушылардың білімін тереңдетуге, пөнге деген қызығушылығын арттыруға және олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға маңызды әсер етеді. Тиімді кері байланыс әдістерін қолдану арқылы мұғалімдер оқушылардың оқу жетістіктерін нақты бағалап, олардың әлсіз тұстарын анықтап, қажетті түзетулер енгізе алады. Бұл өз кезегінде оқушылардың білім деңгейін көтеріп, пөнге деген ынтасын арттырады, әрі олардың өзін-өзі бағалау және өзара бағалау дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, кері байланыстың әртүрлі тәсілдерін үйлесімді пайдалану сабақтың сапасын жақсартып, оқушылардың белсенділігін арттырады. Визуализация, дамытушылық сұрақтар қою, автоматтандырылған бағалау

жүйелері мен жеке кеңес беру сияқты әдістердің қолданылуы оқыту процесін қызықты әрі нәтижелі етеді. Бұл педагогикалық тәсілдер мұғалімдердің кәсіби шеберлігін жетілдіріп, оқыту сапасын арттыруға ықпал етеді.

Жалпы алғанда, химия пәнінде кері байланысты тиімді ұйымдастыру білім беру процесінің маңызды аспектісі болып табылады. Ол оқушылардың білім деңгейін жүйелі бақылауға және олардың жеке даму жолдарын дұрыс бағыттауға мүмкіндік береді. Сондықтан мұғалімдер үшін бұл әдістерді меңгеру және сабақта қолдану кәсіби даму мен оқу нәтижелерін жақсартудың негізгі кепілі болып табылады. Болашақта бұл бағыттағы зерттеулер мен тәжірибелерді жалғастыра отырып, оқыту әдістемесін одан әрі жетілдіру маңызды болып қала береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Әбдіқалықова Г.Қ. Оқыту әдістемесі: теориясы мен тәжірибесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2015.

2. Бейсенова А.Қ., Қуанышбекова Ж.М. Педагогикалық технологиялар және олардың қолданылуы. – Астана: Нұрлы әлем, 2018.

3. Жақсылықова Г.М. Білім беруде кері байланыстың маңызы және әдістері // Білім беру және ғылым. – 2017. – №3. – Б.45-52.

4. Қоянбаев Б., Қоянбаев Ж. Педагогика негіздері: оқулық. – Алматы: Атамұра, 2012.

5. Тәжібаев Т., Мұқанов Ә. Химия пәнін оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.

6. Шәкірова, Г., Әбдірахманова, Л. Оқыту процесінде кері байланысты ұйымдастыру жолдары // Педагогика және психология. – 2019. – №2. – Б.78-85.

ӨОЖ 372.862

Өскенбай Меруерт Құнанбайқызы

Шымкент қаласы, Ы.Алтынсарин
атындағы №65 мектеп-
гимназиясының информатика
пәні мұғалімі

САБАҚТА ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ ҮШІН АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа. Мектепте информатика пәнінің мұғалімі болып жұмыс істей отырып мен дәстүрлі сабақты өзгертудің тиімді құралдарының бірі - ақпараттық технологияларды қолдану деген қорытындыға келдім. Мұғалімнің міндеттерінің бірі– жеке уәжді, оқуға деген қызығушылықты ояту, өзін-өзі жетілдіруге деген құштарлық, «оқушыларды оқуға үйрету». Егер оқушылар мұғалімнен қажетті қолдауды, сондай-ақ оқу құралдарын алса, олар жаңа мүмкіндіктерді аша алады.

Сабаққа оқу материалын дайындау мен ұсынудың ең сәтті түрлерінің бірі мультимедиялық презентациялар жасау деп санаймын. Мультимедиялық презентациялар – бұл компьютерлік бағдарламалар арқылы ақпаратты ұсынудың ыңғайлы және тиімді әдісі. Ол динамиканы, дыбыс пен бейнені, яғни баланың назарын ұзақ уақыт бойы ұстап тұратын факторларды біріктіреді. Қабылдаудың екі маңызды мүшесіне (есту және көру) бір уақытта әсер ету әлдеқайда үлкен нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Презентация белгілі бір сыныптың, тақырыптың, пәннің ерекшеліктеріне сүйене отырып, оқу материалын дербес құрастыруға мүмкіндік береді, бұл оқу мақсатына максималды жету үшін сабақ құруға мүмкіндік береді. Менің тәжірибемде сабақтардың тиімділігін арттырудың бір жолы– PowerPoint бағдарламасында презентация жасау арқылы сабақтар өткізу. Бұл сабаққа дайындық құралдарын таңдауда мүмкіндіктерді кеңейтеді, танымдық белсенділікті арттыруға көмектеседі. Мұндай сабаққа дайындық үлкен алдын-ала жұмысты қажет етеді: слайдтарды құру, олардың әрқайсысы сабақтың құрылымына логикалық түрде сәйкес келуі керек, қажетті үлестірмелі және дидактикалық материалдарды таңдау. Презентация сабақты жарқын, бейнелі, көрнекі, есте қаларлық, эмоционалды етеді. Тақтада көптеген схемалар мен анықтамалық сигналдарды салу, шағын форматтағы суреттер мен фотосуреттерді көрсету қажет сабақтар бар – бұл көп уақыт пен кеңістікті қажет етеді. Ал, компьютердің, проектордың және экранның

көмегімен бұл тапсырма сәтті шешіледі.

Презентациялармен жұмыс көлемді материалды нақтылауға, оны қысқа және нақты тұжырымдауға, алынған ақпаратты қысқаша конспект түрінде ұсына отырып, жүйелеуге мүмкіндік береді. Мен мультимедиялық презентацияларды өз оқушыларыммен бірге дайындаймын, оларды бірлескен шығармашылықтың қызықты процесіне тартамын. АКТ қолдану оқушылардың білімді игеру процесінде белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Қазіргі жасөспірім бүгінде компьютерді жақсы біледі және интернетте көп уақыт өткізеді. Біздің міндетіміз– оқушылардың осындай қызығушылығын пайдалану, оны дұрыс бағыттау.

Оқушылар АКТ қолдану арқылы өткен инновациялық сабақтарды үлкен қызығушылықпен қабылдайды. Олар мұндай сабақтың міндетті кезеңі болып табылатын рефлексияда өз көзқарастарын білдіреді:

«...слайдтарда схемалар, кестелер мен графиктер көрсетілген кезде сабақ материалы әлдеқайда түсінікті»;

«..., мен бүгінгі сабақты өмір бойы есімде сақтаймын»;

«мұндай ерекше сабақтар тиімді»;

«о, мен мәтінді толық оқымадым, бірақ бүгінгі сабақтан кейін Мен бәрін міндетті түрде оқимын»;

«ал маған топта жұмыс істеу өте ұнайды, сіз қолдауды сезінесіз және жауап беру соншалықты қорқынышты емес».

Айта кету керек, мұндай сабақтардың тиімділігі өте жоғары. Мен компьютерді қызметті автоматтандыруға және нәтижелерді өңдеуге уақытты үнемдеуге мүмкіндік бар жерде қолданамын (әр түрлі бақылау, тестілеу бағдарламалары). Информатика сабақтарында оқушылар компьютерде жұмыс істеу дағдыларын жиі алады. Мұны олар тек экранда мұғалімнің демонстрациясы кезінде жасай алады. Көбінесе біздің мұғалімдер жаңа материалды түсіндіру, қайталау және жалпылау кезінде көрсету үшін компьютер мен мультимедиялық проекторды пайдаланады. Білім беру стратегиясы оқушының педагогикалық процестің субъектісі болуына және оқытудың жеке бағытқа ие болуына негізделеді. Мен ең алдымен оқушылардың жеке қабілеттерін, олардың жұмыс қарқынын, оқудағы жеке жетістіктерін ескеремін.

Қазіргі мұғалім әртүрлі балалармен: оқуға дайындық деңгейі әр түрлі, ақыл-ойы әр түрлі, оқуға деген көзқарасы әр түрлі оқушылармен бір уақытта жұмыс істей білуі керек. Заманауи педагогикалық технологияларды қолдану мүмкіндік береді: есте сақтау функциясы ретінде оқытудан психикалық даму процесі ретінде оқытуға дейін; орташа оқушыға бағдарланудан

сараланған және жеке оқыту бағдарламаларына дейін.

АКТ қаншалықты жиі пайдалану керек? Уақыт өте келе барлық компьютерлік технологиялар үйреншікті болып, осы кезеңдегідей назар аударуды тоқтатады, демек, бұл инновацияның бір жағымды жағы – оқушылардың қызығушылығының артуы жоғалады деген қорқыныш бар. Қалай болу керек? Менің ойымша, бұл туралы ойламаңыз: қызықты болған кезде, сұранысқа ие кезде пайдалану керек.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұхамедьярова А. Білім беру жүйесіне ақпараттық технологияларды енгізу. – Шымкент: Шымкент университеті, 2021.

2. Сейітов А. Цифрлық білім беру: теория және практика. – Алматы: Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2022.

3. Бейсенова А. Заманауи білім беру: ақпараттық технологиялар. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2019.

4. Кенжебаев А. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану арқылы оқыту. – Алматы: Республикалық баспа кабинеті, 2020.

ӨОЖ 372.862

Адырбаева Зина Ариповна

Шымкент қаласы, М.Х.Дулати
атындағы үш тілде оқытатын
№8 мамандандырылған
гимназияның информатика
пәні мұғалімі

PYTHON ТІЛІН ОҚЫТУ – АЛГОРИТМДІК ОЙЛАУДЫҢ НЕГІЗІ

Аңдатпа. Бұл мақалада Python бағдарламалау тілін оқытудың алгоритмдік ойлауды дамытудағы рөлі қарастырылады. Алгоритмдік ойлау – мәселелерді жүйелі түрде шешу, логикалық құрылымдау және тиімді шешім табу қабілеті ретінде сипатталып, оны мектеп жасындағы оқушыларда қалыптастырудың маңыздылығы талданады. Python тілінің қарапайым синтаксисі, түсінікті құрылымы және бай кітапханалары оны оқытуда тиімді құрал ретінде қолдануға мүмкіндік береді. Мақалада оқыту үдерісінде Python-ды пайдаланудың әдістері, тапсырма түрлері мен оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жолдары ұсынылған. Сонымен қатар мұғалімдер мен оқушыларға арналған практикалық ұсыныстар беріліп,

пәннің мазмұнын өмірлік жағдаяттармен байланыстырудың маңызы көрсетіледі.

Бүгінгі таңда ақпараттық технологиялар қарқынды дамып келе жатқан сала ретінде білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады. Елімізде білім беру мазмұнын жаңарту, оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру және ХХІ ғасыр дағдыларын меңгерту мақсатында бағдарламалау негіздерін ерте жастан оқыту қолға алынуда. Бұл бағытта Python бағдарламалау тілі ерекше маңызға ие.

Python – қарапайым синтаксисі, оқуға жеңіл құрылымы және кең мүмкіндіктерімен ерекшеленетін заманауи бағдарламалау тілі. Оны үйрену арқылы оқушылар тек техникалық білім алып қана қоймай, алгоритмдік ойлауды, яғни мәселені кезең-кезеңімен шешуді, логикалық құрылымдауды және оңтайлы шешім табуды үйренеді [1].

Алгоритмдік ойлау дегеніміз не?

Алгоритмдік ойлау – белгілі бір мәселені шешу үшін логикалық, жүйелі қадамдарды құру қабілеті. Ол келесі дағдыларды қамтиды:

- Мәселені анықтау және талдау;
- Шешім жолдарын жоспарлау;
- Қадамдық нұсқаулық (алгоритм) құру;
- Код арқылы жүзеге асыру;
- Қателерді түзету және оңтайландыру.

Бұл ойлау түрі тек информатикада ғана емес, математикада, жаратылыстануда, инженерияда және күнделікті өмірде де маңызды. Сондықтан оқушылардың алгоритмдік ойлау қабілетін дамыту – білім берудің өзекті міндеттерінің бірі[5].

Python тілін алгоритмдік ойлауды үйретудің негізі ретінде таңдауға бірнеше себеп бар:

1. Қарапайым және түсінікті синтаксис

Python тілінің синтаксисі табиғи тілге жақын. Бұл оқушыларға бағдарламалау логикасына назар аударуға мүмкіндік береді. Мысалы, басқа тілдермен салыстырғанда Python-да код аз және оқуға жеңіл:

```
python
КопироватьРедактировать
if age >= 18:
    print("Сіз ересексіз.")
else:
    print("Сіз кәмелет жасқа толмағансыз.")
```

2. Оқу үдерісіне бейімделген

Python – жаңа бастаушылар үшін арнайы бейімделген тіл. Мектеп бағдарламасына енгізуге қолайлы, себебі:

- Түзетуге жеңіл;
- Қате туралы хабарламалар түсінікті;
- Қосымша құралдар (IDLE, Thonny, Jupyter) оқушылармен жұмыс істеуді жеңілдетеді.

3. Модульдер мен кітапханалар байлығы

Python-да әртүрлі деңгейдегі оқушыларға арналған модульдер бар:

- **math, random** – бастауыш математика;
- **turtle** – графика және визуалды бағдарламалау;
- **pygame** – ойын жасау арқылы логиканы дамыту;
- **pandas, matplotlib** – деректермен жұмыс (жоғары сыныптар үшін).

Python арқылы алгоритмдік ойлауды қалай дамытуға болады?

1. Қарапайым тапсырмалардан бастау
Алдымен, шартты операторлар, циклдер, айнымалылар секілді негізгі ұғымдарды меңгерту қажет. Оқушылар келесі типтегі тапсырмаларды орындай алады:
 - Натурал сандардың қосындысын есептеу;
 - Белгілі бір шартқа сәйкес сандарды шығару;
 - Ең үлкен/кіші элементті табу.
2. Күрделілігі артып отыратын жобалар беру

Python тілін оқыту барысында шағын жобалар құру оқушылардың қызығушылығын арттырып, алгоритмдік ойлауын тереңдетеді:

- Калькулятор жасау;
- Тест жүйесін құрастыру;
- Бинго немесе викторина ойыны.

Бұл тапсырмалар оқушыны мәселені талдауға, шешу жолдарын құруға және қателермен жұмыс істеуге үйретеді [4].

3. Визуализация арқылы түсіну
turtle модулі арқылы оқушылар алгоритмдік ойлауды графикалық түрде игереді. Мысалы, белгілі бір бұрышпен бұрылу, шеңбер салу, фракталдар жасау – күрделі логикалық ойлауды талап етеді.

4. Жобалау әдісі мен топтық жұмыс
Топпен жұмыс жасау арқылы оқушылар бір-бірінен үйренеді, талдау жасайды және өз идеяларын кодқа айналдыруды үйренеді. Бұл әдіс ұжымдық шешім қабылдауды және креативті ойлауды дамытады [3].

Python тілі және функционалдық сауаттылық

Python тілі тек алгоритмдік ойлауды ғана емес, сонымен қатар функционалдық сауаттылықты – яғни шынайы өмірлік жағдайларды шешу қабілетін дамытады. Мысалы:

- Жол жүру уақыты мен қашықтықты есептеу;
 - Отбасылық бюджет жоспарлау;
 - Деректерді жинап, өңдеу және талдау.
- Бұл тапсырмалар оқушыларды ақпаратты түсініп қолдануға, дерекке негізделген шешім қабылдауға үйретеді.

Мұғалімдер мен оқушыларға арналған ұсыныстар

Мұғалімдерге:

- Оқушылардың жас ерекшелігі мен дайындық деңгейін ескере отырып Python тапсырмаларын іріктеу;
- Шығармашылықты, жобалық жұмыс элементтерін енгізу;
- Бағдарламалауда кездесетін қателерді оқыту үшін мүмкіндіктерге айналдыру;
- Бақылау жұмыстары арқылы алгоритмдік ойлауды бағалау үшін нақты критерийлер құру [2].

Оқушыларға:

- Тапсырмаларды орындау кезінде “Неге бұл шешім дұрыс?”, “Басқа жолмен қалай шығаруға болады?” деген сұрақтар қою;
- Қателерден қорықпай, олардан сабақ алу;
- Python жобаларында нақты өмірлік мәселелерді қолдануға тырысу [2].

Қорытынды

Python тілін оқыту – оқушылардың бағдарламалау машығын ғана емес, сонымен қатар алгоритмдік, логикалық, жүйелік және функционалдық ойлау қабілеттерін қалыптастырудың тиімді жолы. Бұл дағдылар кез келген салада табысты болудың іргетасы болып табылады.

Мектептегі информатика пәні – тек техникалық білім беретін пән ғана емес, ол – болашақ өмірлік мәселелерді шешуге үйрететін платформа. Ал Python тілі – сол мақсатқа жетудің қолжетімді, заманауи және нәтижелі құралы.

Қолданылған әдебиеттер

1. Ахметова, А. А., & Искакова, Ж. К. *Бағдарламалау негіздері: Python тілі*– Алматы: Фолиант, 2022.
2. Бейсембетов, Р. Т. *Алгоритмдеу және бағдарламалау: оқу құралы*. – Астана: ЕҰУ баспасы, 2021.
3. Grover, S., & Pea, R. Computational thinking in K–12: A review of the state of the field // *Educational Researcher*. – 2013. – №42(1). – 38–43.
4. Kazakov, D. Teaching programming in secondary school: Python as a first language // *International Journal of Educational Technology*. –2018. – № 7(2). – 56–62.
5. Shyngysbekov, A. A., Zholdasbekova, N. B. Python тілінде оқушыларға бағдарламалау негіздерін үйрету // *Білім және ғылым әлемі*. – 2023. – № (2). – 89–94.
6. Шыныбеков, Ә. *Информатика пәнінен оқыту әдістемесі*. – Алматы: Мектеп, 2019.

ӘОЖ 371.3

Пармонова Акмарал Сапаровна

*Шымкент қаласы, № 28
ЖОББМ бастауыш сынып
мұғалімі*

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ СЫНИ ОЙЛАУ ЖҮЙЕСІ

Аңдатпа. Мақалада бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы сыни ойлау жүйесінің рөлі қарастырылады. Сыни ойлау – оқушының ақпаратты саралап, талдап, дәлелдеп, саналы түрде қорытынды жасауына мүмкіндік беретін маңызды дағдылардың бірі. Мақалада функционалдық сауаттылық пен сыни ойлаудың өзара байланысы мен оны дамыту жолдары талданады.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінің басты мақсаты – тек білім беру ғана емес, сонымен қатар алған білімді өмірде тиімді қолдана алатын, дербес шешім қабылдайтын, өз ойын еркін жеткізе алатын тұлға тәрбиелеу. Осы тұрғыда функционалдық сауаттылық және сыни ойлау ұғымдары өзекті бола түсуде.

Функционалдық сауаттылық дегеніміз не? Бұл ұғым әсіресе бастауыш сынып оқушылары үшін ерекше маңызды, себебі бұл кезең – баланың оқу дағдылары қалыптасатын, дүниетанымы мен тұлғалық қасиеттері негізделетін уақыт.

Бастауыш мектепте оқушылар тек оқу, жазу, санау сияқты негізгі дағдыларды меңгеріп қана қоймай, сол білімді өмірде қолдануға үйренуі тиіс. Мысалы, оқушы мәтінді оқып, оның мазмұнын түсініп, қорытынды шығара алуы; дүкенде заттың бағасын есептей алуы; күнделікті өмірдегі қарапайым мәселелерді шеше білуі – міне, осының барлығы функционалдық сауаттылықтың белгілері.

Функционалдық сауаттылық – бұл адамның алған білімін күнделікті өмірде, түрлі жағдаяттарда қолдана алу қабілеті. Ол:

- оқу сауаттылығын,
- математикалық сауаттылықты,
- ғылыми сауаттылықты,
- ақпараттық сауаттылықты қамтиды.

Сыни ойлау ұғымы және оның маңызы

Сыни ойлау – бұл оқушының ойлау, талдау, сұрақ қою, дәлелдеу, салыстыру, болжам жасау қабілеттерінің жиынтығы. Ол оқушыны:

- ойлануға;
- өз пікірін негіздеуге;

шешім қабылдауға;
ақпаратты сүзуге үйретеді.

*Сыни ойлауды бастауыш сыныпта
дамыту әдістері*

Әдіс	Сипаттамасы
Ой қозғау	Тақырыпқа байланысты сұрақтар қою арқылы оқушыны ойландыру
INSERT әдісі	Мәтінмен жұмыс кезінде белгілер қою (білдім, білмеймін, келіспеймін, т.б.)
Венн диаграммасы	Ұқсастық пен айырмашылықты салыстыру арқылы талдау
Бес жолды өлең	Түйінді ойды бірнеше жолмен қорытындылау
Дәлелді пікір айту	Бір ойды бірнеше дәлелмен нақтылап көрсету тапсырмалары.

Сыни ойлау – функционалдық сауаттылықтың негізі. Сыни ойлау қабілеті дамыған оқушы:

- мәтінді түсініп оқиды,
- ақпаратты іріктей алады,
- өмірлік жағдаяттарда өз білімін қолдана біледі.

Дамытудың негізгі бағыттары

Оқу сауаттылығы

Оқушылардың мәтінді түсініп оқуы, негізгі ойды анықтауы, сұрақтарға жауап беруі, өз ойын айтуы – оқу сауаттылығын дамытудың негізі. Бұл үшін түрлі мәтіндермен жұмыс, ертегі, әңгіме талдау, комикстер оқу, сурет бойынша мәтін құрастыру әдістері тиімді.

Математикалық сауаттылық

Сан мен өлшемдерді өмірлік жағдайларда қолдана білу: сағатты оқу, ақша санау, дүкендегі сатып алу есебін жүргізу, көлік жүру уақытын есептеу. Оқушыларды нақты өмірмен байланыстыра отырып есептер шығаруға үйрету – өте маңызды.

Жаратылыстану сауаттылығы

Қоршаған ортаны бақылау, табиғи құбылыстарды түсіну, тәжірибелер жасау арқылы оқушылардың ойлау қабілеті дамиды. Мысалы, суық пен жылыны салыстыру, өсімдіктердің өсуін бақылау, күн мен түннің ауысуын түсіндіру т.б.

Сыни ойлау және проблеманы шешу дағдылары

Балаға дайын жауапты үйретуден гөрі, мәселені шешу жолдарын бірге қарастыру, болжам жасау, дәлел келтіру арқылы оның ойлау қабілеті дамиды. «Не үшін?», «Қалай?», «Ал егер былай болса ше?» деген сұрақтарды қою арқылы баланың талдау жасау қабілеті дамиды.

Коммуникативтік дағдылар

Оқушы өз ойын еркін жеткізе алуы, сұрақ қоя білуі, топпен жұмыс істей алуы да – функционалдық сауаттылықтың бір бөлігі. Диалог, рөлдік ойындар, сахналық көріністер, топтық жобалар бұл дағдыны дамытуға көмектеседі.

Мұғалімнің рөлі

Мұғалім тек білім беруші емес, баланың жеке қабілетін ашатын, өмірге бейімдейтін тұлға

болуы керек. Әрбір тапсырма, әрбір сабақ – баланың өмірмен байланыс орната алуына бағытталуы тиіс. Мұғалім баланың қызығушылығын оятып, білімге деген ынтасын арттыра алса – бұл үлкен жетістік.

Қорытынды

Бастауыш сынып – оқушының өмірге деген көзқарасы қалыптасатын, болашақтағы оқу дағдылары мен тұлғалық қасиеттерінің іргетасы қаланатын кезең. Сондықтан бұл сатыда функционалдық сауаттылықты дамыту – білім берудің басты басымдығы болуы тиіс. Функционалды сауатты бала – ертеңгі саналы, белсенді, шығармашылазамат.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту – ұзақ мерзімді, жүйелі жұмыс. Сыни ойлау дағдыларын оқу процесіне ерте жастан енгізу арқылы оқушылардың білімді өмірмен байланыстыра алатын, өз бетімен шешім қабылдайтын, жауапты тұлға болып қалыптасуына жол ашамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Құдайбергенова К.С. (2020).

Функционалдық сауаттылық: теория және практика.

2. Facione, P. (1990). Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus.

3. Costa, A., & Kallick, B. (2000). Habits of Mind: A Developmental Series.

ӨОЖ 373.31

**Сагимбекова Гульмира
Жораевна**

Шымкент қаласы, №143 ЖОББМ
бастауыш сынып мұғалімі

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ЖОЛЫНДА ЖҮРГІЗІЛЕТІН ЖҰМЫСТАР

Аңдатпа. Мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын дамытуда жүргізілетін жұмыстардың маңыздылығы, мәтінді түсініп оқу дағдысын қалыптастырудағы тиімді әдіс-тәсілдер, оның ішінде «Графикалық органиайзер» қолдану жолдары қарастырылады.

Кіріспе

Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында білім беру мазмұнына қойылатын талаптарда көрсетілгендей, бастауыш білім беру мақсаты оқушылар бойында кең ауқымды дағдылар негіздерін меңгерген білім алушы тұлғасының

үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін жасау болып табылады. Осы дағдылардың бастысы – білімді функционалдықпен және шығармашылықпен қолдана білу. Ал бұл дағдыны қалыптастыру үшін бастауыш мектепте барлық пәндерді оқуда ақпаратпен жұмыс жасаудың алғашқы дағдыларын қалыптастыру қажет.

Оқытудың бастапқы кезеңінде кез-келген баланың логикалық әдістерді қолдана отырып ойлау қабілетін жетілдіру маңызды. Мысалы, талдау, синтездеу, салыстыру, жалпылау, жүйелеу, қорытындылау, жіктеу, қабылдау сияқты логикалық дағдыларды дамыту. Бұл дағдылар оқу процессінің негізін қалыптастырып, функционалдық сауаттылықты дамытудың негізі болып табылады.

Оқу сауаттылығының маңыздылығы

PIRLS (Мәтінді оқу және түсіну сапасын зерттеу) зерттеуінің қорытындысы бойынша, оқушылар пәндік білімдері бойынша жақсы көрсеткіштер көрсеткенімен, олар бұл білімдерді күнделікті өмірде қолдануда қиындықтарға тап болады. Бастауыш сыныпты аяқтаған оқушылардың көпшілігі алған білімдерін күнделікті өмірде өздігінен пайдалана алмайды. Осыдан оқу сауаттылығын дамыту мәселесі өзекті болып тұр.

Оқу сауаттылығы дегеніміз – оқушының жазбаша мәтіндерді түсіну қабілетін және осы мәтіндерден алынған ақпаратты өзінің мақсаттарына жету, білімін дамыту және қоғамға белсенді қатысу үшін қолдана білу қабілеті.

Оқу сауаттылығын дамыту жолдары

Бастауыш сыныптан бастап, оқу сауаттылығын дамыту мақсатында берілетін тапсырмалар оқушылардың мәтінді түсіну және талдау дағдыларын дамытуға бағытталуы керек. Мәтінді оқу барысында оқушылардың мынадай дағдылары дамиды:

1. Мазмұнын түсіну: Оқушылар мәтіннің негізгі идеясын түсініп, сұрақтарға нақты жауап береді.

2. Тілдік құрылымдарды меңгеру: Оқушылар мәтіндегі тілдік құрылымдарды талдап, олардың қызметін түсінеді.

3. Қорытынды жасау: Оқушылар мәтін бойынша қорытынды жасап, өз пікірлерін білдіре алады.

Графикалық органиайзер қолдану

Мәтінді түсіну дағдысын қалыптастыруда графикалық органиайзерлер маңызды құрал болып табылады. Графикалық органиайзерлер оқу барысында ақпаратты жүйелеуге, байланыстыруға, құрылымдауға және талдауға көмектеседі. Олар мәтіннің негізгі идеяларын бөліп көрсету, оқушының ойлау қабілетін жетілдіру үшін тиімді болып табылады.

Оқушыларға мәтіндер мен сұрақтар арқылы берілетін тапсырмалар төмендегідей

болуы мүмкін:

1. Мәтінді оқыңыз.

Мәтін не туралы екенін ойлаңыз.

2. Сұрақтарға жауап беріңіз:

- Қарлығаш қандай құс?
- Қарлығаш ұясын неден жасайды?
- Қарлығаш қайда ұя салады?
- Қарлығаш адамдарға қалай көмектеседі?

3. Дұрыс/Бұрыс:

- Қарлығаш үлкен құс. ✓ / X
- Қарлығаш ұясын ағаштан салады. ✓ / X
- Ол зиянды жәндіктерді жейді. ✓ / X
- Адамдар қарлығашты жақсы көреді. ✓ / X

4. Сөйлемді толықтыр:

- Қарлығаш — құс.
- Ол ұясын _____ жасайды.
- Қарлығаш _____ жеп, адамдарға көмектеседі.

5. Сурет салып көр:

Қарлығаш пен оның ұясын суреттеңіз.

Сөйлемдерді толықтыру:

Мақсаты: Оқушылардың сөйлем құрылысын түсіну және аяқтау дағдыларын дамыту.

Тапсырма:

Берілген сөйлемдерге қосымшалар қосып, толықтырып жаз.

- Қарлығаш ұясын _____ жасайды.
- Ол _____ жеп, _____ көмектеседі.
- Жазда _____ жылытады, ал қыста _____ болады.

Мысал:

- Қарлығаш ұясын ағаштан жасайды.
- Ол жәндіктерді жеп, адамдарға көмектеседі.
- Жазда күн жылиды, ал қыста қар жауады.

Мәтінге сурет салу:

Мақсаты: Оқушылардың көркемдік ойлау қабілетін және мәтінді визуализациялау дағдыларын дамыту.

Тапсырма:

Мәтінді оқып, оның мазмұнына сәйкес сурет сал.

Мысал мәтін:

«Қыс мезгілінде балалар қармен ойнап, аққала соққанды ұнатады. Олар сырғанақ теуіп, қардан түрлі мүсіндер жасайды.»

Сұрақ:

Мәтіннің мазмұны бойынша сурет салып көр. Ол қандай болады?

Мәтіннен негізгі идеяны анықтау:

Мақсаты: Мәтіннің негізгі идеясын түсіну дағдыларын дамыту.

Тапсырма:

- Мәтінді оқыңыз.

- Мәтіннің негізгі идеясын қысқаша жазыңыз.

Мысал мәтін:

«Жаз айында балалар демалыста табиғатқа шығып, аулаларында ойнап, таза ауада тыныстайды. Олар көкөністер мен жемістерді жинап, бақшаны күтуге көмектеседі.»

Негізгі идея:

Балалар жазда табиғатқа шығып, бақшаны күтеді.

Сөздік жұмыс:

Мақсаты: Жаңа сөздерді меңгеру және оларды сөйлемде қолдану дағдыларын дамыту.

Тапсырма:

Берілген сөздермен сөйлем құра. Аққала, сырғанақ, қыс, балалар, қар.

Мысал:

- Аққала сырғанақтан төмен қарай түсті.
- Қыс мезгілінде балалар қармен ойнады.

«Графикалық органиайзер» пайдалану:

Мақсаты: Оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру және ақпаратты жүйелі түрде ұсыну дағдыларын дамыту.

Тапсырма:

Графикалық органиайзерді пайдаланып, мәтіннің құрылымын талда.

Мысал тапсырма:

«Қыс мезгілі» тақырыбына арналған графикалық органиайзер құрастыру:

- Негізгі оқиға: Қыс мезгілінде балалар қармен ойнайды.
- Мазмұн: Аққала соғу, сырғанақ тебу.
- Қорытынды: Қыс қызықты әрі көңілді мезгіл.

Өзіндік пікір жазу:

Мақсаты: Оқушылардың өз пікірін білдіру және оны жазбаша түрде жеткізу дағдыларын дамыту.

Тапсырма:

Мәтін бойынша өз пікіріңді жазыңыз.

- Қыс мезгіліне қатысты қандай ойындар мен әрекеттерді жақсы көресіз?
- Мәтінде көрсетілген ойындарды сынап көрдіңіз бе?

Мысал.

Мен қыс мезгілін өте жақсы көремін, өйткені балалармен бірге сырғанақ тебу өте қызықты. Сонымен қатар, аққала соғу да көңілді іс-шара.

Мәтін бойынша талқылау:

Мақсаты: Оқушылардың пікірлерін тыңдау және олардың идеяларын талқылау дағдыларын дамыту.

Тапсырма:

- Топпен немесе жұппен мәтінді оқып, талқылау өткізіңіз.
- Мәтіндегі әртүрлі оқиғаларды талқылап, қайсысы ең қызықты екенін анықтаңыз.

Мысал мәтін:

сабақ барысында интерактивті әдістерді қолдану арқылы балалардың ойлау қабілеттерін дамыта алады. Ата-аналар балаларына еркін ойлауға және өз пікірлерін ашық айтуға мүмкіндік беруі керек. Мысалы, мұғалімдер топтық жұмыстар, шығармашылық тапсырмалар және пікірталастар ұйымдастыра алады. Ал ата-аналар үйде балалармен бірге есеп шығарып, қызықтырып, олардан «Бұл есептің тез шығару жолын қалай табуға болады?» деп сұрау арқылы сыни ойлауды дамытуға болады.

Қорыта келгенде, бастауыш сыныптарда математика және логикалық тапсырмаларды орындау барысында оқушылар тапсырманы орындау әдісін, логикалық ойлау, бірлесіп жұмыс жасау, алған білімін қолдана алу дағдыларын арттыра алады. Осындай математикалық және логикалық тапсырмаларды әр сабақтарда қолданса, оқушылар түрлі зияткерлік олимпиадалық жарыстарда жоғары көрсеткішке қол жеткізетіні сөзсіз. Оқушылар түрлі тапсырмалар арқылы жаттыға отырып білімін тереңдете алады. Біліммен қаруланған тұлға бәсекелестікке төтеп бере алады. Білімді ұрпақ – ел болашағы!

Әдебиеттер тізімі:

1. Кіші жастағы оқушылардың шығармашылық, логикалық қабілеттерін дамыту. – Алматы, 1998.
2. Әлімов А.Х. Оқытудағы интербелсенді әдіс-тәсілдер. – Астана «НЗМ» ДББҰ, 2014.
3. Математикалық олипиада және логика:1,2-сынып: оқу- әдістемелік құрал / М.Ырысбек, Т.Нұрланбек, М.Есбол. – Астана, 2018.

ӨОЖ 37.014

**Ашекова Ләззәт
Қозыбайқызы**

*Шымкент қаласы, № 52
мектеп-лицейінің тарих
пәні мұғалімі*

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЗАМАНАУИ ПАРАДИГМАЛАР

Аңдатпа. Қазіргі кезде білім берудің бағыты түбегейлі жаңарып, нарық талабы мен технологиялық серпілістерге бейімделген жаңа парадигма қалыптасып отыр. Бұл парадигма болашақ маманнан кәсіби білімді, біліктілік пен дағдыны тиімді меңгеруді, жылдам бейімделуді және креативті ойлауды талап етеді. Мақалада заманауи білім алушыны – икемді, мобильді, коммуникабельді әрі харизмасы мықты тұлғаны қалыптастыру жолдары қарастырылады.

Адамзат өркениетінің тарихы әрдайым жаңалықтар мен үдерістерге толы. Бүгінгі буырқанған заман ырғағы халықтың тұрмыс салты мен қоғамдық құрылымына елеулі өзгеріс енгізіп жатыр. Білім беру жүйесі де бұл толқынды айналып өтпей, жаңа заманға лайық кадр дайындауға бет бұрды. Қалыптасқан білім парадигмасы түбегейлі өзгеріске ұшырап, жаңа қырынан түрленді. Ендігі міндет – бәсекеге қабілетті, заманауи технологияны жете меңгерген мықты маман қалыптастыру. Дәстүрлі оқыту жүйесі толық қайта қаралып, жаңашыл әдіс-тәсілдер мен алдыңғы қатарлы технологияларды пайдалану қажеттілігі туындайды.

Бүгінгі білім беру тұжырымдамасы болашақ маманды тиімді білім, берік білік, іскер дағдымен қаруландырып, өмір талабы өзгерсе де тез икемделетін, креативті, мобильді, коммуникабельді әрі харизмасы айқын тұлға етіп тәрбиелеуге бағытталады. Қазіргі студент университет қабырғасында жинаған білімін өз саласында еркін қолданып, тілдік қарым-қатынас дағдыларымен ұштастыра білуі шарт. Демек, білім мақсаты – рухани бай, кәсіби құзыретті тұлға моделін қалыптастыру.

Технология үнемі жетіліп отырғандықтан, кез келген ұйым даму жолында инновацияны енгізуге мәжбүр. Білім беру де жаңа парадигмаларсыз алға баса алмайды. Дәстүрлі үлгінің шектеулері көп: ол ХХІ ғасыр талап ететін кәсіби сынақтарды толық қамти алмауда. Сол себепті оқу үдерісіне қазіргі озық технологияларды тиімді ендіріп, студенттің мақсатшыл бөлігіне дәл бағытталған, икемді, қолжетімді жүйе ұсыну маңызды. Бұл – болашақ маманның үлкен үмітін ақтайтын сапалы білім беру тетіктерін іске қосу деген сөз. Тіпті өндірістік қиындықтарға қарамастан, оқыту жүйесі замана талабына сай құрылуы тиіс. Қолданыстағы жаңа форматтар қатарында E-Learning, web-негізінде оқыту, онлайн платформалар, E-Learning Server, жалпы цифрлық экосистемаға көшу бар.

Бүгінде ақпарат алмасудың, ынтымақтастық орнатудың және қарым-қатынас жасаудың тың әдістері пайда болды. Білім кеңістігі төрт қабырға шегінен шығып, шексіз өлемге жол ашты. Мұның барлығы оқу процесін түбегейлі қайта қарап, жан-жақты жаңартуға мүмкіндік береді.

Әрбір тарихи кезең білім саласына тән өзіндік теориялық және әдіснамалық үлгі ұсынады. Педагогика ғылымында мұндай өзгерісті «парадигма» деп атайтыны белгілі. ХХ ғасырдың 60-жылдарында бұл терминді ғылымға тұңғыш енгізген америкалық физик-философ Томас Кун еді. Ол «қалыпты ғылым» ұғымын өзі ұсынған «парадигма» түсінігімен салыстырып,

олардың айырмашылығын нақтылы мысалдармен айқындаған. Кун жалпыға ортақ үлгі, заң, теория және зерттеуде қажет жабдықтар жиынтығы ғалымдарға дәстүр қалыптастыратын модель болатынын атап өтті [1, 32].

«Бұл терминді енгізе отырып, мен ғылыми зерттеулердің нақты тәжірибесінің кейбір қабылданған мысалдары – заң, теория, олардың практикалық қолданылуы және қажетті жабдықты қамтитын мысалдар – барлығы бізге ғылыми зерттеулердің нақты дәстүрлері пайда болатын модельдер береді деп ойладым».

Кун жаңа модель дамуын үш кезеңге бөледі:

- парадигмаға дейінгі дәуір;

- парадигманың қалыптасу һәм орнығу сатысы;

- ғылым дағдарысы және парадигмалардың ауысуы [1, 53-58].

Стивен Кови бұл ұғым бастапқыда ғылыми термин болғанмен, бүгінде «теория», «модель», «ұғым», «түсінік» не «құндылықтар жүйесі» мағынасында да қолданылатынын айтады. Қарапайым тілмен айтқанда, парадигма — әлемді қалай көретініміз. Бұл жерде көзбен көру емес, өмірді қабылдау, ұғыну, түйсіну жайы сөз болып тұр. Автор парадигманы «жергілікті картаға» теңейді: ол нақты бір аймақтың сипаттамасы секілді, заттың теориясы не түсіндірмесі. Мұндай карталарды екі санатқа бөлуге болады:

- шынайы бар нәрсені бейнелейтін карта;

- құндылықтар картасы [2, 36-37].

Педагогикалық парадигма – бұл нақты оқу-тәрбие міндеттерін шешуге арналған үлгі, белгілі бір стандарттар мен өлшемдер, сондай-ақ әдістер мен теориялар кешені түрінде орныққан ғылыми жетістіктер жүйесі. Дәл осы парадигмалар болашақ зерттеулер бағытын айқындап, олардың әдіснамалық негізін қалайды. Бүгінгі қазақстандық білім кеңістігінде парадигмалардың күрт ауысуы айқын сезіледі: «білім қоры мол маман» тұжырымдамасының орнын «заманға бейім, технологияны еркін игеретін, белсенді, креативті, сын тұрғысынан ойлай алатын, рухани-материалдық бай, іскер адам» образы басуда.

Кезінде терең білім, білік, дағды жинақтау жеткілікті саналса, қазір бұл өлшемдер аздық етеді. Себебі мемлекет бұрынғыдай тегін білім беріп, дайын жұмыс орнын ұсынып қоймайды. Қазіргі дәуір – аянбай бәсекелесіп, үздіксіз өзін жетілдіру, кәсіби өсуді қолға алу кезеңі. Егер маман тек теориямен шектеліп, алған білімін шығармашылықпен іс жүзінде қолдана алмаса, жаңарған талаптарға тез икемделмесе және

кәсіби деңгейін үнемі арттырмаса, ол еңбек нарығында сұранысқа ие болмайды.

Технологиялар қарқынды дамып, инновациялық серпін күшейген шақта кейбір мамандықтар түбегейлі түрленіп, тіпті жойылып кетуі де ықтимал. Парадигманың ауысуы – білім саласын барлық деңгейде, барлық бағытта жаңарту, ұлттық құндылықтарды сақтай отырып, заманауи өзгерістерді енгізу үдерісі.

Қазақстанның білім кеңістігінде жүріп жатқан оң өзгерістер жаһандану дәуірінің талабымен сабақтас. Бүгінгі жас ұрпаққа қойылатын шарт – тек білімді болу ғана емес, технологиялар үстемдік еткен еңбек нарығында өз орнын табу. Мұндай биік межеге жету үшін білім беру мазмұны мен оқыту әдіс-тәсілдері үнемі жаңарып, тиімді озық технологиялармен толықтырылуда.

Бұл жағдай білім беру жүйесінде жұмыс істейтін әр маманнан жоғары жауапкершілік және тоқтаусыз ізденіс талап етеді. Болашақ маманды жан-жақты дамытып, ой-өрісін кеңейтіп, мемлекеттік тілді жетік меңгерту, ұлттық құндылықтарды қастерлеуге баулу – аса маңызды міндет. Осы ретте К.Д. Ушинскийдің «Ақыл-ой – жүйелі ұйымдастырылған білім» деген пікірі әлі де өзекті. Студент алған білімі гуманистік бағытта болуы қажет, яғни ақыл-ойды дамытудың ұтымды формалары қарастырылуы тиіс.

Тәуелсіз Қазақстан үшін Болон процесіне қосылу – білім саласындағы айрықша белес. Бұл үрдістің басты мақсаты – біртұтас еуропалық білім стандартын орнату. Академиялық мобильділік күшейіп, халықаралық талаптарға сай болу қажеттілігі оқу орындарына үлкен жауапкершілік жүктейді. Қатаң стандарттар қазақстандық түлектің білім деңгейін еуропалық әріптестерімен теңестіруді көздейді.

Осылайша, білім беру жүйесінің жаңа парадигмасы – үздіксіз жаңару, инновация мен рухани құндылықтарды ұштастыру арқылы жаһандық бәсекеге қабілетті, креативті, сыншыл әрі іскер маман тәрбиелеуге бағытталған ұзақ мерзімді бағдар.

Болон декларациясына қосылудың басты нәтижелерінің бірі – оқытушылар мен студенттердің шет елге еркін академиялық алмасу мүмкіндігін кеңейту. Соның арқасында қазақстандық жоғары оқу орындарына келетін шетелдік студенттер қатары бұрынғыдан айтарлықтай көбейді, ал өзіміздің білім алушылар жинаған кредиттерін Болон кеңістігіндегі шетел университеттерінде мойындату арқылы оқуын жалғастыра алады. Дегенмен бұл үрдіс тілдік тұрғыдан бірнеше түйткілді алға тартады:

- **Алғашқысы** – шетелге шығуды көздейтін қазақстандық студенттің еуропалық тілдердің бірін меңгеруі міндет болуы;

• **Екіншісі** – елімізге келген шетелдік жастарға қазақ тілін жүйелі оқыта алатын мамандар мен әдістемелік база дайындығы;

• **Үшіншісі** – тіл үйрету бағдарламалары мен оқулықтардың сапасы: студент өз қалауымен курс, оқытушы, сабақ кестесі және тілдік деңгей таңдай алатындай икемді жүйе керек, әрі сол деңгейлер Еуропа стандарттарына сәйкес болуы шарт;

• **Төртіншісі** – көпдеңгейлі оқыту моделі. Бұл модельдің тиімділігі мынада:

- студент өз тілдік деңгейін дәл айқындап, еркін таңдайды;

- сол деңгейден әрі қарай кедергісіз жалғастыра алады;

- тілдік дағдысын тоқтаусыз, жүйелі жетілдіреді;

- нәтижесінде кәсіби құзыреті жоғары маманға айналады.

Тағы бір өзекті жайт – оқу-әдістемелік кешен мәселесі. Мемлекеттік, соның ішінде кәсіби қазақ тілін меңгертуге арналған, халықаралық стандарттармен тең дәрежедегі сапалы оқулықтар жеткіліксіз. Ондай құралсыз жаһандық талапқа төтеп беру қиын. Бұл туралы Ахмет Байтұрсынұлы да кезінде: «Оқу – міндет, ал сол оқуға лайық құралды дұрыс таңдаудың да маңызы зор. Жақсы құралмен жұмыс жеңіл де нәтижелі болмақ. Ал алғашқы қадам ауыр болса, кейінгісі де кейінге сырғиды» деген еді. (Қайта баяндау).

Егемен Қазақстанның бүгінгі басты стратегиялық мақсаты – әлемдік өркениет көшіне қосылып, жаһандық білім кеңістігінде берік орын алу. Бұл межеге жету жолында ұлттық білім беру жүйесінің дамуын нақты айқындап, жаңа арнаға бұрып, сапалық деңгейін көтеру қажет. Оның үстіне, бұл үдеріс ұлттық құндылықтарды сақтай отырып жүзеге асуы тиіс. Парадигма ұғымын алғаш ғылымға енгізген Томас Кунның: «Жаңа парадигмалар бұрынғысының негізгі терминдері мен тәсілдерінің көп бөлігін бойына сіңіреді» деген сөзі осы тұста өте өзекті [1, 225]. Демек, тілдік білім мазмұнын байытып, оқыту үрдісін жетілдіру, инновациялық технологияларды оқу үдерісіне тиімді енгізу – ұлтжанды, жан-жақты дамыған, рухани кемел маман дайындаудың кілті.

Уақыт өз дидарын үздіксіз өзгертіп келеді, соның нәтижесінде қоғам да, кәсіби қызмет салалары да жаңа сипат алуда. Әр кезең өзімен бірге тың талаптар мен соны жетістіктер алып келетіні заңды құбылыс. Жаһандану, технологиялық серпіліс және әлемдік ықпалдастық ғылымның барлық саласына ғана емес, адам санасына да түбегейлі өзгеріс енгізуде. Қазіргі жас буын өмір салтын да, білім алу сапасын да, үйрену тәсілдерінің тиімділігін де саналы сараптап таңдауға ұмтылуда. Бұл

бетбұрыс тіл меңгеру жүйесіне де әсерін тигізіп, салада жаңа үлгілердің орнығуына жол ашты. Бүгінде қазақстандықтар тіл игеруді еркін таңдайды, ал қазақ тілін жетік білу – қоғам үшін күн тәртібіндегі мәселе. Үкімет басқа ұлт өкілдерін қазақ тілін меңгеруге мәжбүрлемей, керісінше, саналы, сапалы үйренуге ынталандырады. Бұл үшін тиімді отандық әдістемелермен қоса, батыста сұранысқа ие тіл оқыту технологиялары енгізіліп, тіл үйренушілерге жан-жақты қолдау көрсетілуде. Қазіргі таңда барлық деңгейде қазақ тілін оқытудың мазмұны мен теориясы жаңаруда.

Шет тілдерін оқыту практикасында ағылшын тілін кәсіби мақсатта үйретуге бағытталған ESP (LSP) бағдарламалары кең таралған. «English for Specific Purposes» форматындағы бұл курстар бизнес, экономика, туризм сынды көптеген секторда жоғары сұранысқа ие, себебі олар халықаралық кәсіби қарым-қатынас қажеттілігін өтеуге арналған. Қазақстанның қазіргі даму кезеңінде мұндай тәжірибе тек филологтарға емес, кез келген іскер азаматқа ой салуы тиіс, өйткені тіл – негізгі коммуникация құралы.

Нәтижесінде жалпы тілдік курстан өткен студент пен тар шеңбердегі кәсіби тіл бағдарламасын меңгерген студенттің арасында кәсіби тілдік дайындығы жағынан айқын айырмашылық байқалады. Мұндай жоғары нәтижеге қол жеткізу үшін болашақ маман мына құзыреттерді қалыптастыруы қажет:

- Салаға тән терминологияны еркін қолдану;

- Кәсіби жағдаяттарда тиімді коммуникация орнату;

- Тілдік нормаларды сақтап, түрлі форматта ресми құжаттар әзірлеу;

- Пәнаралық және халықаралық ортада білікті диалог жүргізу;

- Өзіндік тілдік даму стратегиясын жоспарлап іске асыру.

Әрбір студент өз болашағын жарқын елестетеді әрі соған жетемін деп сенеді. Университетте жинаған білімін ол жоғары мансапқа және лайықты табысқа бастар баспалдақ ретінде қабылдайды. Дәл осы ұмтылыс оның қажеттілігін айқындайды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Кун Т. Структура научных революции (Философия – Neoclassic). – Москва: Издательство АСТ, 2015. 320 с.
2. Кови Стивен Р. Жасампаз жандардың 7 дағдысы: тұлғаны дамытудың тегеурінді тетіктері. – Алматы: Ұлттық аударма бюросы. 2018.

ӨОЖ 378

Үсен Әлия Өркенқызы

Шымкент қаласы, №5

Молда Мұса атындағы

ЖОББМ ағылшын тілі пәні

мұғалімі

БІЛІМ БЕРУДЕГІ МЕНЕДЖМЕНТ

Аннотация. Мақалада қазіргі білім берудегі педагогикалық менеджменттің маңызы қарастырылған. Автор өз тәжірибесіне сүйене отырып, басқару, жоспарлау, уақытты жоспарлау, оқушылардың мотивациясын көтеру жолдарымен бөліседі. Сонымен қатар, өзін өзі дамытудың маңызы, мұғалімнің эмоционалдық жағдайын басқару арқылы кәсіби кетудің алдын алу жолдары ұсынылады.

Қазіргі заманауи білім беру жүйесінде мұғалім тек білім көзі емес, сонымен қатар басқарушы, ұйымдастырушы, фасилитатор және көшбасшы болуы қажет. Сабақ үдерісін тиімді басқару – оқушылардың оқу нәтижесіне тікелей әсер ететін маңызды фактор. Пән білімімен қатар педагог оқу процесін тиімді басқару әдіс тәсілдерін де меңгеруі қажет. Осы мақалада мен оқыту менеджментінің негізгі құрамдас бөліктерімен және оның оқу нәтижесіне әсерімен бөліскім келеді[1].

Мен әр тоқсан басталарда икемді тақырыптық жоспар құрамын. Жоспарлау кезінде оқу бағдарламасын ғана емес, оқушылардың деңгейін, қызығушылықтарын және оқу қарқынын ескеремін[2]. Сыныптағы әр оқушының деңгейіне сай, сараланған тапсырмаларды қолданамын. Сабақ сайын сабақтарымды талдап, қажет болған жағдайда мазмұнын бейімдеймін. Бұл тәсіл оқушылардың белсенділігі мен үлгерімін арттырады. Ы. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясы ұсынған әдіснамалар мен ғылыми-әдістемелік құралдарды кеңінен сабағымда қолданамын.

Білім алушылармен тәртіп пен талап етілетін жұмыстар мен іс-әрекеттер жайлы алдын ала келісім құрылуы қажет. Қандай әрекет бұрыс және қандай әрекет дұрыс екендігі жайлы. Сыныптың ішкі құрылымы оқытуға ынталандыратындай ұйымдастырылады: топтық үстелдер, визуалды материалдар, мотивациялық бағалау құралдары. Әр сабағым нақты құрылымға сүйенеді: кіріспе, жаңа тақырып, бекіту және рефлексия кезеңдері[3]. Сабақта интерактивті тақта мен заманауи бағдарламаларды қолдану арқылы, білім алушыларды қызықтырып, ынталандырамын. Бұл өз кезегінде сабақты толық түсінуге алып

келеді. Уақыт пен тапсырмаларды тиімді бөлудің арқасында әр оқушы сабақта белсенділік танытады.

Оқушылардың мотивациясын арттыру үшін түрлі әдістерді қолданамын: мадақтау парақшалары, ойын элементтері, топтық жарыстар. Әр оқушының ерекшелігін ескере отырып, жеке көзқараспен жұмыс істеу – сыныптағы тәртіпті жақсартуға және ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыруға ықпал етеді[4].

Мұғалімнің өзін-өзі басқаруы және дамытуы – кәсіби тиімділіктің басты шарты. Мен өз уақытымды тиімді жоспарлай отырып, кәсіби даму, демалыс және денсаулықты сақтауға көңіл бөлемін. Мамандығым бойынша түрлі іс-шараларға қатысып, білімімді және мәдениетімді көтеріп тұрамын. Әр күні жаңа білім мен әр түрлі әдіс-тәсілдерді зерттеп, саралап үйренемін. Жұмыс барысында болатын түрлі семинар мен конференцияларға қатысып, пайдалы мәліметтерді жинаймын. Мұғалім неғұрлым білімді және жаңашыл болса, оқушы да қызығып, сабақта белсенді болады. Жоғарыда аталған менеджменттік тәсілдер оқушылардың белсенділігін арттырып, сыныптағы ахуалды жақсартты. Сабақтарым құрылымдылығы мен тиімділігімен ерекшеленіп, оқушыларым жауапкершілікке, тәртіпке, өз пікірін еркін айтуға бейімделді[6]. Білімді тұлғаны қалыптастыру үшін әр оқушымызды бағалап, қолдап, қажетті барлық көмекті көрсетіп тұрамын.

Білім беру менеджменті – әр мұғалімнің кәсіби жетістігінің негізі. Уақытты, эмоцияны, кеңістікті және қарым-қатынасты дұрыс басқару – заманауи сабақтың басты көрсеткіштері. Тиімді оқыту менеджменті оқушылардың сапалы білім алуына, ал мұғалімнің шығармашылық шабытпен жұмыс істеуіне мүмкіндік береді[7]. Біз мұғалімдер болашақ адамдарды тәрбиелейміз, сол себепті өз ісімізге жауапкершілікпен және махаббатпен қарау керекпіз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Мұқанова Ә. Педагогикалық менеджмент. – Алматы: Фолиант, 2018.
2. Сағындықов Е.Н. Білім берудегі басқару үрдістері. – Алматы: Ұлағат, 2020.
3. Хакимов Ж.Т. Жаңартылған білім мазмұны жағдайында мұғалімнің кәсіби дамуы. – Нұр-Сұлтан: Өрлеу, 2019.
4. Қалиев С. Оқытудың заманауи әдістері және білім беру технологиялары. – Шымкент: ОҚМПУ баспасы, 2021.
5. Fullan M. The New Meaning of Educational Change. – New York: Teachers College Press, 2007.
6. Marzano R. J. Classroom Management That Works: Research-Based Strategies for Every Teacher. – Alexandria, VA: ASCD, 2003.

ӨОЖ 371.3

**Тойбаева Индира
Анетовна**

*Шымкент қаласы, №150 ЖОББМ
бастауыш сынып мұғалімі*

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларына кез келген құбылыс пен заттарға, әрекет пен мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, көптеген пікірдің ішінен біреуін таңдауға, саналы шешім қабылдауға үйрету мәселесі қарастырылады. «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясының элементтерін сабақта қолдану арқылы балада: «Тыңдасам, есімде қалмайды, өзім жасасам, ұмытпаймын, өзім оқысам түсінемін» деген пікір қалыптасады. Білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, сыни ойлаудың негізгі аспектілері ұсынылған.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы қоғамдық дамудың, экономиканың, ғылым мен білімнің сындарлы даму жолдарын жетілдіруге арналған. Оның «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» деп аталуы да тегін емес. Сондықтан да кез келген мемлекеттің даму күші оның экономикалық, әлеуметтік бірлігімен тығыз байланысты, – деп жазғаны барша жұртқа мәлім. Қазақстанда қазіргі кезеңде білім беру саласында сан түрлі реформалар жүргізілуде. Жетістіктеріміз де жетерлік. Дегенмен, мемлекет басшысы талап етіп отырғандай, білім сапасын қамтамасыз етуде әлі де соңына дейін ойластырылмаған, шешімін күткен мәселелер аз емес. Уақыт – жайбарақаттықты көтермейді. Сондықтан білім берудің сапасына баса назар аударуымыз қажет.

Білім беру жүйесі оқушылардың өмірлік қажетті дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Ал, бастауыш сынып оқушылары үшін ең маңызды дағдылардың бірі – сыни ойлау. Сыни ойлау баланың қоршаған әлемді терең түсінуіне, өз ой-пікірін дәлелдей білуіне және шығармашылық тұрғыдан ойлауына мүмкіндік береді. Сыни ойлау – бұл ақпаратты талдау, бағалау, салыстыру және оны негізге ала отырып шешім қабылдау қабілеті. Балалар ерте жастан сұрақ қоюға, заттарды зерттеуге және қорытынды жасауға бейім. Сондықтан осы табиғи қабілеттерді дұрыс бағытта дамыту өте маңызды.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы үш кезеңнен тұрады:

Қызығушылықты ояту
Мағынаны ашу
Ой толғаныс

Кезеңдерге қысқаша тоқтала кетсек.

Қызығушылықты ояту – үйрену процесі бұрынғы білетінімен жаңа білімді байланыстырады. Үйренуші жаңа ұғымдарды, түсініктерді, өзінің бұрынғы білімін жаңа ақпаратпен толықтырады, кеңейте түседі. Сондықтан сабақта қарастырғалы тұрған мәселе жайлы оқушы не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Ол ой қозғау мен миға шабуыл арқылы жүзеге асады. Бұл кезеңнің «Топтау», «Түртіп алу», «Ойлану», «Жұпта талқылау», «Болжау», «Әлемді шарлау» т.б. сол сияқты стратегиялары бар. Бұл кезеңнің тағы бір мақсаты – оқушының белсенділігін арттыру. Жаңа материалды оқып-үйрену үшін оқушы белсенділік танытуы қажет, сонда ғана мұғалім нәтижеге жетеді. Оқушы өз білетінін еске түсіреді, қағазға жазады, көршісімен бөліседі, тобында талқылайды. Яғни айту, бөлісу, ортаға салу арқылы оның ойы ашылады, тазарады. Осылайша шындалған ойлауға бірте-бірте қадам жасала бастайды. Оқушы бұл кезеңде жаңа білім жайлы ақпарат жинап, оны өзінде бұрыннан қалыптасқан білімімен ұштастырады.

Мағынаны тану кезеңі – оқушының ойлануы мен жаңа материалды үйренуіне бағытталады. Тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Бұл кезеңде оқушының өз бетімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Оқушының оқығанын терең түсінуге, ойына басшылық етуге, өз ойын еркін білдіруге тиімді үйретуші құрал болып табылады.

Үшінші кезең ой толғаныс кезеңі деп аталады. Бұл кезеңнің мақсаты күнделікті оқыту процесінде оқушылардың толғанысын ұйымдастырып, оқушыны өзіне және өзгеге сын көзбен қарап, баға беруге үйрету. Оқушылар не үйренгендерін саралап, салмақтап оны қандай жағдайда, қалай қолдану керектігін, ой елегінен өткізеді. Бұл кезеңде оқушылар өз ойларын қайта түйіп, саналары жаңа өзгерістермен толығып, білім арқылы өзінің өзгергенін сезінеді, өзіне өзгеше сенім, тәрбиелік, даналыққа бастау алады. Бұл кезеңде «Бес жолды өлең», «Венн диаграммасы», «Еркін жазу», «Семантикалық карта», «Т кестесі» т.б. стратегиялар әр сабақтың ерекшелігіне, ауыр-жеңілдігіне қарай лайықтала қолданылады.

Сыни ойлаудың негізгі аспектілері:

1. Сұрақ қою: Балалар «Неге?», «Қалай?», «Бұл дұрыс па?» деген сұрақтарды жиі қояды. Мұны сыни ойлаудың алғашқы қадамы деп есептеуге болады.

2. Талдау: Ақпаратты бөліктерге бөліп қарастыру арқылы оның мәнін түсіну.

ӨОЖ 339.177.4

**Шектибаева Айтенкул
Нурмаханбетовна**

*Шымкент қаласы, №132
ЖОББМ тарих пәні мұғалімі*

ЖІБЕК ЖОЛЫ ЖӘНЕ ӨРКЕНИЕТТЕРДІҢ ӨЗАРА ӘРЕКЕТІ

Аңдатпа. Мақалада автор Ұлы Жібек жолының ежелгі мәдениеттер мен өркениеттерді біріктіру құралы ретіндегі маңызын қарастырады. Ежелгі сауда жолдары тек сауда экономикалық алмасуды ғана емес, сонымен қатар жаңа білімнің, технологияның және мәдени жетістіктердің берілуіне ықпал еткені көрсетілген.

Ұлы Жібек жолы-батыс және шығыс өркениеттері арасындағы байланыстардың символы болып табылады. Мәдени және мәдениетті қалыптастыруға мүмкіндік беретін интеграциялық құрал, әр түрлі ежелгі елдер арасындағы рухани байланыстар сауда арқылы болды. Бір қызығы, бұл терминнің өзі Батыста пайда болды. 1877 жылы географ Ф.ван Рихтховен «Жібек жолы» атауын ұсынғаны белгілі, ол кейін ғылыми айналымда берік орын алды. [1] Неміс зерттеушісі бұл терминді Қытай мен Орталық Азия мемлекеттері арасындағы біздің эрамызға дейінгі II ғасырдан бері болған сауда жолдарын сипаттау үшін қолданған. Бүгінде тарихшылар «Ұлы Жібек жолын» Батысты Шығыс елдерімен байланыстыратын керуен жолдарының тармақталған жүйесі деп түсінеді. Алыстағы өркениеттердің өзара байланыстары күрделі де қызықты құбылыс. Көптеген зерттеушілер Жібек жолының қызмет ету мәселелерін, сауданың сипаты мен мазмұнын, сондай-ақ жекелеген облыс орталықтарының жеке рөлін зерттегені таңқаларлық емес. Жібек жолының мазмұны мен нақты тарихына назар аудара отырып, ғалымдар оның ежелгі Еуразияның әртүрлі мәдениеттері мен өркениеттерінің өзара әрекеттесуіндегі рөлін аз зерттеді. Дегенмен, маңыздылығы жағынан бұл мәселе Ұлы Жібек жолы тарихнамасындағы маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Өйткені, ежелгі дәуірдің маңызды интеграциялық құралдарының біріне, Қытайдан Еуропаға дейін әртүрлі мәдениеттерді байланыстыратын нағыз көпірге айналған жібек саудасы болды. Расында, Жібек жолы – ерекше құбылыс. Негізінде сауда жолдарының өте кең желісі туралы айтуға болады, Жапония мен Қытайдан Орталық Азияға дейін созылды. Міне, бұл филиалдар екі үлкен бағытқа бөлінді: оңтүстік – Үндістанға қарай және батыс-Иран үстіртіне және Жерорта теңізіне қарай. [2] Бұл сауда жолдарының барлығы мың

3. Бағалау: Берілген ақпараттың дұрыстығын немесе маңыздылығын анықтау.

4. Қорытынды жасау: Алынған деректер негізінде шешім қабылдау.

Бастауыш сыныпта оқушылардың танымдық қабілеттері белсенді дамиды. Сондықтан осы жаста сыни ойлау дағдыларын қалыптастыру маңызды. Бұл дағдылар баланың:

1. Оқу материалын түсінуін жақсартады;

2. Логикалық және жүйелі ойлауын дамытады;

3. Шығармашылық қабілеттерін арттырады;

4. Топпен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіреді;

5. Өмірде кездесетін түрлі мәселелерді шешуге дайындығын күшейтеді.

Қазіргі таңда мектеп оқушыларының мұғалімнен күтері көп. Оларды сабаққа белсене қатыстыру үшін әр сабақ барысын жеке формада, жаңа әдісте жүргізу шарт. Оқу формалары заманауи талаптарға лайық болуы, оқушылардың бойында ақпараттық мәдениетті қалыптастыру үшін, ұстаз СТО технологияны өз іс-әрекетінде тиімді, сауатты ұйымдастыруы қажет. Сондықтан СТО оқушылардың тілдік құзыреттілігін, шығармашылық потенциалын дамыту құралы ретінде пайдалану интеллектуалдық, эстетикалық және функционалдық сауаттылығын арттыруға көмектеседі.

Тәжірибе барысында сыни ойлау дағдыларын дамыту жолдарын былай қалыптастыруға болады.

1. Сұрақ қоюды үйрету:

Балаларды сұрақ қоюға үйрету – олардың ой-өрісін кеңейтудің алғашқы қадамы. Мұғалімдер мен ата-аналар «Неге бұлай ойлайсың?», «Бұл неліктен маңызды?» деген сұрақтар арқылы баланың ойлау қабілетін дамыта алады.

2. Ақпаратты талдау:

Мысалы, оқылған мәтін немесе көрген фильм бойынша «Бұл оқиға қалай аяқталуы мүмкін?», «Кейіпкер не үшін осылай жасады?» деген сұрақтарды қою арқылы балаларды талдау жасауға ынталандыруға болады.

3. Логикалық ойындар: Шахмат, басқатырғыштар, викториналар сияқты ойындар логикалық ойлауды дамытады. Мұндай ойындар арқылы балалар шешім қабылдауды және өз әрекеттерін жоспарлауды үйренеді.

4. Шығармашылық тапсырмалар: Балаларға өз ойынан әңгіме құрастыру, сурет салу немесе қолөнер жасау сияқты тапсырмалар беру арқылы олардың қиялы мен шығармашылық қабілеті дамиды.

5. Кері байланыс: Баланың ойлау процесін талқылап, оған дұрыс бағыт-бағдар беру маңызды. Мысалы, «Сенің шешімің дұрыс, бірақ

жылдан астам уақыт болды. Көптеген дереккөздер бұл жолдардағы қызу сауда біздің дәуірімізге дейінгі II ғасырдан XV ғасырға дейін созылғанын растайды. Осы уақытта, саудагерлер алуан түрлі тауарларды – асыл тастар мен зергерлік бұйымдарды, жылқыларды, шәйді, дәмдеуіштерді, мақта мен зығырды тасымалдады.

Дегенмен, бұл ежелгі сауда жолының нағыз гүлденуі тікелей жібек саудасымен байланысты. Дәл осы өнім соншалықты жоғары сұранысқа ие болды, саудада батыс пен шығыс өркениетін байланыстырды. Негізінде Қытайда ежелден жібек шаруашылығы өсіріліп келеді. I мыңжылдықтың өзінде-ақ Қытай үшін жібекшілік өте пайдалы әрі қалыптасқан кәсіпке айналды. Оның үстіне биліктің қатаң саясатының арқасында жібек өндірісі үлкен пайда әкелетін монополияға айналды. Жібек шаруашылығы мен мата өндірісі Қытайда құпия сақталды. Ежелгі дәуірде жібектің бар екенін еуропалықтар жақсы білген және оны жоғары бағалаған. Мысалы, Плиний римдіктер жібек үшін жылына шамамен жүз миллион сестерция төлейтінін біздің заманымыздың бірінші ғасырында жазған. Сол уақыт үшін керемет сома.

Шынында да, Рим империясында жібек ең байлар үшін керемет қымбат тауар болды. Тіпті өте ауқатты римдіктердің өзі киімдерін безендіру үшін басқа киімдерге тігілген жібек маталардың кішкене үзінділерін ғана ала алатын. I мыңжылдықтың ортасына қарай Еуразияда төрт өркениет орталығы болды: Еуропа, Батыс Еуропа, Үндістан және Қытай. Жібек жолының ұлылығы мен маңыздылығы дәл осы төрт еуразиялық өркениетті байланыстыруында болды. Ең бастысы, бұл сауда жолдары қарқынды тауар алмасу үшін пайдаланылған жоқ. Жібек жолы осы өркениеттерді байланыстыратын нағыз көпір болды және білім мен мәдени жетістіктермен алмасуға мүмкіндік берді.

Түрлі қоғам өкілдері арасындағы қарқынды сауда және өзара ынтымақтастық нақты мәдени және шаруашылықтың құнды тәжірибесін жинақтауға мүмкіндік берді. Орталық Азия мен Таяу Шығыс саудагерлері Еуразияның әртүрлі аймақтарын байланыстыруға мүмкіндік беретін делдал болды. Әділдік үшін айта кету керек, сауда жолдарын қалыптастыру қытай көпестерінің бастамасынсыз мүмкін болмас еді. Шығыс Түркістандағы көшпелі тайпалар мен мемлекеттермен байланыс орната бастаған ежелгі Қытай саудагерлері болды. Және олардың кең байтақ Қазақстан мен Орта Азиядағы басқа көшпелілермен сауда-саттық байланыстары бірте-бірте жолға қойыла бастады.

Қытайлықтар мен Орталық Азия көшпелілері арасындағы сауда және өзара әрекеттестік б.з.б. II ғасырда оларға тұрақты «көпір» орнатуға мүмкіндік берді, ол кейінірек

Жібек жолы болды. Бірақ осы уақытқа дейін Қытай мен Орталық Азия арасында тұрақты сауда байланыстары мен мәдени өзара әрекеттесулер болды. Осындай әртүрлі мәдениеттердің өзара әрекеттесуі дипломатия өнерінің өсуіне, саяси немесе әскери одақтар мен ауқымды сауда-саттық жасау мүмкіндігіне ықпал етті. Ең бастысы, бұл әртүрлі мәдениеттер арасындағы ынтымақтастықтың алғашқы тәжірибесі болды. Алайда соңғы орта ғасырларда Жібек жолындағы сауда құлдырай бастады.

Ежелгі керуен жолдарына географиялық ашылулар соққы берді. Еуропалықтар Үндістанға теңіз жолын ашты, бұл тікелей және салыстырмалы түрде қауіпсіз сауда жасауға мүмкіндік берді. Соған қарамастан, дәл осы Ұлы Жібек жолы әртүрлі мәдениеттер мен өркениеттер арасындағы шынайы диалог пен мәдени өзара әрекеттесу тәжірибесіне айналғанын түсіну керек. Адамзат тарих арқылы және Жібек жолының үлгісі арқылы өркендеуге әкелетін ақылға қонымды өзара әрекеттесудің қажеттілігін растайды. Бір қызығы, біздің заманымызда Жібек жолы посткеңестік елдерге Орталық Азия мемлекеттерінің әлемдік саяси интеграцияға енуіне көмектесті.

1993 жылы мамырда Брюссель кездесуі өтті, оған Еуропа, Кавказ және Орталық Азия елдерінің өкілдері қатысты. Дәл осы жерде қазіргі кезде посткеңестік кеңістікте бар байланыс және көлік байланыстарын дамытудың контурлары негізінен қаланған болатын. Негізінде, бұл кездесу осы елдердің интеграцияға және жаңа Жібек жолын құруға саналы ұмтылысын атап өтті.

Еуропалықтардың Жібек жолының тарихы мен қайта құруына деген қызығушылығының күшті болғаны сонша, Брюссель саммитінен кейін бес жыл өткен соң ЮНЕСКО жаңа ауқымды жобаны қолға алды.

Бұл іс-шара «Жібек жолын интегралды зерттеу – диалог жолы» деп аталып 10 жылға арналған. Дәл осы жоба аясында тарихты зерделеу жұмыстары жүргізілді, ежелгі өркениеттердің өзара әрекеттестігі басталды. Шындығында, қазір Жібек жолының қайта жаңғыруын өркениеттер арасындағы ынтымақтастық және оны диалогтың жаңаруы ретінде қарастыруға болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ртвеладзе Э. Великий Шелковый путь: энциклопедический справочник. Древность и средневековье. – Ташкент, 1999.
2. Байпаков К.М. Средневековые города Казахстана на Великом Шелковом пути. – Алматы: Ғылым, 1998.
3. Бартольд В.В. Сочинения. Т. IV. К вопросу об археологических исследованиях в Туркестане. – Москва: Наука, 1966.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИДЕЯЛАР ПАНОРАМАСЫ-2025

ҚҰРМЕТТІ ПЕДАГОГТЕР!

Мектепке дейінгі, орта, қосымша, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтеріне арналған «Педагогикалық идеялар панорамасы-2025» республикалық конкурсының өңірлік кезеңі басталды!

Конкурс Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 7 желтоқсандағы № 514 бұйрығымен бекітілген жалпы білім беретін пәндер бойынша Республикалық және халықаралық олимпиадалар мен ғылыми жобалар конкурстарының (ғылыми жарыстардың), орындаушылар конкурстарының, кәсіби шеберлік конкурстары мен спорттық жарыстардың тізбесіне сәйкес өткізіледі.

Конкурс білім алушылардың (тәрбиеленушілердің) функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған педагогикалық идеялармен тәжірибе алмасуға арналған кәсіби алаң болып табылады, сондай-ақ педагогтерге өздерінің нәтижелі педагогикалық тәжірибесін ұсынуға, оны көрсетуге және таратуға мүмкіндік береді.

Конкурстың миссиясы педагогтердің тиімді әрі жаңашыл тәжірибесін қолдау және тарату арқылы білім беру сапасын арттыруға ықпал ету.

Конкурстың мақсаты білім алушылардың (тәрбиеленушілердің) функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған авторлық педагогикалық идеяларды анықтап, көрсетуге және таратуға арналған кәсіби алаң құру.

Конкурстың міндеттері:

- 1) педагогтерді инновациялық әдістемелерді өзірлеуге және енгізуге ынталандыру;
- 2) тиімді педагогикалық идеяларды авторы ретінде педагогтің кәсіби мәртебесін нығайту;
- 3) педагогтердің кәсіби ынтымақтастығын қолдау;
- 4) үздік білім беру тәжірибелерін таратуды қамтамасыз ету.

Конкурс бағыттары: оқу сауаттылығы, математикалық сауаттылық, жаратылыстану-ғылыми сауаттылық, цифрлық сауаттылық, қаржылық сауаттылық, экологиялық сауаттылық, мәдениетаралық сауаттылық.

Конкурсқа Қазақстан Республикасының аумағында білім беру қызметін жүзеге асыратын барлық типтегі, меншік нысанындағы және ведомстволық бағыныстағы білім беру ұйымдарының педагогтері (бұдан әр қатысушылар) қатыса алады.

Конкурс екі кезеңнен тұрады:

Аймақтық кезең білім алушылардың (тәрбиеленушілердің) функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған авторлық педагогикалық идеяның сипаттамасын ұсыну (сабақтың, оқу немесе тәрбиелік іс-шараның жоспары).

Республикалық кезең білім алушылардың (тәрбиеленушілердің) функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған авторлық педагогикалық идеяны нақты білім беру жағдайында қолдануды көрсету (сабақтың, оқу немесе іс-шараның бейнежазбасы).

Конкурс жеңімпаздары Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына мүше мемлекеттердің Мұғалімдер мен білім беру қызметкерлері съезі аясында өтетін Педагогикалық шеберлік халықаралық фестиваліне қатысуға ұсынылады.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИДЕЯЛАР ПАНОРАМАСЫ

Өрлеу 2025

Аймақтық кезеңіне
**ӨТІНІМ
ҚАБЫЛДАУ**
1 маусым – 1 қыркүйек

**1 ПЕДАГОГ
БАҒЫТҚА
өтінім бере алады
БЕЙНЕМАТЕРИАЛ
ұсынуға құқылы**

МАҚАЛА АВТОРЛАРЫНА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

Мақаланы жариялау шарттары:

- Мақала ұсынылған кезде автор мақаланың түпнұсқа екендігіне, бұрын басқа дереккөзде жарияланбағанына кепілдік береді.
- Мақалада авторлардың орналасу тәртібін авторлардың өздері анықтайды және редакцияға тапсырғаннан кейін өзгеріссіз қалады.
- Бір мақаланың тең авторларының саны – 3-тен аспайды.
- Мақаланың бірегейлік дәрежесі кемінде 70% болуы тиіс (редакциялық алқаның шешіміне сәйкес).

Егер мақаланың бірегейлігі төмен немесе рецензенттен ескерту болса, мақала авторға қайта қарау үшін қайтарылады. Автор мақаланы плагиатқа қарсы тексеруге немесе рецензиялауға 1 рет қайта жібере алады.

Мақаланың мазмұнына автор жауапты.

Талаптарға сәйкес келмейтін мақалалар жариялауға қабылданбайды және авторларға қайтарылады.

Мақалалар келіп түсуіне байланысты жарияланады. Журнал электронды нұсқада.

Жарияланым тілі: қазақ, орыс, ағылшын.

Мақаланың құрылымына тақырып, аңдатпа, негізгі мәтін, әдебиеттер тізімі кіреді.

- мақаланың тақырыбы (бас әріптер, қалың қаріп,);
- автордың аты-жөні және тегі (қалың қаріп);
- жұмыс/оқу орны, қала, ел – ғылыми атағы, ғылыми дәрежесі (бар болса); лауазымы;
- аңдатпа. аңдатпада мақсаты, негізгі нәтижелері және тұжырымдары қысқаша баяндалуы керек (курсив, қаріп өлшемі – 12). Аннотация ақпараттық және құрылымды болуы керек, мақала жарияланған тілде беріледі.
- негізгі мәтін
- қолданылған әдебиеттер тізімі. Әдебиеттер тізімі ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 сәйкес ресімделуі керек. Барлық сілтемелер түпнұсқа тілінде берілуі керек. Мақалада келтірілген сілтемелер нөмірленген және төртбұрышты жақшаға салынған.

Мақаланың көлемі (атауын, авторлар туралы мәліметтерді, аңдатпаны, библиографиялық тізімді қоса алғанда) 3 беттен кем емес және 6 беттен аспауы тиіс. Қолжазбалар Word форматында ұсынылуы керек.

Мақалалар ГОСТ 7.5-98 «Журналдар, жинақтар, ақпараттық басылымдар. Жарияланатын материалдарды баспа ресімдеу», ГОСТ 7.1-2003 «Библиографиялық жазба. Библиографиялық сипаттама. Жалпы талаптар мен құрастыру ережелері» талаптары бойынша әзірленуі керек.

Редакцияға мақаланың электрондық нұсқасы ұсынылады.

Қойылатын талаптар:

- Пішім – WINDOWS жүйесіне арналған Microsoft Office Word.
- Гарнитура – Times New Roman (орыс және ағылшын тілдері үшін), KZ Times New Roman (қазақ тілі үшін).
- Негізгі мәтіннің қаріп өлшемі – 14 нүкте, қаріп түсі қара.
- Жиегі: оң, сол, жоғарғы, төменгі – 2 см.
- Мәтінді парақтың еніне туралау.
- Абзац шегінісі – 1,0.
- Негізгі мәтіннің жоларалық интервалы – 1,0. Абзацтар арасында қосымша жоларалық бос орындар мен аралықтар болмауы керек.
- Теру кезінде стильдерді қолдануға жол берілмейді және бағандар орнатылмайды.
- Мәтін ішінен негізгі сөзді (ойды) белгілеу – курсив, қалың қаріп.
- Иллюстрациялар, суреттер тізбесі және оларға сызбалық жазулар мақала мәтіні бойынша ұсынылады. Электрондық нұсқада суреттер мен иллюстрациялар TIF немесе JPG форматында кемінде 300 dpi ажыратымдылығымен ұсынылады.
- Математикалық формулаларды Microsoft Equation Editor-да теру керек (әр формула бір объект).

Жариялауға қойылатын талаптарға сәйкес келмейтін мақалалар қабылданбайды. Редакция мақаланы әдеби және стилистикалық өңдеумен айналыспайды.

